

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩ. ΜΠΕΡΤΟΥ Δ. Φ.

Καθηγητού ἐν τῷ προτόπῳ τοῦ Διδασκαλείου τῆς Μ. Ἑκπαίδευσως

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ἙΣΤΙΑΣ..

14 — Ἐν ὁδῷ Σατοῦ — 44

1920

18503

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπω-
λείου τῆς «Ἑστίας».

Τύποις ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ, ἐν ἑδρῇ Περικλέους 16

ΝΕΟΕΛΛΗΝ;

Μὴ πράσινοι πάντες
κ' ἢ θάλασσα δὲν
Παντοῦ ὁ ἴδιος ἢ
ἴδιοι παντοῦ δὲν εἰσι οἱ οὐρανοί ;
Γιατί κανεῖς, ὅταν ξενιτευθῆ—
ἀφοῦ στήν ἴδια γῆ παντοῦ πλανᾶται—
γιατί μιὰ μόνη γῆς γωνιά ποθεῖ ;
Γιατί, ὅπου καὶ ἂν πάγῃ, τὴ θυμᾶται ;

Δ Βικέλας.

Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μου.

Δὲν εἶναι διαβατάριχο πουλί, πού γιὰ μιὰ μέρα
σχίξει τὰ νέφη καὶ περᾶ γοργῶς τὴν ἀέρα,
οὔτε κισσὸς π' ἀναισθητὸς τὴν πέτρα περιπλέκει
οὔτ' ἀστραπή, πού σβήνεται χωρὶς ἀστροπελέκι,
δὲν εἶναι νεκροθάλασσα, βροχὴ χωρὶς σεισμό,
νιώθω γιὰ σέ, πατρίδα μου, στὰ σπλάγγνα χαλασμό.

Βαλαωρίτης.

Τραγοῦδι τῆς ξενιτιᾶς.

Ἀναθεμά σε, ξενιτιᾶ, μὲ τὰ φαρμάκια πόχεις !
Θὰ πάρω ἓνα ἀνήφορο νὰ βγῶ σὲ κορφοβοῦνι,
Νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιὸ λιθάρι ¹⁾,
Νὰ βρῶ καὶ μιὰ κρούβουση νὰ ξαπλωθῶ στὸν ἴσκιο.
Νὰ πιῶ νερὸ νὰ δροσισθῶ, νὰ πάρω λίγη ἀνάσα,
Νὰρχίσω νὰ συλλογισθῶ τῆς ξενιτιᾶς τὴ πάθη.
Νὰ εἶπῶ τὰ μαῦρα ντέρτιά μου καὶ τὰ παράπονά μου.
Ἄνοιξε, θλιβερὴ καρδιά καὶ πικραμένο ἀχεῖλι,
Βγάλε κάνα χαμόγελο καὶ πὲς κάνα τραγοῦδι.
— Τραγοῦδια ἂν ἔχ' ἡ μαύρη γῆ κι' ὁ τάφος χαμογέλοι·
Ἐχει καὶ τοῦ παιδιοῦ ἡ καρδιά, ποὺ περπατεῖ τὰ ξένα.
Τὰ ξένα ἔχουν καημοὺς πολλοὺς καὶ καταφρόνια πλῆθος!
Στὰ ξένα δὲν ἀνθίζουνε τὴν ἀνοιξη τὰ δένδρα,
Καὶ δὲ λαλοῦνε τὰ πουλιά, ζεστός δὲν λάμπει ὁ ἥλιος.
Δὲ φυλλουριάξουν τὰ βουνά, δὲν πρασινίζει ὁ κόμπος,
Καὶ δὲν δροσιζει τὸ νερό, καὶ τὸ ψωμί πικραίνει ! ...
Στὰ ξένα ποιὸς θὰ σὲ χαρῆ, καὶ ποιὸς θὰ σοῦ γελᾷ ;
Ποῦν' τῆς μανούλας τὰ φιλιὰ, τὰ χάρδια τοῦ πατέρα ;
Ποῦνε τὰ γέλοια τᾶδεροῦ κι' ἡ συντροφιά τοῦ φίλου ;
Ἄν ἀρρωστήσης, ποιὸς θαρθῆ στὴ ξενιτιὰ σιμά σου.
Νὰ σὲ ρωτᾷ τὸν πόνο σου τὰ γιαιτρικὰ νὰ δίνῃ,
Στὸ ἔργο σου προσκέφαλο νὰ ξενυχτᾷ μαί σου ;
Κι' ἂν ἔρθῃ μέρ' ἀγλύκαντη στὰ ξένα νὰ πεθάνῃς,
Ποιὸς θὰ βρεθῆ στὸ πλοῖ σου τὰ μάτια νὰ σοῦ κλείσῃ ;
Ποιὸς θὰ σοῦ λούσῃ τὸ κορμί ; Ποιὸς θὰ σὲ σαβανώσῃ ;
Στὸ λείψανό σου ποιὸς θαρθῆ λουλούδια νὰ σὲ ράνῃ ;

1) Λιθος ἐρριζωμένος.

Καὶ ποῖος μὲ πόνο θὰ ριχτῆ στὸ νεκροκορᾶββάτό σου
Γιὰ νὰ σὲ κλάψῃ ; Ποῖος θὰ πῆ γιὰ σένα μοιρολόγι ;
"Αχ! πῶς τοὺς θάφτουν νάξερές καὶ πῶς τοὺς πᾶν τοὺς
Χωρὶς λιβάνι καὶ κερι, χωρὶς παπᾶ καὶ ψάλτη ! [ξένους!
"Ανάθεμά σε ξενιτειά, μὲ τὰ φαρμάκια πόχεις·
Ποῦ νὰ τὸν πῶ τὸν πόνο μου, ποῦ νὰ τὸν ἀπορρίξω ;
Νὰ τὸν εἰπῶ στὰ τρίστρατα, τὸν παίρουν οἱ διαβάτες,
Νὰ τὸν ἀρήσω στὰ κλαριά, τὸν παίρουν τ' ἀγριοπούλια...
Κι' ἂν κλάψω τὰ φαρμακερὰ τὰ δάκρυα ποῦ νὰ πέσουν;
"Αν πέσουνε στὴ μαύρη γῆ χορτάρι δὲν φυτρώνει,
"Αν πέσουνε στὸν ποταμό, ὁ ποταμὸς θὰ στύψῃ,
"Αν πέσουνε στὴ θάλασσα, πνίγονται τὰ καράβια.
Κι' ἂν τὰ βασιτάξω στὴν καρδιά, μὲ καὶν, μὲ φαρμακεύουν!
"Αναθεμά σε, ξενιτειά, μὲ τὰ φαρμάκια πόχεις !

Κ. Κρυσιτάδης.

Ἡ νεότης τοῦ Ρήγα.

Ὀλίγαι καὶ ἀντιφατικαὶ εἰσιν αἱ περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου φερόμεναι εἰδήσεις παρὰ τοὺς βιογράφους αὐτοῦ καὶ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας. Οὔτε περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως οὔτε περὶ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ γινώσκεται τι θετικὸν καὶ βέβαιον.

Ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἔθνομάρτυρος κενὸν συμπληροῦν θαυσιλῶς ἢ πρᾶξοις. Ἀμα τῇ προσαρτήσῃ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ μνήμη τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος ἀνεξωपुरήθη παρὰ τοὺς συμπολίταις του Ἕλληνας καὶ Ὀθωμανοὶ πρεσβῆται ἐν τῇ γενεθλίῳ πολίχῃ αὐτοῦ διηγοῦνται ὅσα ἐν χρόνοις παλαιῶς εἶχον ἀκούσει περὶ τοῦ μεγαλεπήθου ἐπαναστάτου ἐζητήθησαν δὲ μνημόσυνα ὑλικὰ αὐτοῦ, καὶ τις κρημνισμένη οἰκία δεικνύεται ὡς οἰκία τοῦ Ρήγα, εἰ καὶ παντελῶς ἀδόκιμον ἐλέγχεται τοῦτο ἐξ

αὐτῆς τῆς «ἐπιπεδογραφίας» τοῦ Βελεστίνου, τῆς παρεμβεβλημένης ἐν τῇ Χάρτῃ τῆς Ἑλλάδος, ἣν ὁ ἴδιος ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ.

Κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν Φεραίων πρεσβυτῶν ὁ πατὴρ τοῦ Ῥήγα ὠνομάζετο Κυριαζῆς, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Μαρία· ἀδελφὸν δὲν εἶχεν, ἀλλὰ μίαν μόνην ἀδελφήν, ἐνόματι Ἀσήμω. Ὁ πατὴρ του ἦν εὐπερώτατος τῶν ἐν Φεραῖς Ἑλλήνων· εἶχε κτήματα πολλά, τρία μεγάλα χάνια, ἐμπορικὸν κατάστημα (μαγαζί), βυρσοδεψεῖον, βαφεῖον καὶ ἐργοστάσιον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο πλείονες τῶν τεσσαράκοντα ἐργατῶν, κατασκευάζοντες τάπητας, σαγιάκια ¹⁾ καὶ διάφορα ἄλλα ἐγχώρια ὑφάσματα.

Τὰ κοινὰ γράμματα ἐδιδάχθη ὁ Ῥήγας ἀπὸ ἑνα ἱερέα τοῦ Βελεστίνου· εἶτα ἔστειλεν αὐτὸν ὁ πατὴρ διψῶντα μαθήσεως εἰς τὰ Ἀμπελάκια, τὴν εὐπορον ἐν τῇ Ὀσση βιομηχανικὴν πόλιν, ἐν ἣ ἤκμαζε τότε σχολὴ Ἑλληνικὴ. Ἄγνωστον, ἂν διδάσκαλος τοῦ Ῥήγα ἐχρημάτισεν Ἰωῆς ὁ Σπαρμώτης, ὁ ἐκ τῆς ἀπλῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μεθερμηνεύσας τὴν Ἀριθμητικὴν καὶ τὴν Ἀλγεβραν τοῦ Ἀββᾶ δὲ λὰ Κάιλε. ἢ προκάτοχος τις αὐτοῦ. Περαιώσας τὰς ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ σπουδὰς ὁ Ῥήγας ἐκλήθη ὡς διδάσκαλος ὑπὸ τῆς κοινότητος τοῦ Κισσοῦ, κώμης κειμένης ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ Πηλίου, δίωρον δ' ἀπεχούσης τῆς Ζαγοράς. Ἐκεῖ ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑν ἔτος. Γέρων ἐνενηκοντούτης περιπόου, ὁ Δημ. Σακελλαρίδης, μοι διηγήθη ὅτι ὁ πατὴρ του συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Ῥήγα, καθ' ὃν χρόνον ἐδίδασκεν αὐτός ἐν Κισσῷ, καὶ ὅτι βραδύτερον ἐκ Βλαχίας ἢ Αὐστρίας κατήχησεν ὁ Ῥήγας δι' ἐπιστολῶν καὶ ἐκεῖνον καὶ ἄλλους κατοίκους τῆς Ζαγοράς καὶ τοῦ Κισσοῦ κοινωνοὺς καταστήσας αὐτοὺς τῶν ἐπαναστατικῶν σχεδίων του.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ῥήγα ἐκ Κισσοῦ εἰς Βελεστίνον συνέβη γεγονός, ὃπερ μεγάλην ἔσχε ῥοπήν εἰς τὰς μετὰ ταῦτα τύχας αὐτοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀφηγεῖται ὁ Ζαλοκώστας ἐν τῷ γνωστοτάτῳ ποιήματι αὐτοῦ: Τῷ πολυδακρύτῳ μάρτυρι Ῥήγα.

1) Χονδρὰ μάλλινα ὑφάσματα.

Ἐν ἀποκέντρῳ ναῷ μεμονωμένου τῆς Θεσσαλίας χωρίου ἐλειτουργοῦντο οἱ χωρικοὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων. Ἦλθε τότε ἐκεῖ, ἵνα ἴδῃ τοὺς συγγενεῖς νεανίας εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένους. Οὐδείς ἔμως ἐδεξιώθη αὐτόν, στυγνὸν δὲ θέαμα προσέπεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Τοὺς χωρικοὺς ἐξερχομένους τοῦ ναοῦ ἡγάρευν Ὀθωμανοὶ ὀπλοφόροι.

Μὲ τὴν μάστιγα δαομένοι εἰς ἓν ρεῦμα βορβορῶδες ἐπερνοῦσαν φορτωμένοι ὡσὺν κτήνη οἱ χωρικοὶ· καὶ ὁ νέος λυπημένος τοὺς ἐκοίταξεν ἐκεῖ.

Προσῆλθε δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν μαστιγοφόρος Ὀθωμανὸς κατὰ τὸν ἠνάγκασε νὰ φορτωθῇ σάκκον σίτου, εἰ καὶ ὁ νέος προσήνεγκε βαλλάντιον χρυσοῦ, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν κατασχύνην τῆς ἀγχαρείας. Κύπτων δὲ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ φορτίου ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ τυράννου· καὶ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον ἐπλανᾶτο ἄδων τοὺς θουρίους αὐτοῦ.

Παντελῶς ἔμως διάφορος καὶ συμφωνοτέρα τῷ χαρακτήρι τοῦ Ῥήγα εἶναι ἡ παράδοσις, ἣν ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἀγωγιάτου. μεθ' οὗ διήνυσα τὴν ἀπὸ Ζαγορᾶς εἰς Μακρυνίτσαν διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου ὁδόν. Ἐπέστρεφεν ὁ Ῥήγας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς συγγενεῖς του. Πλησίον τοῦ Βελεστίνου, παρὰ τὴν ὄχθην χειμάρρου, ἐνοπλος Ὀθωμανός, ὑβρίζων καὶ ἀπειλῶν, τὸν προσεκάλεσε νὰ κύψῃ καὶ διαπεραιώσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ράχews φέρων εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ὁ Ῥήγας τὸν ἐκοίταξεν ὀργίλως, ἀλλὰ παραχρῆμα ταχίστην μελετήσας ἐκδίκησιν τῆς ὑβρεως ἐκυψεν ἐν σιγῇ καὶ ἐφορτώθη τὸν Ὀθωμανόν.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμάρρου δεινὴ συνήφθη πάλη· διὰ τῶν στιβαρῶν βραχιόνων του κατώρθωσεν ὁ Ῥήγας ν' ἀποσεισῇ τὸ μουσαρὸν φορτίον καὶ νὰ πνίξῃ τὸν ὑβριστήν. Δρομαίος ἔσπευσε τότε εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ προτοῦ νὰ προφθάσῃ νάσπασθῇ αὐτὸν ἢ μήτηρ του τῇ λέγει :

— « Ἐχεις ψωμί, μάννα ; Δός μου γρήγορα νὰ φεύγω ;

Ἔπιβηξά τὸν δεῖνα Τοῦρκον! — «Πῶ! Πῶ! ἀνέκραξεν ὀλοφυρομένη ἡ μήτηρ του. Χαθῆκαμε οὐλοὶ!»

Λαβὼν δὲ ἐν πήρᾳ ἄρτον καὶ ἀποχαιρετίσας τὴν μητέρα μετέβη ἐν σπουδῇ εἰς Βόλον καὶ ἐπιβὰς πλοιαρίου, ἐτοίμου εἰς ἀπόπλουν, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἄλλὰ πιθανωτέρα καὶ ἀκριβεστέρα φαίνεται παραπλησίᾳ διήγησις τῶν Φεραίων. Μετὰ τὴν ἐκ Κισσοῦ ἐπάνοδόν του ὁ Ῥήγας, ἡλικίαν ἄγων εἰκοσιπέντε ἐτῶν, συνώδευσέ ποτε τὸν πατέρα του εἰς Νταμπιγλί, χωρίον τέταρτον ὄρας ἀπέχον τοῦ Βελεστίνου, ἐν ᾧ κατοικοῦν τινὲς συγγενεῖς των. Ἐκεῖ συνήντησαν τὸν Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν, Ὀθωμανὸν ἐκ Βελεστίνου ἐκ τῶν φανατικωτάτων καὶ ὠμοτάτων, ὅστις διέκειτο δυσμενῶς πρὸς τὸν γέροντα Κυριαζῆν. Ζητῶν ἀφορμὴν ἔριδος, ὁ Ὀθωμανὸς προσέταξεν Ἰταμῶς τὸν πατέρα τοῦ Ῥήγα νὰ τῷ δώσῃ βραχίην καὶ τρία χρυσᾶ εἰκοσάρια ἀπειλῶν ὅτι θὰ τὸν διαπεράσῃ μὲ τὸ γιαταγάνι του, ἂν δὲν ἐκτελέσῃ παραχρῆμα τὸ προσταχθέν.

Ὀργισθεὶς ὁ Ῥήγας καὶ μὴ συνέχων ἑαυτὸν προεκάλεσε τὸν ὕβριστήν νὰ πραγματοποιήσῃ, ἂν τολμᾷ, τὴν ἀπειλήν. — «Κάμε γρήγορα, τῷ λέγει, ὅ,τι ἔχεις νὰ κάμῃς, καὶ ἄσε τὲς φοβέρες». Ὁ Ὀθωμανὸς ἀνασπᾶσας τότε τὴν μάχαιραν ὄρμησε κατὰ τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ πατρός του, ἀλλὰ παρεμβάντες οἱ παριστάμενοι τὸν ἐκράτησαν καὶ κατώρθωσαν δι' ἰκεσιῶν καὶ θερμῶν παρακλήσεων νὰ καταπραῦνωσιν αὐτόν. Ταῦτα συνέβησαν κατὰ μῆνα Ἰανουάριον, τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Τὴν πρώτην τῆς ἐπαύριον ὁ Ῥήγας καὶ ὁ πατήρ του ἀποχαιρετίσαντες τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν ἐπορεύοντο εἰς Βελεστίνον. Πλησίον δὲ τοῦ χειμάρρου Νταμπεγλιώτικου καταφθάσας ἔπιπτος ὁ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν μεθ' ἑτέρων πέντε Ὀθωμανῶν (ἄλλοι λέγουσιν ὅτι οἱ πέντε οὗτοι ἦσαν χριστιανοὶ) κατήλθε τοῦ ἵππου του καὶ τὸν μὲν Ῥήγαν ἠνάγκασε νὰ φορτωθῇ πράγματά τινα, ἀπερ' ἐπὶ τοῦ ἵππου εἶχεν, αὐτὸς δ' ἐπέβη τοῦ πατρός του, ὅστις τὸν ἔφερεν οὕτω μέχρι τοῦ Κεφαλοβρύσου τῆς Ὑπερείας τὸ πάλαι καλουμένης πηγῆς.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὕβριν ταύτην ὁ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν διειρήνει δεινὸν μίσος τοῦ πατρὸς καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ῥήγα. Ἰκανὸς ὅμως διέρρευσε χρόνος, χωρὶς οὐδὲν νὰ συμβῆ, διότι μουδέρης ¹⁾ τοῦ Βελεστίνου ἦτο τότε ὁ Ἀχμέτ Ἀλῆς, φίλος τοῦ Ῥήγα, ὅστις ἐπέβαλε τῷ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν τὴν συνδιαλλαγὴν, ἀλλὰ μετὰ ὀλίγους μῆνας ὁ μουδέρης μετετέθη, ὁ δὲ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν ἔκρινεν εὐκαιρον νὰ κορέσῃ τὸ μίσος του. Συνεννοηθεὶς μετὰ τινων φίλων του ὁμοθρήσκων προσεκάλεσαν τὸν πατέρα τοῦ Ῥήγα, ὅπως συνευωχηθῶσι καὶ συνευθυμήσωσι κατὰ τινα μουσουλμανικὴν ἑορτὴν ἐν Κρανόβω, ἐνὸς ἡμέρας παρὰ το Βελεστίνον. Ἐμήνυσαν δ' αὐτῷ ὅτι, ἂν δὲν ἐδέχετο τὴν πρόσκλησιν, δὲν θὰ ἐθεώρουν πλέον φίλον των. Ἀνύποπτος ὁ γέρων Κυριαζῆς, μηδὲ ὅπως ὑπονοήσας τὸν δόλον τῶν Ὀθωμανῶν, σκοπούντων νὰ ἀποκτείνωσιν αὐτόν, ἐλπίζων δὲ ὅτι τοιαύτη συνάντησις θὰ ἐπεσφράγιζε τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συνδιαλλαγὴν καὶ καθ' ὁλοκληρίαν θὰ διεσκέδαζε τὸν κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ῥήγα χόλον τοῦ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῆ εἰς τὸ Κράνοβον. Καθ' ὁδὸν ἐνέτυχε τοῖς Ὀθωμανοῖς καὶ ἐπορεύοντο ὁμοῦ εἰς τούτων, βασιτάζων τὸ σφακτὸν, παρεπονέθη ὅτι ἐκουράσθη καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄλλους νὰναλάβωσι τὸ φορτίον. Ἐσπευσεν ὅμως καὶ τὸ ἔβαλεν ἐπ' ὤμων ὁ πατὴρ τοῦ Ῥήγα. Ἐνῶ αὐτὸς ἐβάδιζε, συνήντησεν ἐπιστρέφοντα ἐκ τῶν ἀγρῶν μὲ τὰ ζῷα τοῦ Ὀθωμανόν τινα, ἐργάτην ὑφάντην ἐν τῇ ἐργαστασίῳ του, ὅστις γινώσκων ἴσως τὰ τεκταινόμενα ἢ μαντεύσας ταῦτα ἔνευσεν αὐτῷ νὰ φύγῃ.

Ὅθεν ῥίψας τὸ σφακτὸν ἐτράπη εἰς φυγὴν τὸν ἐδίωξαν οἱ Ὀθωμανοί, ἐπυροβόλησαν μάλιστα κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Κυριαζῆς κατῴρθωσε νὰ σωθῆ καὶ ὁδεύσας δι' ἑλῆς τῆς ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Κεραμίδιον, χωρίον κείμενον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Πηλίου παρὰ τὰς ὑπὸ ὄρειας τῆς Ὀσσῆς, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ κρυπτόμενος παρὰ τινι συγγενεῖ του.

1) Διοικητής.

Ὁ Ῥήγας, πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γενέθλιον πολίχνην καὶ νὰ μεταβῇ ἀλλαχόσε, ἔπου ἡ τύχη ἤθελε τὸν ὀδηγήσει.

Τὰ οἰκογενειακὰ παθήματα ἐνίσχυσαν τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μίσος του καὶ ἐβλάσταιον ἤδη ἐν αὐτῷ αἱ περὶ ἐλευθερίας ἰδέαι καὶ τὰ μεγαλοπράγμονα σχέδια. Πορευθεὶς εἰς Κεραμίδιον παρέμεινε μίαν ἐβδομάδα παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ εἶτα ἀπεχαιρέτισεν αὐτόν. — « Ἐχε ὑγείαν, πατέρα, τῷ εἶπε. Γύρισε στὸ σπίτι καὶ τήραξε τὴν οἰκογένειάν μας· κολάκευσε τοὺς Τούρκους καὶ οἰκονόμησε ὅσο μπορεῖς τοὺς καιροὺς. Ἐγὼ θὰ ὑπάγω, ἔπου μὲ βγάλη ἡ τύχη. Εὐχήσου με νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν μου». Λαβὼν τὴν πατρικὴν εὐλογίαν ἐπλευσεν εἰς τὸν Ἄθω, καὶ ἐπεσκέφθη τὰ ἐκεῖ μοναστήρια. Εἶτα ἐπορεύθη εἰς Λιτωχώριον τοῦ Ὀλύμπου, ἔπου εἶχεν ἓνα ἐξάδελφον ἀρματωλόν. Τῷ διηγήθη τὰ συμβάντα τῆς οἰκογενείας του καὶ τῷ ἀνεκοίνωσε τοὺς σκοποὺς του. Ὁ ἐξάδελφός του ἐπειράθη νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ἰδὼν δ' ὅτι τῆς ἀπόφασίς τοῦ Ῥήγα ἦτο ἀμετάβλητος, τὸν προέτρεψε νὰ μεταβῇ καὶ αὐθις εἰς τὸν Ἄθω καὶ νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἡγούμενον τοῦ Βατοπαιδίου Κοσμάν. Τὴν ἐσπέραν παρεκάθισαν εἰς δεῖπνον, καὶ ἐν στιγμῇ φιλοπατρίδος διαχύσεως ὕψων εἰς πρόποσιν τὸ ποτήριον, ἔνθους καὶ μετὰ δακρῶν, ἐτραγώδησεν ὁ Ῥήγας τό :

καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῇ.

Ὁ ἡγούμενος τοῦ Βατοπαιδίου Κοσμάς ἐνεθάρρυνε τὸν Ῥήγαν διὰ συνετῶν συμβουλῶν, ἐχορήγησε δ' αὐτῷ καὶ χρηματικὴν βοήθειαν καὶ συστατικὸν γράμμα πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσίας. Ἀπῆλθε δὲ τοῦ Βελεστίνου ὁ Ῥήγας κατὰ μῆνα Μάρτιον.

Ὁ πατὴρ τοῦ Ῥήγα, διατρέψας ὀλίγους μῆνας ἐν Κεραμίδιῳ, ἐπανῆλθεν εἰς Βελεστίνον, θανόντος τοῦ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δ' ἔγραψεν αὐτῷ ὁ Ῥήγας νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν Ἀσήμω καὶ νὰ μὴ τὸν περιμένουν, διότι δὲν θὰ ἐπανέλθῃ προτῷ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν του. Ὁ γέρον Κυ-

ριαζής μετὰ τὴν ἐπιστολήν, ἦν παρὰ τοῦ υἱοῦ του ἔλαβεν, ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν Ἀντώνιον Κώστογλου πτωχόν, ἀλλ' ἐγγράμματον Φεραῖον.

Τὸν πατέρα τοῦ Ῥήγα ἐφόνευσεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Βελεστίνου διὰ πιστολίου ὁ υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν. Τραγικώτερον δὲ ἦτο τὸ τέλος τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ γαμβροῦ· δε ἐγνώσθη ἐν Βελεστίνῳ δετὶ ὁ Ῥήγας ἐπανεστη κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐφρονεύθη ἐν Βελιγραδίῳ, οἱ Ὄθωμανοὶ ὁμοθυμαδὸν εἰσήλασαν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ συλλαβόντες τούτους τὴν μὲν Ἀσήμε ἀπηγχόνισαν, τὸν δὲ συζυγόν της ἀνεσκολόπισαν οὐδὲ ὁ μόνος υἱὸς αὐτῶν, ἐν Δομοκῷ εὕρισκόμενος, ἠδυνήθη νὰ διαφύγη τὴν ἀγρίαν καταδίωξιν τῶν αἰμοδιψῶν Βελεστινλήδων, ἀλλὰ κατεσφάγη ἐν τῇ κωμοπόλει ἐκείνῃ ὑπὸ φανέων, πρὸς τοῦτο ἐκεῖ ἐκ Φερῶν μεταβάτων.

Οὕτως ἐξωλοθρεύθη ἡ οἰκογένεια οὐμπασα τοῦ μάρτυρος τῆς Ἐλευθερίας.

Ν. Γ. Πολίτης.

Ἡ Σημαία.

Πάντα κι' ὅπου σ' ἀντικρούζω
μὲ ἰαχάρα σταματῶ,
καὶ περήφανα δακρύζω,
ταπεινὰ σὲ χαιρετῶ.

Δόξα ἀθάνατη στολίζει
κάθε θεία σου πτυχή
καὶ μαζί σου φτερουγίζει
τῆς πατρίδος ἡ ψυχὴ.

Ὅταν ξάφνου σὲ χαϊδεύῃ
τ' ἀγεράκι τάλαφρό,
μοιάζει κῦμα, πού σαλεύει
μὲ χιονόλευκο ἀφρό.

Κι' ὁ Σταυρός, πού λαμπιοῖζει
στήν ψηλὴ σου κορυφή.
εἶν' ὁ φάρος πού φωτίζει
μιὰν ἐλπίδα μας κορυφή.

Σὲ θεωρῶ κι' ἀναθαροῦσω
καὶ τὰ χέρια μου χτυπῶ,
σὰν ἀγία σὲ λατρεύω,
σὰν μητέρα σ' ἀγαπῶ.

Κι' ἀπ' τὰ στήθη μου ἀνεβαίνει
μιὰ χαρούμενη φωνή:
νάσαι πάντα δοξασμένη,
ὦ Σημαία γαλανή.

I. Πολέμης.

Τὸ Σουλιωτόπουλο.

— "Ἄντρα ὁ γιός μας πειὰ μεγάλωσε. Τρέχει σὰ δεκαπέντε. Κ' εἶν' ἀπρόφταστος. Διψάει στὸν πόλεμο ναρθῆ. Κάθε πρωτὶ καὶ κάθε βράδυ μού κλαίγεται τὸ παλληκάρι μου. Μπροστά σου ἀπὸ ντροπὴ κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως κάθε φορὰ πού ξεκινᾷς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στήν ἀγκαλιά μου καὶ δέρνεται, σὰ νὰ βυζάνη ἀκόμα, καὶ σὰ νὰ τοῦ ἀρνιῶμαι τὸ βυζί. Καὶ φοβερίζει νὰ κλέψη τὸ καριοφίλι τοῦ πάππου του, τ' ἀγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρὸ, κι' ἐκείνον. Καὶ θὰ πάη μοναχός του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι' ὁ φόβος ὁ δικός σου μοναχὰ τονὲ τρομάζει. Ἄλλοιῶς, πειὸς ξέρει τί θ' ἀποκοτοῦσε. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι ἐγώ, κι αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δε θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος, σὰ σκλάβος σου. Ἐτσι μονάχα θὰ γλυτώσω ἀπὸ τις κλάψες του. Πάρ' τονε μαζί σου!

Ἡ μάνα, ἡ ἀμυζόνα βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά. Καὶ κάποτε διανεύει πονηρὰ τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴ παρθενικὴ τὴ ταραχὴ του ἀπὸ τὴ ματιὰ τοῦ γέρου, ποῦ αὐστηρὰ τὸν θεωρεῖ καὶ δὲ μιλάει.

Καὶ τὴν αὐγὴ τὸ παλληκάρι τ' ἄγουρο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὦμο, μὲ τ' ἄλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδουοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγισμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολυπέιρο. Κι' ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο τὸ φαρᾶγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ἔλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλληκάρι τ' ἀπήχτο καὶ τ' ὀδηγᾷ.

— Ἐδῶ, τοῦ λέει, ποῦ σέφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴ παλληκαριά σου. Δεῖξε τὴν, ἅμα ἔρθῃ ἡ ὥρα σου. Ὅμως ἀψὺς μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται. Κραταεὶ ἀπὸ πηγγὴ τρελλή.—τώρα θ' ἀκούς! Νὰ τὸ κοτρῶνι. Κρύβε τὰ ζερβά σου. Ὁ δεξιὸς ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν. Νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ ἀρβανίτης, ἐκεῖ, παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου—σκύψε ἀκόμα, παλαθὲ! Ἄετὸς τὸ μάτι σου! Ἄγροίκησες; Ἄδειο ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου; Κι' ὀρθὸς ὁ λύκος του; Χαρά στον τὸν ὀχτρό σου ἀντίκρυ, ποῦ σὲ σιαάζεται! Ἔτοιμος; Τὸ νοῦ σου;

Καὶ ἔμως τοῦ κάκου οἱ πατρικὲς οἱ συμβουλές! Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξῃ τὴν πρώτη ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσχεπο στὸν ἀρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρονο.

Γιάννης Βλαχογιάννης.

Ἡ Δέσπω.

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν,
Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται; μήνα σὲ χαροκόπι;

Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται οὐδὲ σὲ χαροκόπι,
Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια,
Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε τοῦ Δημουλά τὸν Πύργο.
«Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα· δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σοῦλι.
Ἐδῶ σαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων». —
«Τὸ Σοῦλι κι ἂν προσκύνησε, κι' ἂν τούρκειπεν ἡ Κιάφα,
Ἡ Δέσπ' ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει». —
Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε κόρες καὶ νύφες κράζει·
«Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε· παιδιὰ μ', ἀγκαλια-
[σθῆτε]. —

Χίλια φυσέκια ταν ἐκεῖ κι αὐτὴ φωτιὰ τοὺς βάνει
Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλες φωτιὰ γενῆκαν.

Δημῶδες.

Τὸ μοιρολόγι τῆς Πάργας.

Τρία πουλιὰ ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα,
Τόνα κοιτάει τὴν ξενιτειά, τ' ἄλλο τὸν Ἄη Γιαννάκη,
Τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιρολογαίει καὶ λέγει·

»Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε· Τουρκιὰ σὲ τριγυρῆζει·

Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει·

Βεζύρης δὲν σὲ νίκησε, μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια,

Ἐφευγαν Τοῦρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι

Κ' οἱ Λιάπηδες δὲν ἤθελαν νάρτουν νὰ πολεμήσουν·

Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,

Πότρωγαν βόλια γιὰ ψομί, μαροῦτι γιὰ προσφάγι.

Τάσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστό, τάσπρα πουλοῦν καὶ

[σένα]. —

Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιὰ, παπάδες, τοὺς ἀγίους,

Ἄστε λεβέντες τ' ἄρματα, ἀφῆστε τὸ τουφέκι.

Σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά όλα σας τὰ κιβούρια,
Καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας,
Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν».

Δημῶδες.

Δάμπρος Τζαβέλας.

Ἐφώνηξε μιὰ παπαδιὰ μὲς ἀπὸ τὸν Ἀβαρίκο·
«Ποῦστε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιά, ποῦστε οἱ Μποτσα-
[ραῖοι ;

Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, πεζοῦρα καὶ καβάλλα·
Δὲν εἶναι μιά, δὲν εἶναι δύο, δὲν εἶναι τρεῖς καὶ πέντε·
Εἶναι χιλιάδες δεκοχτώ, χιλιάδες δεκαεννέα».—

«Ἄς ἔρθουν οἱ Παλιότουρκοι, τίποτε δὲν μᾶς κάνουν·
Ἄς ἔρθουν πόλεμο νὰ ἰδοῦν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
Νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι,
Τ' ἄρματα τῶν Σουλιωτισσῶν, τῆς ξακουσμένης Χαΐ-
[δως».—

Ἄς ὁ πόλεμος ἀρχίνησε κι ἀνάψαν τὰ τουφέκια.

Τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώνηξ' ὁ Τζαβέλας·

«Παιδιά μ', ἦρθ' ὦρα τοῦ σπαθιοῦ κι ἄς πάψῃ τὸ του-
[φέκι».

«Δὲν εἶναι, λέγ' ὁ Μπότσαρης, σπαθιοῦ καιρὸς ἀκόμα·

Παιδιά, σταθῆτε στὸ κουντρί, βαστάτε τὸ λιθάρι·

Γιατ' εἶν' οἱ Τοῦρκοι ἀμέτρητοι καὶ λίγ' εἶν' οἱ Σουλιῶτες».

«Μωρὲ τί σκιάζεστε, παιδιά, Τζαβέλας ματαλέγει.

Ἄκόμα τοὺς φυλάγομε τοὺς σκύλους τῶν Ἀρβανίτες ;» —

Πιάνουν καὶ σπάνουν ὅλοι τους τὲς θήκες τῶν σπαθιῶν
[τους.

Τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κριά-
[ρια.

Βελή πασῶς τοὺς φώναζε νὰ μὴ γυροῦν τὲς πλάτες.
Κι ἐκεῖνοι τ' ἀποκρίνονταν πετώντας τὰ τούφεκια·
«Δὲν εἶναι δῶ τὸ Δέλβινο, δὲν εἶναι τὸ Βιδίνι·
Εἶναι τὸ Σοῦλι τ' ἀκουστό, στὸν κόσμον ξακουσμένο.
Εἶναι τοῦ Λάμπρου τὸ σπαθί τὸ τουρκοματωμένο,
Πόζαμε τὴν Ἀρβανιτιὰ κι ὅλη φορεῖ τὰ μαῦρα,
Κλαίγουν μανάδες γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄν-
τρεις. —

Δημῶδες.

Ὁ Σαμουήλ.

Ὁ μοναχὸς οὗτος, τοῦ ὁποῖου ἐτόλμησα νὰ θμνήσω τὸν θάνατον, εἶναι τὸ τελευταῖον ὀλοκαύτωμα, τὸ ὅποιον αὐτοπροαιρέτως προσφέρεται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τελευτᾷ τὸ Σοῦλι .. ἀφρημαγμένον ἤδη καὶ ἀγωνίων.

Ὅτε διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ πολλῶ μᾶλλον τῆς προδοσίας τοῦ Πήλιου Γούση καὶ τοῦ Κουτζονίκα ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελής, υἱοὶ Ἀλλῆ τοῦ Τεπελενλή, ἐπέτυχον πολλοὺς μὲν νὰ καταστρέψωσιν, ἄλλους δὲ ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ν' ἀπομακρύνωσι, μόνος ἀπέμεινε ὁ Ἱερομόναχος Σαμουήλ, ἄκαμπτος εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ταφῆ μετὰ τῆς γλυκυτάτης αὐτοῦ πατρίδος.

Ἄνθρωπος ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας ἐραστής τῶν ἐλευθέρων βράχων του, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀφιερωμένος εἰς τὰ θεῖα, θυμωσίως πως ἦνωσεν ἐν ἑαυτῷ τὸν διπλοῦν χαρακτήρα τοῦ πολέμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

Ἦτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀφ' οὗ ἐκρέματο τὸ τρισάθλιον Σοῦλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του, διὸ καὶ ἀνεκρήρυχθη τότε ἐμοθυμαδὸν πολέμαρχος, καὶ εἰς αὐτὸν μόνον διεπιστεύθη ἡ ἐσχάτη ὑπεράσπισις. Απαυδῆσαντες πλέον οἱ λέοντες ἐκεῖνοι ἠλπίζον ἴσως, ὅτι ἡ πίστις τοῦ Σαμουήλ ἤθελε βεβαίως τοὺς σώσει, ἂν ἡ ἀνδρεία του δὲν ἤθελεν ἀρκέσει μόνη.

Εἰς τὴν αἵματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἐφοδὸν τῶν Ἀλβανῶν

εις τὸ Κακσοῦλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θανάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας ἐξέλιπε, τότε ἔθεσε τὸ σῶμά του φραγμὸν ἀνυπερβλήτον μεταξὺ τοῦ σμήνου τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ὀλίγων ἀποβιωσάντων Σουλιωτῶν, δυνηθέντων οὕτω νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ διαφύγωσι τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

Ἄφ' οὗ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἐρείπια ἦσαν ἔξω κινδύνου, ὁ Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε, μετὰ πέντε μόνον συνεταίρων ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κοῦγκι, πύργον ἐκτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ἀποθήκη πυρίτιδος καὶ ὀπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἡ Πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς ἱεράς αὐτοῦ χεῖρας καὶ ὁ μοναχὸς εἶχεν ὁμοίαι τὸν ἔρκρον τοῦ θανάτου, ὅτι οὐδεμία οὐδέποτε ἀνθρωπίνῃ δυνάμει ἤθελε βιάσει αὐτὸν νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ.

Περικυκλωμένους πανταχόθεν ὑπέμεινε ὁ Σαμουήλ ἕσα ἀνθρωπίνῃ καρτερία ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ. Τὰ πολεμοφόδια ἐφθείροντο ἄφ' ὧρας εἰς ὧραν. Κεκμηκότες, τραυματισμένοι, οὐδὲ στάγωνα ὕδατος εἶχον πλέον, ἵνα δροσίωσι τὰ κατάξηρα καὶ φλογισμένα χεῖλη των. Ἡ στιγμή τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει... Κλίνατε τὸ γόνυ καὶ τὰς κεφαλὰς σεις οἱ πιστοὶ δεόμενοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἐκεῖνων!...

Τῇ δεκάτῃ ἐβδόμῃ Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τρίτου ἔτους, ἡμέρᾳ προσευχῆς καὶ νηστείας εἰς τὸ νέον ἑλληνικὸν μαρτυρολόγιον, ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ πεντάδος ἀνίπτανται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ πτερύγων πυρὸς καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες θανόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, τελευταῖος ἡμῶν αὐτοκράτωρ καὶ Σαμουήλ ὁ ἱερομόναχος, τελευταῖος τῶν Σουλιωτῶν πολέμαρχος. Ὁ πρῶτος, ἀρχηγὸς καὶ κεφαλὴ ἡκρωτηριασμένης αὐτοκρατορίας, γενναίως κατηνάλωσε τὸν βίον μαχόμενος ὑπὲρ τοῦ στέμματός του. Ἀνατολὴ καὶ Δύσις ἦσαν οἱ μάρτυρες τῆς μονομαχίας, εἰς ἣν ὁ Μωάμεθ ὁ δεῦτερος τὸν εἶχε προκαλέσει.

Μπέριτου Νεοελλ. Ἀναγν. β'. ἐλλ. ἔκδ. τρίτη 2

Πεδίον τῆς μάχης ἦτο τὸ Βυζάντιον ! . . . ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὁ ἀπόκρυφος παλμὸς τῆς καρδίας μας. Ποία ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἤθελεν ἐξαφθῆ εἰς τὴν συμπλοκὴν ἐκείνην;

Ὁ δεῦτερος. ἀγέρωχος, ἀκαμπτος, πτωχὸς δημοκράτης, μόνος μετὰ τοῦ Θεοῦ του καὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔρωτός του, μακρὰν τοῦ κόσμου ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, μὴ μεριμνῶν περὶ μελλούσης δόξης αὐτόχειρ καταστρέφεται καὶ οὐδὲ τὸ πτώμα ἀφήνει εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων.

Ὁ θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος ἐξέπληξε τὴν οἰκουμένην· ἡ θυσία ἑνὸς καλογήρου ἔμεινε θαμμένη εἰς τὸ σκότος τοῦ παρελθόντος. Ὁ πολυτελὴς μανδύας ἀπέκρυψε διὰ τῆς λάμψεώς του τὸ εὐτελὲς καὶ πενιχρὸν ῥάσον. Παράνομος δακτυλολογία, ἥτις δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκτείνεται καὶ πέραν τοῦ μνήματος.

Δόξα καὶ τιμὴ τῷ Κωνσταντίνῳ ! Ἄλλ' ἀποδοθῆτω καὶ εἰς τὸν πτωχὸν Σαμουήλ, τὸν δημοκράτην πολέμαρχον, ἡ λατρεία, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τσοσούτων χρόνων ὀρεῖλομεν πρὸς αὐτόν.

Ἄρ. Βυζαντινός.

Ὁ Σαμουήλ.

Καλόγερε, τί καρτερεῖς κλεισμένος μὲς στὸ Κουγκί ;

Πέντε νομάτοι σόμειναν καὶ ἐκεῖνοι λαβωμένοι,
κ' εἶναι χιλιάδες οἱ ἐχθροὶ ποῦ σέχουνε ζωσμένον.

Ἔλα νὰ δώσης τὰ κλειδιά, πέσε νὰ προσκυνήσης,
καὶ ἀφέντης ὁ Βελήπασας ἀφέντη θὰ σὲ κάμη.

Ἔτσι ψηλὰ ἀπ' τὸ βουνὸ φωνάζει ὁ Πήλιο Γκούσης.

Κλεισμένος μὲς στὴν ἐκκλησιὰ βρίσκεται ὁ Σαμουήλης,
καὶ ἀγέρας πέρνει τὴ φωνὴ τοῦ Πήλιου τοῦ προδότη.

Χωρὶς ψαλμοὺς καὶ θυμιατά, χωρὶς φωτοχυσία,
γονατισμένοι, σκυθρωποί, μπρὸς στὴν ὠραία Πύλη
πέντε Σουλιῶτες στέκονται μὲ τὸ κεφάλι κάτω,

βουβοί, δὲν ἀνασαίνουνε καὶ βλέπεις κάπου κάπου
ὅπου ἓνα χέρι σκόνεται καὶ κάνει τὸ σταυρό του.
Ἀκίνητα στὸ μάρμαρο σέρονται τὰ σπαθιά τους,
σπαθιά, πὸν τόσο ἐδούλεψαν γιὰ τὸ γλυκό τους Σοῦλι !

Δὲ φαίνει' ὁ καλόγερος· μόνος του στ' ἅγιο βῆμα
προσεύχεται κι ἐτοιμάζει τὴ μυστικὴ θυσία.

Σφιχτὰ σφιχτὰ στὰ χέρια του ἐβάστα τὸ ποτηρι
καὶ μύρια λόγια ἀπόκρυφα ἔλεγε τοῦ Θεοῦ του.

Τὰ μάτια κατακόκκινα ἀπ' τὲς πολλὲς ἀγρύπνες,
ἐκοίταζαν ἀκίνητα τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα.

Τί θάλασσα πὸν κύματα ἔχει χρυσὲς ἐλπίδες ! . . .

Σιγαῖτε, βρόντοι τουφεκιῶν, πάπτε, φωνὲς πολέμου,
κι ὁ Σαμουήλ τὴν ὕστερη τὴν Κοινωνία θὰ πάρῃ.

Κι ἐκεῖ πὸν κοίταξ' ὁ παπᾶς τὴ Σάρκα τοῦ Θεοῦ του,
ἐκύλισ' ἀπ' τὰ μάτια του στοῦ ποτηριοῦ τὰ σπλάχνα
σὰν τὴ βρυσούλα διάφανο κρυφὰ κρυφὰ ἓνα δάκρυ.

—Θεέ μου καὶ πατέρα μου, θαμμένος ἐδῶ μέσα
ἐδίψασα. Χωρὶς νερὸ ἢ θεία κοινωνία σου
θὰ ἔμεν' ἀτελειώτη . . Δέξε, γλυκέ μου Πλάστη,
αὐτὸ τὸ μαῦρο δάκρυ μου, μὴ τὸ καταφρονέσης·
ἀμόλυντο καὶ καθαρὸ βγαίν ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια·
δέξου το, Πλάστη, δέξου το· ἄλλο νερὸ δὲν ἔχω.

Ἦτανε ἥλιος κι ἔλαμψε τὸ ἱερὸ τὸ σκεῦος.

Τὸ αἷμα ἐξεστάθηκε, ἄχνισε, ζωντανεῦει.

Ἀναγαλλιάζει ὁ Σαμουήλ, πὸν εἶδε τὴ θεία Χάρη
καὶ τρέμοντας ἀγκάλιασε τὸ Θεϊκὸ Ποτηρι

καὶ τόσφιξε στὰ χεῖλη του κι ἄκουσε πὸν χτυποῦσε,
σὰν νάτανε λαχταριστὴ καρδιά, ζωὴ γιομάτη.

Ἀνοίγ' ἡ Πύλη τοῦ ἱεροῦ, σκύφτουν τὰ παλληκάρια·

τ' ἀνδρειωμένα μέτωπα τὸ μάρμαρο χτυπᾶνε,
καὶ καρτεροῦν ἀκίνητα τοῦ γέροντα τὰ λόγια.
Ἐπρόβαλε ὁ καλόγερος. Τὸ πρόσωπό του φέγγει
σὰ χιονισμένη κορυφή στοῦ φεγγαριοῦ τῆ λάμπη.
Στὰ λαβωμένα χέρια του βαστοῦς' ἓνα βαρέλι
πόκλειε μέσα θάνατο, φωτιά κι ἀπελπισία.
Ἐκεῖνο μόνο τόμεινε, ἐκεῖνο μόνο φθάνει.
Ἐμπρὸς στὴν Πύλη τοῦ ἱεροῦ μόναχος του τὸ στένει
καὶ τρεῖς φορὲς τὸ βλόγησε καὶ τρεῖς φορὲς τοφχέται.
Σὰ νάταν Ἄγια Γράπεζα, σὰν νάταν Ἄρτοφόρι
ἐπίθωσ' ὁ καλόγερος ἐπάνω τὸ ποτῆρι,
καὶ σιωπηλὸς κι ἀπάραχος ἄναψε θειαφοκέρι.
Τὰ γόνατά του ἐχτύπησαν ὀρμητικὰ τὴν πλάκα,
ἐσήκωσε τὰ χέρια του, τὸ πρόσωπό του ἀνάφτει,
κ' οἱ πέντε τὸν ἐκοίταζαν βουβοὶ μέσα στὰ μάτια.

Ἡ Δέησις.

Πατέρα μου, σὲ δούλεψα
πιστὰ σαράντα χρόνια
καὶ τώρα στὰ γεράματα
μοῦ δίνεις καταφρόνια !
Τὸ θέλημά σου ἄς γενῆ !
Λυπήσου μας, σπλαχνίσου,
καὶ πάψε τὴν ὀργή σου.

Σὲ σένα, σὰν ὀρφάνεψα,
ἔδωκα τὴν ψυχὴ μου,
τὸ Σοῦλι μου τ' ἀγκάλιασα
στὸν κόσμον γιὰ παιδί μου . . .

Τώρα τὸ Σοῦλι τόχασα . . .
Ἦλθε ἡ στερνὴ μου μέρα,
θάλθω σὲ σέ, πατέρα.

Μέτρησε πόσοι ἐμείναμε !
Οἱ ἄλλοι πεθαμένοι
μὲς στὰ λαγκάδια σέρονται
νεκροὶ καὶ λαβωμένοι !
Ἄταφ' ἀμοιρολόγητα
σέπονται τὰ κουφάρια
στοῦ λόγγου τὰ χορτάρια.

Ὅρνια καὶ λύκοι ἐχόρτασαν
τὰ μαῦρα κρέατά μας.
Συχώρεσε, συχώρεσε,
Πλάστη, τὰ κρίματά μας !
καὶ τώρα πού θὰ νάλθωμε
κ' ἡμεῖς στὴν ἀγκαλιά σου,
δέξου μας σὰν παιδιά σου.

Καὶ κοίταξε τὰ χέρια μας,
τώρα σὲ σὲ σκωμένα
πὼς εἶν' ἀπὸ τὸ ἄπιστο
τὸ αἷμα λερωμένα,
κι' εὐχαριστήσου Πλάστη μου,
καὶ πὲς—Εὐλογημένοι,
πιστοὶ μου ἀνδρειωμένοι.—

Τώρα τὸ Σοῦλι ἀπέθανε·
δὲν ἔμειν' ἓνα χέρι,
πού νὰ μπορῆ στὰ δάχτυλα

νά σφίξῃ τὸ μαχαῖρι.
Πατέρα παντοδύναμε,
γενοῦ σὲ μᾶς Πατρίδα
ἄλλη δὲν ἔχω ἐλπίδα.

Ἐκεῖ ψηλὰ στὸ θρόνο σου
στὴν τόση βασιλεία
δῶσε σὲ μᾶς τοὺς δύστυχους
μικρὴ μιὰ κατοικία,
νά μοιάζῃ μὲ τὸ Σοῦλί μας,
καὶ δῶσέ μου ἓνα βράχο
κι ἐκεῖ τὸ Κοῦγκι νάχω.

Χῶμα στὸ Σοῦλι ἐλεύθερο
γιὰ νὰ ταφῶ δὲν μένει·
ἐλέησόν με, Πλάστη μου,
συγγώρεσε νὰ γένη
τὸ Κοῦγκι μου ἢ ἐκκλησιά,
τὸ ἱερό σου βῆμα
τοῦ Σαμουήλ τὸ μνήμα.

Ἐδῶ ποδάρι ἄπιστο
ποτέ δὲν θὰ τολμήσῃ,
ποτέ . . . τὸ εἶπα, τόρκισα
τὸ Κοῦγκι νὰ πατήσῃ.
Μαζί μου παίρνω τὰ κλειδιά,
Πλάστη μου, δὲν τ' ἀφήνω,
οὔτε σὲ σὲ τὰ δίνω.

Ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
νά τὰ φορῇ στὴ μέση

ὁ Σαμουήλ ὁ δοῦλός σου
θὰ σὲ παρακαλέσῃ.
Πατέρα μου, μὴ πειραχθῆς,
κάμε μου αὐτὴ τὴ χάρη,
ἄλλος νὰ μὴ τὰ πάρη.

Καὶ τώρα, τώρα πάκουσες
τὸν πόνο, τὸν καημό μας,
δέξου μας καὶ θαφήσωμε
τὸ Σοῦλι τὸ γλυκό μας.
Τὸ Σοῦλι, ἄχ! πῶς τό χασα!
Ψυχὴ μου, μὴ δακρύσης . .
Εἰν' ὦρα νὰ τ' ἀφήσης.

Κ' ἀπλώνοντας τὰ χέρια του στοὺς πέντε του συντρόφους

—Θεὲ μου πολυέλαιε!
Τώρα, πού θὲ ν' ἀφήσω
τὸν κόσμο, καὶ στὸν ἴσκιό σου
θάλθω ὁ φτωχὸς νὰ ζήσω,
μὴ χάρη θέλω, Πλάστη μου·
τὰ πέντε τὰ παιδιὰ μου
νὰ τάχω συντροφιά μου.

Τανάθρευσα στὸν κόρφο μου·
γιὰ ἰδέ τα τὰ καημένα,
ἄλλοι δὲν ἀγάπησαν
παρὰ ἐσὲ κι ἐμένα,
Παιδιὰ μου, μὴ δειλιάζετε,
νάχετε τὴν εὐχὴ μου . . .
Θὰ ζήσετε μαζί μου.

Σταλαματιὰ σταλαματιὰ τὰ δάκρυσά τους πέφτουν
κ' ἡ πλάκα πού τὸ δέχεται ραγίζεται καὶ τρίζει.
Παράπονο τοὺς ἔπιασεν, ὄχι θανάτου φόβος,
καὶ κλαίοντας ὁ Σαμουὴλ εἰς τόνα του τὸ χέρι
τὸ ἱερὸ ποτηρί του καὶ σι' ἄλλο τὴ λαβίδα
ἀρχίνησε τὴν Κοινωνιὰ τοῦ Πλάστη νὰ μοιράζη.
Ὁ πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει κι' ἄλλος,
τὴν ἔδωσε στὸν τρίτον, κι' ὁ τέταρτος τὴν παίρνει
καὶ φτάνει ὡς τὸν ὕστερο καὶ τοῦ τήνε προσφέρει.
Κι' ἐκεῖ ποῦ ἔψαλλ' ὁ παπᾶς μὲ τὴ γλυκειὰ φωνή του :
«Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ
σήμερον, υἱὲ Θεοῦ» . . .

Φωνὲς ἀκούονται, χτυπιές, ἀλαλαγμοί, ἀντάρα.
Πλακώσανε οἱ ἄπιστοι. Καλόγερε, τί κάνεις; . . .
Ἐσήκωσε τὰ μάτια του ὁ Σαμουὴλ στὸν κρότο
καὶ στάζει ἀπ' τὴ λαβίδα του ἐπάνω στὸ βαρέλι
μιὰ φλογερὴ σταλαματιὰ ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ γαῖμα. . .
Ἄστροπελέκια ἐπέσανε, βροντᾶει ὁ κόσμος ὄλος,
λάμπει στὰ γνέφη ἡ ἐκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κοῦγκι.
Τι φοβερὴ κερδοσὰ πόλαβε στή θανή του
τὸ Σοῦλι τὸ κακότυχο, καὶ τί καπνό, λιβάνι! . .

Ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ καὶ τοῦ παπᾶ τὸ ράσο
κι ἀπλώθηκε κι ἀπλώθηκε σὰν τρομερὴ μαυρίλα,
σὰ σύγνεφο κατάμαυρο κι ἐθόλωσε τὸν ἥλιο.
Κι ἐν ᾧ τ' ἀνέβαζ' ὁ καπνός, κι ἐν ᾧ τὸ συνεπαίρνει,
τὸ ράσο πάντ' ἀρμένιζε κι ἐδιάβαινε σὰ Χάρος,
κι ἐκεῖθεν ὅπου διάβηκεν ὁ φλογερός του ἴσκιος,
σὰν νάταν μυστικὴ φωτιά ἐρρόγιζε τὸ λόγγο.
Καὶ μὲ τὲς πρῶτες ἀστραπὲς καὶ μὲ τὰ πρωτοβρόχια

χλωρὸ χορτάρι φύτρωσε, δάφνες, ἑλίες, μυρτούλες,
ἑλπίδες, νῆες καὶ σφαγές, χαρὲς καὶ ἑλευθερία.

Ἄρ. Βολαωρίτης

Ἡ τελευταία λειτουργία τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἄργα ἄργα τς Ἁγίας Σοφιάς ἀκούετ' ἡ καμπάνα,
Καὶ τὰ παιδιά τῆς προσκαλεῖ ἡ πικραμένη μάννα·
Κάθε φορὰ π' ἀκούεται ἡ θλιβερὴ φωνή τῆς
Θαορεῖς πῶς εἶν ἡ ὕστερη καὶ ἐβγῆκεν ἡ ψυχὴ τῆς.
Τὴν ὕστερη τῆς λειτουργιᾶ ἡ Ἐκκλησία δίνει
Καὶ εἶναι Δεῖλνος Μυστικὸς ἡ λειτουργία ἐκείνη.
Πότε, Θεέ μου. θ' ἀκουσθῆ ἡ Ἀνάστασις ἐκεῖ πέρα ;
Εἶναι μακρὰ, πολὺ μακρὰ ἀκόμ' ἐκείνη ἡ μέρα ;

Ἄχ. Παράσχος.

Γεώργιος Γεννάδιος.

Ὁ Γεώργιος Γεννάδιος ἦτον ἀπόγονος οἰκογενείας ἱερέων,
ἀνερχομένης μέχρι τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γεωρ-
γίου Γενναδίου. Υἱὸς τοῦ Ἀναστασίου Γενναδίου, ἱερέως ἐκ
Δολιανῶν τῆς Ἠπείρου, ἐσπούδασεν εἰς Βουκουρέστιον ἀπο-
σταλεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἐν Βραβία διαμένοντος θεοῦ του, πλουσίου
ἡγουμένου. Ἐν Βουκουρεστίῳ διετήρει Ἑλληνικὴν σχολὴν ὁ
Λάμπρος Φωτιάδης, Ἠπειρώτης, ὁ ὁποῖος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκτι-
μήσῃ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ ἦθος τοῦ μαθητοῦ του, ὅστις διὰ τῶν
χρημάτων τοῦ θεοῦ του πολλοὺς συνετήρει καὶ ἐσπούδαζε πτω-
χοὺς Ἑλληνόπαιδας. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς του ταχέως
ἐγένετο διδάσκαλος ἐν τῇ ἰδίᾳ σχολῇ. Ἐννοεῖ, ὅτι ἐν Βλαχία
ἦτο τὸ προσφορώτερον ἔδαφος πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐπανα-
στάσεως καὶ εἰργάσθη δι' ἕλης τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς του
ἐνθουσιῶν καὶ παροτρύνων τὴν νεολαίαν πρὸς τὸ ἱερὸν ἔργον.
Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις του ἐπὶ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν

ψυχῶν, ὥστε καὶ πολλοὺς τῶν μαθητῶν τῶν Βλάχων αὐτόχροη μα ἐξελλήνισε καὶ ἐξήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν των ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὥστε μέχρι ἐσχάτων νὰ καυχῶνται καὶ νὰ λέγουν:

—Εἴμεθα μαθηταὶ τοῦ Γενναδίου !

Εἰς τὸν Γεννάδιον ὀφείλεται ἡ εὐμενὴς ὑποδοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ κινήματος καὶ ἡ κρύφα ὑποστήριξις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ μέρους πολλῶν ἐκ τῶν ἐξεχουσῶν οἰκογενειῶν τῆς Βλαχίας, ὡς τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούριτσα, τῶν Γκικαίων τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας Ρωσσίτη, τοῦ Βραϊλόη καὶ ἄλλων. Κατ' ἐντολὴν τῶν πατέρων των τὰ τέκνα τῶν Βλάχων τούτων μεγιστάνων ἠσπάζοντο τὴν δεξιὰν τοῦ Γενναδίου καὶ ἐκόμιζον εἰς αὐτὸν τὸ τσιμποῦκι καὶ τὸν καφὲν εἰς ἐνδειξιν σεβασμοῦ.

Τὸ τελευταῖον μάθημα τοῦ Γενναδίου πρὸ τῆς εἰσβολῆς εἰς Μολδοβλαχίαν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ὅστις περιελάμβανε τὸ ἀνθος τῆς ἐλληνικῆς νεότητος. εἶναι ἐξοχος σκηνὴ πατριωτισμοῦ. «Ἦλθεν ἡ ὥρα, εἶπεν ὁ διδάσκαλος πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, νὰ δεῖξετε πρὸς τὸν κόσμον, ὅστις σὰς κοιτάζει, καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα, ἣτις ἐλπίζει ἀπὸ σᾶς, ὅτι εἰσθε γνήσια αὐτῆς τέκνα! Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ δεῖξετε τὴν εὐγνωμοσύνην σας πρὸς τὴν Πατρίδα, ἣτις σὰς ἐγέννησε, καὶ νὰ προσφέρετε ἐλάχιστον πρᾶγμα ἀντὶ τῆς μεγίστης εὐεργεσίας, ὅτι σὰς ἔκαμεν Ἑλληνας, νὰ προσφέρετε τὴν ζωὴν σας ὑπὲρ αὐτῆς. Ἡ Πατρίς, ἀφοῦ σὰς εὐηργέτησε γεννήσασα ὑμᾶς Ἑλληνας, τώρα σὰς παρέχει καὶ ἄλλην πολὺ μεγαλυτέραν εὐεργεσίαν νὰ πολεμήσετε καὶ νὰ ποθάνετε ὡς Ἑλληνας ὑπὲρ αὐτῆς. Ἀφοῦ σὰς ἔδωκε τὴν ζωὴν, τώρα σὰς προτείνει τὴν ἀθανασίαν. Πρόγονοι καὶ πατέρες τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἥρωες, μάρτυρες, σοφοί, στρατηλάται, σὰς κοιτάζουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ ἴδουν, ἂν θὰ φανῆτε ἄξιοι αὐτῶν καὶ τῆς Πατρίδος. Τῶν Θερμοπυλῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμίνας καὶ τῶν Πλαταιῶν αἱ ψυχαὶ σὰς νεύουν καὶ σὰς ἐνθαρρύνουν. Τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν Θυβῶν οἱ ἀδελφοί σας σὰς φωνάζουν: «Μὴ μᾶς ἀτιμάσετε ! Μιμηθῆτέ μας !

Σὰς περιμένομεν μὲ ἀγκάλας ἀνοικτάς». — Τεσσάρων αἰώνων-
τουρκοκρατίας ἥρωες καὶ μάρτυρες, ἡ ἀθάνατη κλεφτουργία,
ιεράρχαι, ἄρχοντες, προεστοί, διδάσκαλοι, ναυτικοὶ σὰς φωνά-
ζουν: Μάχεσθε ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος. Τῶν παλαιῶν
Ἀθηῶν οἱ νέοι σὰς προσκαλοῦν νὰ ὀρκισθῆτε τὸν ὄρκον ἐκεί-
νων. Γονατίσατε καὶ ὀρκισθῆτε! »

Ἐγонуπέτησαν καὶ ἀπήγγειλαν τὸν ἀρχαῖον ὄρκον: «οὐ
καταισχυθῶ ἔπλα τὰ ἱερά».

«— Παιδιὰ τῆς Πατρίδος, ἐξηκολούθησεν ὁ Γεννάδιος, φα-
νῆτε ἄξιοι τῶν πατέρων σας. Ἐφθασεν ἡ στιγμή. Σὰς προσκα-
λεῖ ἡ Πατρίς νὰ τὴν ἐλευθερώσετε καὶ νὰ παθανατισθῆτε! ».

Ἐπειτα τοὺς ἐφίλησεν ὅλους καὶ ἔκλεισε τὴν σχολὴν. Εἶ-
ναι γνωστὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου ἡ ἀποτυ-
χία τοῦ κινήματος. Οἱ Βλάχοι διεδραμάτισαν ἐν τῷ συνόλω
ἐπαισχυτον ἔργον προδοτῶν. Οἱ Ἕλληγες παρεδίδοντο εἰς τὸ
πῦρ καὶ τὴν ἀγχόνην. Ὁ Γεννάδιος μετ' ἄλλων τινῶν μόλις
κατώρθωσε νὰ σωθῆ φεύγων διὰ τῆς Τρανσυλθανίας εἰς Γερμα-
νίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Λειψίαν πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς.
Δύο ἐκ τῶν καθηγητῶν του κορυφαῖοι τῆς ἐπιστήμης, ὁ φιλό-
σοφος Ἑρμαννος καὶ ὁ φιλόσοφος Κρήγης, ἔστις ὑπῆρξεν εἰς
ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων φιλελλήνων, βαθέως ἐξετίμων τὸν Γεν-
νάδιον, εἰς ὃν καὶ βραδύτερον κατὰ τὸ 1840, ὅτε τὸ Πανεπι-
στήμιον ἐώρτασε τὴν τριακονταετηρίδα του, ἐστάλη τιμητικὸν
δίπλωμα, ἐξαιρετικὴ τιμὴ, ἧτις εἰς οὐδένα τῶν Ἑλλήνων ἀπε-
νεμήθη.

Ἄλλ' ἤδη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Λειψίᾳ διαμονῆς του ὁ
ἀγὼν εἶχεν ἀρχίσει. Σικηνὴ συγκινητικωτάτη διαδραματισθεῖσα
ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μακεδόνοσ Νασύμ, διαμένοντος εἰς Λειψίαν,
καὶ ἔπου οἱ Ἕλληγες ἐώρταζον ἑορτὴν τινα ἄδοντες καὶ χο-
ρεύοντες, ἐξόχως χαρακτηρίζει ὅτι εἰς τὴν εὐγενεστάτην ἐκεί-
νην ψυχὴν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο αἶσθημα ἐκράτει ἡ πρὸς τὴν Πα-
τρίδα ἀγάπη. Ὁ Γεννάδιος ἦτο ὁ εὐθυμότερος ἔλων, ἀλλ' αἰ-
φνιδίως καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ καταλαμβάνεται ὑπὸ ὀδυνῆσ με-

λγχολλίας. Ὁ νοῦς του ἐφέρετο πρὸς τὸν μαρτυρικὸν διωγμὸν τῶν ἀγωνιζομένων ὁμοφύλων του. Μετ' ὀλίγον δάκρυα ἐπλημύρισαν τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ θρηνῶν ἀνεφώνησε μεταστρέψας ὄλων τῶν συνδαιτημόνων τὰς διαθέσεις.

— Ἡμεῖς ἐδῶ χοροπηθοῦμεν καὶ ἐκεῖ κάτω οἱ ἀδελφοί μας πολεμοῦν καὶ σφάζονται !

Καὶ διὰ τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ἀπήλθεν εἰς Ἀγκῶνα. Ἐκεῖ ἐναύλωσε πλοῖον δι' ἰδίων του ἐξόδων, ἐγέμισεν αὐτὸ μὲ πολεμεφόδια καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Κυπαρισσίαν συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ περιφήμου ἐπισκόπου Ἰωαννίνων Ἰγνατίου Φότσιον. Ἐκείθεν κατηθύνθη εἰς Ναύπλιον.

Ἄλλ' ὅπου ὁ Γεννάδιος αἶρεται εἰς ὕψος ἀληθοῦς σωτήρος τῆς Πατρίδος εἶναι τὸ ἐν Ναυπλίῳ ἐπεισόδιον κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος, ὅπερ ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι ἀπὸ τοῦ Γερβίνου μέχρι τῆς Δώρας δ' Ἰστρίας ἀναφέρουν μετὰ θαυμασμοῦ. Ἄλλ' ἄς ὀμιλήσουν τὰ γεγονότα : Τὸ Μεσολόγγι εἶχε καταστραφῆ καὶ ὁ Ἰμβραήμ προήλαυε θριαμβευτικῶς. Κατήφεια καὶ ἀπελπισία ἐκράτει ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πλεόν τὰ ἐκ τῆς ἀναρχίας δευνὰ ἐκδηλωθέντα ἐν Ναυπλίῳ, ἔνθα εἶχον συρρεῦσαι μαχηταὶ ἐκ Μεσολογγίου γυμνοὶ καὶ πειναλέοι, ζητοῦντες τροφὴν καὶ πυρίτιδα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας τὸ ταμεῖον ἦτο κενόν, αὕτη δὲ ὑπὸ φόβου καταληφθεῖσα εἶχε κρυθῆ εἰς ἓν τῶν φρουρίων, ἠπέλουν νὰ ἐπιφέρουν μίαν ὄραν ἀρχήτερα τὴν τελικὴν καταστροφὴν. Ἐπρεπε νὰ ὀργανωθῆ καὶ νὰποσταλῆ στρατὸς κατὰ τοῦ προελαύνοντος ἐχθροῦ. Ἄλλ' οὐδεμία ὑπῆρχεν οὐδαμῶθεν ἐλπίς. Τὸ ταμεῖον εἶχε μόνον κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γερβίνου 60 γρόσια. Ἀπελπίς καὶ περίφοβος ὁ λαὸς συνήλθεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως, ἐνῶ ὁ πειναλέος στρατὸς ἠπέλει διαρπαγὴν καὶ ἐμφύλιον πόλεμον. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐγνώριζε τί νὰ προτείνῃ. Τότε ὁ Γεννάδιος ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς ρίζης τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πλατείας ὀψομένου πλατάνου καὶ ἤρξατο ἀγορεύων. « Ἡ Πατρίς, ἀνέκραξε, καταστρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει.

Ἄπαιτεῖται βοήθεια σύντομος. Πρέπει οἱ ἄνδρες οὗτοι, οἵτινες ἔφαγαν πυρίτιδα καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας καὶ ἤδη ἄργοι καὶ λιμώττοντες μᾶς περιστοιχίζουσι, νὰ σπεύσουσι, ἔπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι καὶ πόροι ἐλλείπουσιν. Ἄλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ ζῶμεν ἄνδρες ἐλεύθεροι, πόρους εὐρίσκομεν. Ἄς δώσῃ ἕκαστος ὅ,τι ἔχει καὶ δύναται. Ἴδου ἡ πενιχρὰ εἰσφορά μου. Ἄς μὲ μιμηθῆ, ἔστις θέλει!

Καὶ ἐκένωσε τὸ βαλάντιόν του προσενεγκῶν ὅ,τι εἶχεν, ἔλην του τὴν περιουσίαν, συμποσομένην εἰς ἑννέα λίρας. Εἶτα δὲ ἐξηκολούθησεν. « Ἄλλ' ὄχι! Ἡ συνεισφορά αὕτη εἶναι οὐτιδανή! Ὅβολόν ἄλλον δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἀλλ' ἔχω ἑμαυτὸν καὶ Ἴδου τὸν πωλῶ! Τίς θέλει διδάσκαλον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διὰ τὰ παιδιὰ του; Ἄς καταβάλῃ ἑνταῦθα τὸ τίμημα!» Μέγας ἐγένετο ἐπὶ τὰ πλήθη ἐνθουσιασμός. Ὅλοι κατέθεσαν ὅσα ἠδύναντο «ἀμιλλώμενοι», καθ' ἃ γράφει ὁ Τρικούπης, «τίς νὰ φανῆ ἔλευθεριώτερος; καὶ οἱ μὲν κατέθεσαν χρήματα καὶ ἄλλοι πολυτίμα εἶδη, πολλοὶ δέ, ἐν αἷς καὶ ὁ Ὑψηλάντης, ἐπρόσφεραν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἔπλα των.

Οὕτως ἀπετελέσθη ποσὸν ἱκανὸν διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθουν καὶ πάλιν τὴν ἐπομένην εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἔπου ἐπρόκειτο καὶ γυναῖκες νὰ προσφέρουν τὴν συνδρομὴν των. Ὁ Γεννάδιος προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀλλὰ παρετήρησεν, ὅτι ἐκ τῶν γυναικῶν ὀλίγαι παρίσταντο. Τοῦτο παρώργισεν αὐτὸν καὶ ἀποβλέπων πρὸς τὰ παιδιὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων, τὰ ὅποια εἶχον προσέλθει, ἀνέκραξε: «Δυστυχησμένα παιδιὰ, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας. Ἡξεύρουσιν ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς σφάζει καὶ ἐξανδραποδίζει, ὅτι αὖριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦσι φειδωλευόμεναι ὀλίγον χρυσίον. Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακαλέσητε!» Τὰ παιδιὰ ἐγουνυπέτησαν.

Τότε εκείνος αναβλέψας πρὸς τὸν οὐρανόν, « Ὑψιστε Θεέ », εἶπε. « Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθῶν καὶ τῶν μὴ ἐχόντων καταφυγὴν, μὴ ἐγκαταλείψῃς καὶ Σὺ τὰ παιδία ταῦτα, τὰ προσπίπτοντά Σοι. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεινά. Οἱ ἄνθρωποι τὰ παρήτησαν, ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἣς πάντες ἐξανέστησαν, ἦν παρορώσιν, ἦν προδίδουσιν αὐτὰ τῆς τὰ τέκνα. Δὸς παρὰ τὰς βουλὰς τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐπαναλάβῃς ἐπ' αὐτῆς πάσης ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ βελτιωθῇ ἡ τύχη αὐτῆς, τὰ δὲ παιδία ταῦτα, πολίται ἐλεύθεροι, νὰ τὴν ὑπηρετήσωσι ποτε ἐν πίστει καὶ εὐλικρινείᾳ πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς αἰωνίαν ! Ἡ ἂν ὁ πάνσοφος Σὺ γινώσκῃς, δι-πέπρωται εἰς ἀγεννῆ τραφέντα αἰσθήματα, εἰς ἰδιοτέλειαν ἀξιοθέντα καὶ φιλαρχίαν νὰ γίνωσι ποτε αὐτὰ δειῶν τῇ πατρίδι παραίτια, παράδος τα μᾶλλον εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδος καὶ ἐμὲ εἰς αὐτὸ πρὶν ἰδῶ ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν δουλικὴν ἡμέραν καὶ τὴν ταπεινωσιν.

Τὸ πλήθος συνεκινήθη μέχρι δακρῶν. Ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐντύπωσις. Αἱ γυναῖκες προσέδραμον εὐθὺς προσφέρουσαι τὰ κοσμημάτα των καὶ τινες αὐτοὺς τοὺς γαμηλίους δακτυλίους των. Στρατὸς πάραυτα συνεκροτήθη καὶ ἐξεπέμφθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔταξε δὲ ἀρχηγὸν αὐτῶν ὁ Γεννάδιος, ὅστις ἐγένετο παντοδύναμος ἐν τῇ ἐκτιμήσει τοῦ λαοῦ, τὸν Καραϊσκάκη, τοῦ ὁποίου εἶχε διαγνώσει τὴν στρατιωτικὴν ἰδιοφυίαν. Ἄλλὰ δὲν ἤρκει τούτο. Ὑψίστατο ἀνάγκη ἵππικου καὶ ἱπποὶ δὲν ὑπῆρχον. Αὐθις ὁ Γεννάδιος ἐκάλεσε τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως κάτωθεν τοῦ πλατάνου ἐδημηγόρησε πρὸς τὰ πλήθη ἐπικαλούμενος νέας θυσίας. Εἶναι ἡ δημηγορία του αὐτῆ ἔμπλεως ἀρχαϊκοῦ μεγαλείου, ὑψίστης ῥητορικῆς δεινότητος, αὐτόχρημα δημοσθένειος. Τοὺς λόγους ἐν ἀκαρπεί διεδέχθησαν τὰ πράγματα: « Ἄλλὰ ποῦ θέλομεν εὑρεῖ τοὺς ἵππους; » ἀνέκραξεν: Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς καὶ προὔχοντας καὶ ὄπλαρχηγούς, τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους καὶ κομπάζοντας ἐπὶ τούτῳ ἐν ταῖς ὁδοῖς.

Ὅστις ἔχει ἵππον διὰ τροφήν καὶ ἐπίδειξιν καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τῆς πατρίδος του τὴν ἀνάγκην, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται αὐτῆς προὔχων ἢ νὰ φέρῃ τὸ ξίφος τοῦ ἀρχηγοῦ. Διὰ τῶν ἵππων τούτων δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἱππικόν. «Τοὺς παίρνομεν;» Τοὺς παίρνομεν» ἀπήντησε μία φωνὴ ὁ λαός. «Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσουν, τοὺς παίρνομεν διὰ τῆς βίας;» ἐπανέλαθεν ἐκεῖνος. «Διὰ τῆς βίας» ἐβόησεν ὁ λαός. «Ἐμπρὸς λοιπόν!» διέταξεν ὁ ρήτωρ, ἀλλ' ἤδη τριακόσιαι πενήτηκοντα ἵπποι προσεκομιζόντο ἐκεῖ δι' αὐθορμήτου προσφορᾶς. Καὶ τὸ ἱππικὸν ἀπετελέσθη καὶ ὁ Γεννάδιος ἐξέλεξε καὶ διώρισε μόνος ἀρχηγὸν τὸν Χατζημιχάλην λέγων εἰς αὐτόν: «Σὺ εἶσαι ἄξιος νὰ διευθύνῃς τὸ ἱππικόν. Λάβε τοὺς ἵππους, ὀργάνωσον αὐτοὺς καὶ φύγε τὸ ταχύτερον!»

Οὕτω ἀναδειχθεὶς σωτὴρ τῆς Πατρίδος ὁ Γεννάδιος κατέκτισε τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἀπεκάλει «Πατέρα μας, πατέρα τῆς πατρίδος, ἅγιον ἄνθρωπον». Αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ Ζαΐμη τοῦ προσέφερον τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, τὴν διευθύνειν τοῦ κινήματος. Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος ἠρέσθη νὰ εἴπῃ: Οὐδεμίαν θέλω ἀρχήν. Ἐκαμα τὸ καθήκόν μου ὡς Ἑλληνα καὶ μετριοφρόνως ἀπεσύρθη ἐκ τοῦ τόπου τῆς πρὸς αὐτὸν λατρείας, ἀληθοῦς πρὸς αὐτὸν ἀπεθεώσεως τοῦ λαοῦ, μεταβὰς εἰς Ὑδραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σύρον καὶ Τήνον. . .

Γ Βώκος.

Ὁ Κίττος καὶ τὸ γεράκι.

Σ' ἓνα κοντὸν θεόχτιστο κάθεται διπλοπόδι ἓνας γεροπαλλήκαρος, ὁ Κίττος ὁ Σουλιώτης. Ἔχει τὴν τρίχα κάτασπρη σὰν τὴν κορφὴν τοῦ Πίνδου. Πόσες ἀντάρτες καὶ χιονιὲς τ' ἀσπρίταν τὸ κεφάλι! Μὲ τόνα χέρι ἐχάιδεuen ὀλόχρυσα πιστόλια, μὲ τ' ἄλλο του χέρι ἔστριφεν ἄσπρο, μακρὸν μουστάκι. Ἐμπρὸς στὴ φουστανέλλα του κοίτεται ξαπλωμένο ἓνα μιλλιόνι ξακουστό, πᾶστραφτε σὰν ἀστέρι. Σὰν ὄχεντρα φαρμακερὴ, πὺ καρτερεῖ νὰ κρούξῃ, βδειγνε τὸ κεφάλι του τὸ δαμασκί σπαδί του,

κουλουριασμένο κι ἄγρυπνο κρυμμένο στὴ φλοκκάτη.
Ὦχ! νάμουνα μὲς στὴν καρδιὰ τοῦ Κίτζου τοῦ Σουλιώτη,
νὰ μέτραγα τοὺς κτύπους τῆς νάνιωθα τὴ λαχτάρω!
Τὰ μάτια του κατάμαυρα, στὴν Κιάφα καρφωμένα
βράζουνε μὲς στὸ δάκρυ τους καὶ στάζουνε φαρμάκι.
Ἐκοίταζε κι ἐκοίταζε! Τὸ αἷμ' ἀπ' τὴν καρδιὰ του
σὰν ἄγριο κῦμα χύνεται, τὰ σιῆθια του πλακώνει.
Ἐφούσκωσαν οἱ φλέβες του σὰ φίδια στὸ λαιμό του
καὶ λὲς θὰ τόνε πνίξουνε. Μὲ μιᾶς ἀναστενάξει...
Τί στεναγμὸς ἦτον ἐκειός· ξυπνᾷ καὶ πεθαμένους!
Ἐνα γεράκι διάβαινε ψηλὰ ψηλὰ στ' ἀγέρι
καὶ σταματάει τὸ φτερὸ καὶ κάθεται μπροστά του.

—Κίτσο Σουλιώτη, ἐδιάβαινα, ἐπήγαινα στὴ Δύση,
καὶ σ' ἄκουσα πού στέναξες κι' ἦλθα νὰ σὲ ρωτήσω.
Πές μου καὶ σὺ τὸν πόνο σου, πές μου τὴ δυστυχιά σου.
Πουλί δὲν εἶμαι τῆς χαρᾶς, εἶμαι πουλί θανάτου.

—Πέτα, γεράκι, διάβαινε. Ἐσὺ ψηλὰ στὰ γνέφη
ἔχεις φτερὰ τὴν ἀστραπή, φωλιὰ τ' ἀστροπελέκι,
καὶ δὲν γνωρίζεις σίδερα καὶ δὲ φοβῆσαι ἀφέντη.
Πέτα, γεράκι, διάβαινε, κι' ἂν πᾶς πέρα στὴ Δύση
καὶ δὲ σοῦ κάψουν τὰ φτερὰ καὶ κόψουνε τὰ νύχια
πές τους πῶς μ' ἠῦρες μοναχὸ πού κοιτάζα τὸ Σούλι
πού κοιτάζα τὴ στάχτη του κι' ἐκλαιγα τὴν ἐρμιά του.

Οἱ πεθαμένοι θὰ σκωθοῦν στὴν ἄλλη παρουσία,
Τώρα γυρεῖω ζωντανούς. Τρέχα, Σουλιώτη, τρέχα.
Ἡ μάνα μας ἐξύπνησεν ἀπὸ τὸν βαθὺν τὸν ὕπνο
καὶ μὲς ἀπὸ τὸ μνηῆμα τῆς φωνάζει στὰ παιδιὰ τῆς
τὸ χέρι νὰ τῆς δώσουνε τὴ πλάκα νὰ σηκώση.

Πετάξε, ανέβα στα βουνά, ν' ἀκουρμαστῆς ν' ἀκούσης·
νά ιδῆς τὴν νεκρανάσταση, νὰ ξεσταθῆ ἡ καρδιά σου.

— Ἔχεις ἀνθρώπινη λαλιά καὶ δὲν μοῦ λὲς ποιὸς εἶσαι.

— Κίτσο Σουλιώτη, πίστεψε εἴμ' ἡ ψυχὴ τοῦ Ρήγα.

— Ἡ δύση σὲ παρέδωκε καὶ σὺ στὴ Δύση τρεχεῖς;

— Σὰ ιδῆ πὼς μὲ σταυρώσανε κι' ἡ Δύση θὰ πιστέψῃ.

— Χτυπάει, ἀνοίγει τὰ φτερά, χάνεται τὸ γεράκι.

Ἐμβῆκε μὲ τὰ σύγνεφα, διαβαίν' ἀπὸ τὴ Πάργα
καὶ χαμηλώνει τὸ φτερὸ νὰ ιδῆ τὴ σταύρωσή της.

Τὴν εἶδε κι' ἀνατόχιασε, ἐσπάραξ' ἡ καρδιά του!

Τὸ φοινικὸ τ' ἀνέλπιτο τοῦ τό γαν μαρτυρήσει
κι' ἐκεῖνος δὲν τὸ πίστεψε κ' ἦλθε νὰ ιδῆ τὸ μνημα.

Ἀρπάζει μὲς στὰ νύχια του τῆς κιοριᾶς τὰ φύλλα,
τ' ἀγκάλιασε σὰν ὄρφανὰ, σὰν τὰ παιδιὰ τῆς Πάργας,
καὶ πήγαινε στὴν ξενιτιὰ νὰ κλάψουν τὸν καημὸ τους.

Σουλιώτη, μὴ τοὺς καρτερεῖς. Ποιὸς ξέρ' ἂν θὰ γυρίσουν.

Σύρε στὴ μαύρη μάνα σου, σῦρε καὶ σὺ νὰ δώσης
τ' ἀνδρεῖα σου γεράματα, τὸ ἔξομο σου κουφάρι
καὶ πέσε ν' ἀποκοιμηθῆς. Θ' ἀναστηθῆ τὸ Σοῦλι!

Ἄρ. Βαλαωρίτης

Ἡ Εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου.

Μὲ μιᾶς ἀνοίγει ὁ οὐρανός, τὰ σύγνεφα μεριάζουν.

Μιὰ φλόγ' ἀστράφτει . . . ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ μελωδία...

Πετάει ἓν' ἄστρο... σταματᾷ ἐμπρὸς εἰς τὴ Μαρία...

«Χαῖρε, τῆς λέγει, ἀειπάρθενε, εὐλογημένη, χαῖρε!

Ὁ Κύριός μου εἶναι μὲ σέ. Χαῖρε, Μαρία, χαῖρε!»

Μέρτου Νεοελλ. Ἀναγν. β'. ἐλλ. ἐκδ. τρίτη

3

Ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί... Μιά μέρα σὺν ἐκείνῃ
ἀστράφτει πάλι ὁ οὐρανός... Στὴν ἔρημ τῆς τὴν κλίνη
λησμονημένη, ὀλόρφανη χλωμὴ κι' ἀπελπισμένη
μιὰ κόρη πάντα τήκεται, στενάζει ἀλυσωμένη.
Τὰ σίδερα εἶναι ἀτάραχα, σκοτάδι ὀλόγουρά της.
Τὰ καταφρόνια, ἢ δυστυχιά σέπουν τὰ κόκκαλά της.
Τρέμει μὲ μιᾶς ἢ φυλακὴ καὶ διάπλατη ἢ θυρίδα
φέγγει κι' ἀφίνει νὰ περνᾷ ἔν' ἄστρο, μιὰν ἀχτίδα.
Ὁ ἄγγελος ἐστάθηκε, διπλώνει τὰ φτερά του...
«Ξύπνα ταράζου, μὴ φοβοῦ, χαῖρε. Παρθένε, χαῖρε».
Ὁ κύριός μου εἶναι μὲ σέ, Ἑλλάς, ἀνάστα, χαῖρε».
Οἱ τοῖχοι εὐθύς σωριάζονται. Ἡ μαύρ' ἢ πεθαμένη
νιώθει τὰ πόδια φτερωτά. Στὴ μέση τῆς δεμένη
χτυπάει ἢ σπάθα φοβερή. Τὸ κάθε πάτημά της
ἀνοίγει μνημ' ἀχόρταγο. Ρωτᾷ γιὰ τὰ παιδιά της...
Κανεὶς δὲν ἀποκρίνεται... Βγαίνει, πετᾷ στὰ ὄρη...
Μένουν τὰ χρόνια ὅθι διαβῆ, ὅθι περάση ἢ Κόρη.
«Ξυπνᾶτε ἐσεῖς ποὺ κοιτήσατε, ξυπνᾶτε ὅσοι κοιμᾶστε,
τὸ θάνατο ὅσοι ἐγεύτητε, τώρα ζωὴ χορτᾶστε».
Οἱ χρόνοι φεύγουνε, πετοῦν καὶ πάντα ἐκείνη ἢ μέρα
εἶναι γραμμένο ἐκεῖ ψηλὰ νὰ λάμπη στὸν αἰθέρα
μ' ὅλα τὰ κάλλη τ' οὐρανοῦ. Στολίζεται ὅλη ἢ φύση
μὲ χίλια, μύρια λούλουδα γιὰ νὰ τὴ χαιρετίση.
Γιορτᾶστέ την, γιορτᾶστέ την! Καθεὶς ἄς μεταλάβῃ
ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Καὶ σεῖς, καὶ σεῖς οἱ σκλάβοι,
ὅσοι τὴν δάφνη στὴν καρδιὰ νὰ φέρετε φοβᾶστε,
ἀφωρισμένοι νάστε !

Ἄρ. Βαλαωρίτης.

Ἡ Ἁγία Σοφία.

Μέρα καὶ νύκτα μελετᾷ
ὁ βασιλεὺς στήν Πόλη
νὰ κτίσῃ τὴν Ἁγία Σοφία.
Σ' ὄλον τὸν κόσμον ἐρωτᾷ,
καὶ σχέδια φέρουν ὄλοι,
κτιστὰ ἢ μόνο ζωγραφία.

Ὁ Ἀρχικτίστης ὀδηγᾷ,
καὶ ὁ Ὑπουργὸς προτείνει
ἐμπρὸς σὲ θρόνο ἀψηλό.
Ὁ βασιλὴς, αὐτὸς σιγᾷ,
αὐτὸς μόνο δὲν κρίνει
κανένα ἄξιο καὶ καλό.

—Εἶναι ἡ Δύναμις ὁ Θεὸς
καὶ ἡ Εὐμορφία μονάχη
π' ἀντανακλᾷται σ' ὄλουνοὺς.
Γι' αὐτὸ τοῦ πρόπει καὶ ὁ ναὸς
δύναμη, κάλλος νὰ χη,
νάν' ὅμοιος μὲ τοὺς οὐρανοὺς—

Ὅλ' οἱ μαστόροι σκυθρωποὶ
καὶ ὄλ' οἱ μεγιστᾶνοι
τὸν προσκυνοῦν γονατιστά.
Κανεὶς δὲν ξέρει τί νὰ πῆ,
κανένας πῶς νὰ κάνη
τὴν ἐκκλησιά πού τοὺς ζητᾷ.

Κι' ὄλονυχτὶς σκυμμέν' ἐκεῖ
τὸ σχέδιο, πού προστάζει,

καθείς νὰ κάμη προσπαθεῖ.
Ξημέρωσεν ἡ Κυριακὴ
κανέννας δὲν ἀδειάζει
νὰ πάγη νὰ λειτουργηθῆ.

Ἐκεῖ στὴ πρωϊνὴ δροσιὰ
θωροῦν ἓνα τρικέρι,
κι ἀκοῦν γεροντικὴ λαλιά :
Ἄπέλυσεν ἡ ἐκκλησιά,
κι ὁ Πατριάρχης φέρει
τ' ἀντίδωρο στὸ βασιλιᾶ.

Σκύβ' ἀπ' τὸν θρόνο καὶ φιλᾶ
τὸ χέρι, πού τοῦ δίδει
τὸ ὕψωμα καὶ τὴν εὐχὴ.
Μὰ κεῖ δὲν ἔπιασε καλά·
τοῦ πέρτει ἓνα ψυχίδι
σὲ λεοντόδεσμα παχύ.

Τὰ σκῆπτρ' ἀφήκε στὴ στιγμή
τὸν θρόνο εἶχ' ἀφήσει
καὶ νὰ τὸ εὔρη προσπαθεῖ
μὴ μείνη κατὰ γῆς, καὶ μὴ
κανέννας τὸ πατήση
κι ἀπὸ τὸ κρεῖμα κολασθῆ.

Μὰ κεῖ πού μ' ὄψη θλιβερῆ
γιὰ νὰ τὸ εὔρ' ἀκόμα
ἐμπρὸς στὸν θρόνο του ζητᾶ
νὰ καὶ μὰ μέλισσα θωρεῖ,
τ' ἀντίδωρο στὸ στόμα
κι ἀπὸ τὸ παράθυρο πετᾶ.

Βγάλει παντοῦ διαλαλητῆ
στήν ξακουστὴ τὴν Πόλη
καὶ τάξ' ἓνα πουγγὶ βαθύ.
— Ὅποιος μέλισσι καὶ ἄν κρατῆ,
νὰ τὰ τριγυρίσει' ὅλοι,
τ' ἀντίδωρό μου νὰ βρεθῆ! —

Τρουγούν οἱ ἄνθρωποι γοργά·
κανένας δὲν κερδαίνει
ἄλλ' ἀπὸ μέλι καὶ κερδί.
Κι ὁ πρωτομάστορας τρουγᾶ,
κι ἔξαφνισμένος μένει
ἔμπρὸς στὸ θαῦμα ποῦ θωρεῖ!

Σ' ἓνα κοφίνει διαλεχτό,
Στὸ πιὸ καλὸ κυψέλι
λάμπει καὶ ἀστράφτει κάτι τι.
Ξανθὸ κερὶ δὲν εἶν' αὐτό.
γλυκὸ δὲν εἶνε μέλι.
εἶν' ἐκκλησιὰ πελεκητή!

Οἱ τροῦλλοι λῆς καὶ εἶν' οὐρανοί,
πυκνά οἱ στῦλοι δάση,
καὶ Οἴκουμέν' ἢ πατωσιά.
Ποτὲ χριστιανικὴ φωνὴ
Θεοῦ δὲ θὰ δοξάση
σὲ πιὸ καλύτερ' ἐκκλησιὰ!

Μὲ τὴν ματιὰ του προχωρεῖ
μὲς τ' ἅγιο μνῆμα μνήσκει,
ποῦ τὸ φωτίζει μὴ ἀντηλιά·

στήν Ἁγία Τράπεζα θωρεῖ,
στὸν Ἀστερίσκο βρῖσκει
τ' ἀντίδροο τοῦ βασιλιᾶ!

Στὸ θρόνο μπρὸς μὲ συστολῇ
βαθειᾶ μετάνοια κάνει,
δείχνει τὸ σχέδιο τοῦ ναοῦ.
— Εἴμεθα ὄλ' ἁμαρτωλοί,
κανένας μας δὲν φθάνει
τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ τ' ἁγιασμένο Του ψομὶ
τὸ καθαρὸ μελίσι,
διές, τὶ κερήθρα συγκροτεῖ!
Γιὰ τοῦ ὑψίστου τὴν τιμὴ
ὁ βασιλὲς ἄς κτίσῃ
μιὰ ἐκκλησίᾳ σὰν αὐτή!—

Στὸν Πλάστη στρέφ' ὁ βασιλὲς,
— Εὐχαριστῶ σε, κράζει,
μεγαλοδύναμ' Εὐμορφιά!—
Φιλᾶ τὸ σχέδιο τρεῖς βολές,
καὶ σὰν αὐτὸ προστάζει
νὰ κτίσουν τὴν Ἁγιά-Σοφιά.
Γ. Μ. Βίζυνηδες.

Τὸ Χελιδόνι.

— Χελιδόνι μου καημένο,
πές μου, πές μου διατί
ἔχεις στήθος ματωμένο
καὶ νοῦρά ψαλιδιστή;

— Ἐπερνοῦς ἀπὸ τὴν Πόλη,
ἀπὸ τὴν Ἀγία Σοφιά,
μ' ὄλη τὴ χαρὰ καὶ μ' ὄλη
τὴν ἀρχαία μου εὐμορφία,

Καλοκαῖρι νὰ μηνύσω
στὸν Γραικὸ τὸν βασιλιά,
καὶ στὸ σπίτι του νὰ κτίσω
τὴν μικρὴ μου τὴν φωλιά.

Δὲν τὸν ἤῤρα ξενοιασμένο
στὸ χρυσό του τὸ θρονί·
δὲν τὸν εὔρηκα σκυμμένο
σ' ἐκκλησιὰ νὰ προσκυνῆ.

Δὲν τὸν ἤῤρα σὲ παλάτι
μὲ μιὰ ἀγάπη μυστικιά,
μόν' τὸν ἤῤρα πάνου στ' αἶτι
ποῦ πολέμα τὴν Τουρκιά.

Στό να χέρι τὸ κοντόρι,
στ' ἄλλο χέρι τὸ σπαθί,
ἢ τὴ νίκη θὰ νὰ πάρῃ
ἢ τὸ Γένος θὰ χαθῆ.

Γιατὶ εἶν' ὀλίγοι οἱ φίλοι
κ' οἱ ἐχθροὶ του μυρμηκιά
καὶ δὲν ἔχει ποιὸν νὰ στείλῃ
νὰ μηνύσῃ στὴ Φραγκιά.

Ἄχ! Φραγκιά, χριστιανεμένη
μ' εὐαγγέλιο Γραικικό,
πῶς υπέρφερες νὰ γένη
τέτοιο ἀπίστευτο κακό!

Πῶς παράτησες νὰ πλήξη
τῆς σκλαβιάς ἡ μαχαιριά
τὸ λαό, πού σ' ἔχει δείξει
τὶ θὰ πῆ ἐλευθεριά.

Γαῦτα σκέφθη πῶς δὲν ἔχει
ποιὸν νὰ στείλῃ νὰ τὰ πῆ
καὶ σὰν θύελλα διατρέχει,
καὶ γτυπᾷ σὰν ἀστραπή.

Τότ' ἀπὸ τὸ λάβαρό του
ἐσηκώθηκα γοργό,
τὸ πικρὸ παράπονό του
νὰ κηρύξω κὰν ἐγώ.

Χάμου πέταξα μὲ β'έμμα
ἀπὸ φρίκη νεκρικό,
μοῦ ἐβάφηκε στὸ αἷμα
τὸ στηθάκι τὸ λευκό.

Ψηλοπέταξα ἀπὸ χάμου
μὲς τὴν μάχη τὴ βαθειά.
ψαλιδίσαν τὴν νουρά μου
τ' ἀναρίθμητα σπαθιά.

Δι' αὐτὸ λαλῶ θλιμμένα
ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτή,
κ' ἔχω στήθη ματωμένα
καὶ νοῦρά ψαλιδιστή.

Γ. Μ. Βιζυηνός.

Κανάρης.

Εἶναι βαρὺ τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη, εἶναι πολὺ βαρὺ καὶ φοβοῦμαι μὴ ὑπὸ τὸν πελώριον ὄγκον κύψῃ τὸν αὐχένα ἢ ποίησις μου. Ἄλλὰ πῶς νὰ μὴν ρίψω κ' ἐγὼ μακρόθεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου ἥρωος ὀλίγα νεκρολούλουδα, ἀφοῦ δὲν ἠτύχησα ν' ἀσπασθῶ τὴν σιβαρὰν χεῖρά του ἐγώ, ἔστις τὸν ἠγάπων μέχρι λατρείας :

Πέρυσι τὸν ἐπεσκέφθην πολλάκις εἰς Κυψέλην καὶ ἠκροώμην αὐτοῦ διηγουμένου μετὰ παιδικῆς ἀφελείας τ' ἀκατανόητα ἄθλά του... «Ὅλα, παιδί μου, ὄλα τὰ κατορθῶναι ἢ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη» στερεοτύπως ἀπήντα εἰς ἐμὲ ὁ γέρων πυρπολιτῆς, δσάκις συγκεκνημένος τῷ ἐξέφραζα τὸν θαυμασμόν μου.

Ὅτε προσεκόλλησεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ αἰμοσταγοῦς Καραλή τὸ τρισένδοξον πυρπολικόν του, κατέβη δὲ εἰς τὴν μικρὰν λέμβον. ἔνθα ἐν ἀγωνίᾳ θανάτου τὸν ἐπρόσμενον οἱ γενναῖοι σύντροφοί του, καὶ ἤτις εἶχε δεθῆ διὰ τῆς σιδηρᾶς ἀλυσίδος ἐπὶ τῆς κλίμακος τοῦ τρικρότου. ὁ Κανάρης διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσιν, φοβούμενος μὴ αὐταὶ αἱ φλόγες συγκαταφάγουν Ὀθωμανοὺς καὶ Ἑλληνας. Ἄλλ' ἡ λέμβος, ὡς ἐὰν ἐκρατεῖτο ὑπὸ μυστηριώδους ἀφανοῦς δαίμονος, ἔμενεν ἀκίνητος μὴ ὑπακούουσα εἰς τὴν πυρετώδη βίαν τῶν κωπηλατῶν. Τότε τῶν θαλασσῶν ὁ ἀπτόητος δεσπότης ἐνόησεν ὅτι ὁ δεσμὸς τῆς ἀλυσίδος δὲν εἶχεν ἐντελῶς λυθῆ καὶ λαβῶν ἀταράχως τὸν πέλεκυν ἔκοψεν αὐτὸν καὶ ἀπεσπάσθη ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ σημείου, ἔνθα ἐπέπρωτο μετ' ὀλίγον νὰ τελεσθῆ μία τῶν φρικαλεωτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων σκηνῶν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ δράματος.

«Τὰ ὀλίγα δευτερόλεπτα, τὰ ὅποια ἔδαπανήθησαν ἐν τῷ ἀπροσδοκῆτῳ ἐκείνῳ συμβάντι, ἦσαν ἀρκετὰ νὰ ἐπιφέρουν τὴν καταστροφὴν μας». μετ' ἀπεριγράπτου μειδιάματος μοι ἔλεγεν ὁ Κανάρης. «Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τόσοι, ὥστε, ἐὰν ἐπτυον ἐπάνω μας, θὰ μᾶς ἐπνιγον ἀναμφιβόλως. Ἄλλ' ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς δὲν τὸ ἐπέτρεψε καὶ μᾶς ἔσωσε, διότι ἐγνώρισε τὴν ψυχὴν τῶν δούλων του».

Α. Βαλαωρίτης.

Κανάρης

Τὴ νύκτα ποῦ παράδερνες μ' ἓνα δαυλιὸ στὸ χέρι
κ' ἐσπιθοβόλεις κεραυνοὺς κ' ἔφεγγες σὰν ἀστέρι,
ὅταν πτωχός, ἀγνώριστος, μικρὸς χωρὶς πατρίδα
τὴ ματωμένη ἐπλεύρωνες, Κανάρη, ναυαρχίδα,
ἂν ὅταν ἀναπήδησες μὲ τὴν ὀρμὴ τοῦ στύλου
μέσα στὴ μαύρη τὴ σπηλιὰ τοῦ Καραλῆ τοῦ σκύλου,
κανένας μάντις σόλεγε ὅτι θὰ νάλθη ὥρα
νὰ ἰδῆς, Κανάρη, ἐλεύθερη τὴ δύστιχῃ τὴ χώρα,
πόρεβ' ἐτοιμοθάνατη — ὅτ' ἠθέλες φωτίσει
μ' αὐτὸ τ' ἀστροπελέκι σου Ἀνατολὴ καὶ Δύση,
ὅτι θὰ γένης ζωντανὴ τοῦ Γένους σου σημαία.
ὅτι θὰ πᾶς μακρὰ μακρὰ νὰ φέρης βασιλέα,
καὶ χίλια δαφνοστέφανα ὁ κόσμος θὰ νὰ βάλῃ,
Κανάρη, στ' ἀπροσκύνητο καθάριο σου κεφάλι,
ὅτι πρὶν πέσης κατὰ γῆς θὰ σοῦ δοθῇ κ' ἡ χάρη
νὰ ἰδῆς νὰ λάμπῃ ἀνέλπιστο, παρήγορο δοξάρι¹,
ὅπου ἐβασίλευε παλιό, κατάπυκνο σκοτάδι,
ὅτ' ἓνα Γένος σύμφυχο τοῦ λάκκου σου τὸν ἄδη
θὰ ἐδρόσιζε μὲ κλάμματα, ὅπου θὰ ν' ἀναβρᾶνε
μέσ' ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια του κ' ἀθάνατα θὰ νάιναι.

1) Οὐράνιον τόξον.

ὅτι θὰ σκύψη ξέσκεπος ἔμπρὸς σὰ λείψανά σου
νὰ σὲ φιλήσῃ ἐγκαρδιακά, Κανάρη, ὁ βασιλιάς σου —
ἂν ἕνας μάντις τάλεγε ποιὸς ἦθε' τὸν πιστέψει; , . .
Μόνος ἐσύ, ποῦ γνώριζες ὅτ' εἶχανε φυτέψει
βαθιά, βαθιά σὰ σπλάχνα σου τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ σου
βοτάνι παντοδύναμο, τροφή τοῦ κεραυνοῦ σου,
τὴν πίστη τὴν ἀκλόνητη στοῦ ἔθνους σου τὴν τύχη . . .
Αὐτή, Κανάρη, σόβαψε τὸν σιδερένιον πῆχυ
κ' ἔδωσε στὸ καράβι σου χίλια φτερά νὰ τρέξῃ.

Σήμερα ποιὸς τὴν ἔχει;

"Αχ! δὲν τὸ πιστεῦσα ποτέ! . . . Πέρουσι σ' εἶδ' ἀκόμα
συγνεφιασμένον, κάτασπρον στὸ φτωχικό σου στρῶμα
σὰν κοιμισμένη θάλασσα σὲ ταπεινὸ ἀκρογιάλι
ὅπ' ὄνειρεύεται κρυφὰ καμμιὰν ἀνεμοζάλη
γιὰ νὰ μουγκρίσῃ φοβερὰ . . . Καὶ σήμερα κουφάρι!
"Εγὼρα τότε' ἐφίλησα τ' ἀνδρεῖα σου, Κανάρη,
τὰ λιοκαμμένα δάχτυλα κ' ἔνοιωσα κάθε ρῶγα,
πόβραζε μέσα κ' ἔλαμπε μὲ τὴν παλιά σου φλόγα.
"Ἐτορεμα ἔμπρὸς σου, ἐδάκρυζα, μὸδωκες τὴν εὐχή σου,
μοῦ τίμησες τὸ μέτωπο μ' ἕνα θερμὸ φιλί σου
καὶ μοῦπες, λεοντόκαρδε: — «Μὴν κλαῖς δὲ θὰ πεθάνω,
πρὶν ξαναγιώσω μιὰ φορὰ καὶ πρὶν νὰ ξεθυμάνω».
Κι ἀπέθανες, κ' ἐσβήστηκες! . . . Τὰ ριζιμιά, οἱ βράχοι
δὲν σκιάζονται γεράματα καὶ στοῦ βουνοῦ τὴ ράχη
ὀλόρθο μένει, ἀκλόνητο, χιλιόχρονο πριναρί
καὶ μάχεται μὲ τὰ στοιχειά... Καὶ σὺ καὶ σύ, Κανάρη,
ποῦλθες στὴ γῆ θεόχτιστος κι ὅπ' ὅταν ἐθεωροῦσε
τὸ χιόνι στὸ κεφάλι σου κανεῖς π' ἀσπροβολοῦσε,
ἐπίστευεν ὅτ' ἔβλεπε τὸν Ὀλυμπο ἔμπροστά του
μὲ τὴν ἀθανασία του, μὲ τὴν παλληκαριά του,

ἔσθ' ὠριάζεσαι μὲ μιᾶς; . . . Μέσα στὰ χώματά σου
θὰ καταπιάσῃ ἠφαιστειο ἢ θὰ σβυστῇ ἢ φωτιά σου; . . .
Κατάρ' ἀκαιανότητη, ἄσπλαγνη, μαύρη μοῖρα
νάν' οἱ νεκροὶ μας ἄφθαρτοι, νάν' ἡ ζωὴ μας στεῖρα.

Ἄγ. Βαλαωρίτης

Τὸ Ἡλιοβασιλεμα.

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
Καὶ τουρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφαῖς ἀλλάζουν,
Πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζες,
Κι' ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρός, λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβηθεῖ γλυκὸ ἀγεράκι
Ποῦ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποῦ φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
Ἄναρτα τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
Καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογáει καὶ τριζει·
Ἡ βρούση ἢ χορταρόστρωτη δροσιζει τὰ λουλούδια
Καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὲ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
Τὰ ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι
Κ' οἱ κάμποι γύρου οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Κ. Κουτσάλλης.

Ἡ Ἑσπέρα.

Ὁ ἥλιος βασιλεύει, τὸ σκότος ἀρχινάει
Καὶ τὸ λαμπρὸ τῆς θῶρι ἢ μέρα ἀποσκολνάει
Στὰ μαῦρα φορεμένη, στὴν ὄψη μελανή,
Σιωπηλὴ διαβαίνει ἡ νύκτα σιγανή,

1) Θωριά, ὄψις.

Καὶ τὸ χλωμὸ φεγγάρι μὲ φῶς σκοταδερό
Στὸ ἀργυρὸ του ἀμάξι κινεῖται ὀκνηρό.
Ἄναμερῶν τὰ ζῶα, κουρνιαῖζον τὰ πουλιά,
Πᾶς ἄνθρωπος τραβιέται καὶ παύει ἀπὸ δουλειά.
Νυστάζει ἀποσταμένη ἡ φύση ἢ ζωντανή.
Τὰ μέλη της συνάζει σ' ἀνάπαψη κοινή.
Ὁ ὕπνος τ' ἀλαφρά του φτερὰ κουφοκτυπάει,
Στὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο ἢ νύχτα περπατάει,
Σὲ βύθος ἡσυχίας, καὶ σιωπῆ πατάει.
Καθόλου δὲ γροικιέται φωνὴ οὐδὲ καμμιά,
Τὰ πάντα ἡσυχάζουν, μεγάλη ἐρημιά.
Κρουὰ κι ἀργὸς διαβαίνει ἀδιάκοπ' ὁ καιρὸς.
Καὶ μὸν τὸν συνοδεύει ὄνειρων ὁ χορὸς.

I. Βνλαοῖς

Νύχτα καλοκαιρινή.

Εἶναι νύχτα—καλοκαῖρι,
Δείχνει ἡ Πούλια μεσονύχτι,
Λάμπουν τ' ἄστρα φωτερὰ . . .
Τρέχει ἡ βάρκα νὰ μᾶς φέρη
Ν' ἀνασύρωμε τὸ δίχτυ
Στὰ τρισκότεινα νερά.

Ἄπ' τὴν ἀμμουδιὰ στὸ βράχο
κι ἀπὸ τὸ βοριά στὸ νότο
θάλασσα Θεοῦ χαρά . . .
Τῆς στεριᾶς φυσᾶ μονάχο
Μοσχομύριστο τὸ χινότο
Στὰ τρισκότεινα νερά.

Τ' ἀκρογιάλια ἡλιοδαρμένα
Καῖνε, ἀχνίζουν σὰν καμίνια,
Ξαναμμένα φλογερά . . .
Σὰ στοιχειὰ λαχανιασμένα
Παραφέρνουν τὰ δελφίνια
Στὰ τρισκότεινα νερά.

Δυὸ ναυτόπουλα μᾶς φέρνουν
Μὲ τ' ἀκούραστά τους χέρια,
Κάνει ἢ βάρκα μας φτερά . . .
Τὰ γοργὰ κουπιὰ τους σπέρνουν
Χίλιες πούλιες μύρια ἀστέρια,
Στὰ τρισκότεινα νερά.

Γ. Δροσίνης.

Ἡ χιονισμένη νύχτα.

Πλατιὰ τὸ χιόνι στρώθη
Σὲ κάμπους καὶ σὲ δάση
Γιάλινα κάστρα τὰ βουνά,
Λευκὸ ὄνειρον ἢ πλάση !

Κι ἀπάνω τους βαθειά, βουβή
Νυχτιὰ, παταγωμένη·
Δὲν ἀναδεύεται κλαδί,
Πνοὴ δὲν ἀνασαίνει.

Οὔτε προβάτου βέλασμα,
Οὔτε ἓνα κλάμα γκιώνη,
Γύρω, παντοῦ ἓνα σάβανον
Ἀπλώνεται τὸ χιόνι.

Κι ἀπὸ ψιλὰ στὴν ἄπειρη
Κι' ἄλλα αὐτὴ κρούδα
Γ' ἀχνὸ φεγγάρι δλότρεμο
Σὰ νεκρικὴ λαμπάδα.

Π. Βασιλικός.

Τὸ καλοκαῖρι.

Ὁ Μάρτης τ' ἄξιο παλληκάρι,
Ἀπρίλης τόμορφο παιδί
διῶξαν τὸν Γέρο τὸ γρινιάρη
μὲ τὸ χιονᾶτο τὸ μανδύ.

Ἀπ' τὰ γαλάζια τ' ἀκρογιάλια
τὸν ἐμαζέψαν σιγανά,
καὶ τὸν ἐσπρῶξαν γάλι ἀγάλια
ὡς πίσω ἀπ τ' ἀψηλὰ βουνά.

Καὶ τώρα γέμισαν οἱ κάμποι
μὲ μόσχους καὶ μὲ φῶς γλυκό,
σὰν πλούσια ἐκκλησιά πὸν λάμπει,
σὰν περιβόλι θεϊκό.

Καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ περιβόλι,
στῆς φύσεως τὴν Ἐκκλησιά,
τὰ πάντα ἔχουν τώρα σχόλη,
φοροῦν καινούργια φορεσιά.

Εἰς τὰ στριφτά της πλεξουδάκια,
στὴ μοσχερὴ της ἀγκαλιὰ
φορεῖ ροδόχρωμα φιογκάκια
ἢ ντροπαλὴ τριανταφυλιά.

Καὶ ὁ περήφανος ὁ κρίνος
μὲ τῆ λευκῆ του τῆ θωριά
ἐλαμπροφόρησε κ' ἐκεῖνος,
ὡσάν λεβέντης τοῦ Μοριᾶ.

Χρυσῆ πλατειὰ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα
τὰ δυὸ λουλούδια ζωγραφεῖ;
Δροσὲς λαμποκοποῦν στὰ κρίνα
δροσὲς στοῦ ρόδου τῆ μορφῆ.

Τ' ἀηδόνια ποὺ πρωτοκοιτάζουν
δροσολουσμένες λουλουδιές—
Τί δάκρυα νάν' αὐτά, θαυμάζουν,
σὲ δυὸ νεοάνοιχτες καρδιές!

Ἄπ' τὰ μυρτόκλαδα προβάλλουν
μὲ τῆ γλυκειά τους τῆ φωνή
τὴν μυστικὴν Ἀγάπη ψάλλουν
ποὺ ὅλη τὴν πλάση συγκινεῖ.

Ὁ πλάστης ποὺ κρυφαγκαλιάζει
ὅλο τὸν κόσμο μὲ στοργή,
ἀπ' τὴν γλυκάδα ἀναγαλλιάζει
καὶ τὰ παιδάκια του εὐλογεῖ.

Καὶ εἶν αὐτὸ ποὺ τόσα φέρει
σὲ κάθε ἀστέρι του καλὰ :
Καὶ εἶν' αὐτὸ τὸ Καλοκαῖρι
ποὺ λάμπει καὶ μοσχοβολᾷ.

Γ Βιζυηνός.

Τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαήμπεη.

Ἐνόμιζα ἔτι μετὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἀκαρνανικὴν πεδιάδα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδω ὠραιότερόν τι ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἠπατώμην. Μὲ ἐθάμβωσεν ἡ σημερινὴ ἀλληλουχία τοσοῦτων γραφικῶν τοποθεσιῶν, μὲ κατεγοήτευσεν ἡ ὠραιότης, ἡ ἀγριότης, ἡ ποικιλία, ἡ ἀντιθέσις των ! Ὁμολογῶ ἔτι ἡ φυσικὴ καλλονὴ τῶν μερῶν τούτων ὑπερέβη τὰς προσδοκίας μου, ἐνωῶ δὲ τώρα διατὶ οἱ Τούρκοι ἠγάπῳν τοσοῦτον τὸ Βραχῶρι.

Ἡμεῖς τὸ ἀπεχαιρετίσαμεν σήμερον πολὺ πρῶτ', διὰ νὰ προφθάσωμεν τὰ τελευταῖα κελαδήματα τῶν ἀηδόνων εἰς τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαήμπεη. Τὰ λεγόμενα ταῦτα γεφύρια εἶναι μικρὰ λιθόκτιστος ὁδός, στηριζομένη ἐπὶ τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα τόξων καὶ διασταυροῦσα τὸν πορθμόν, διὰ τοῦ ὁποῖου συνέχονται ἡ λίμνη Τριχωνίς καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ἀγγελοκάστρου. Λέγω πορθμόν μὴ γνωρίζων πῶς ἄλλως νὰ ὀνομάσω τὸ πρᾶγμα. Ἐλος δὲν εἶναι, καθ' ἕσπον τὰ ὕδατα δὲν μένουσιν στάσιμα· τὰ βλέπει τις βέοντα ἡσύχως ὑπὸ τινὰ τῶν τόξων. Ἀλλὰ δὲν εἶναι λίμνη ἐξαιρέσει τοῦ ὑπὸ τὰ τόξα βέυμτος δὲν βλέπεις οὐδαμοῦ περὶ σὲ ὕδατα· πλατύφυλλα φυτὰ καλύπτουν ἕλην ἐκεῖ τὴν ἐπιφάνειαν μὲ τοὺς πρασίνοὺς δίσκους των. Ἀναμέσον αὐτῶν ὑψοῦνται ἄλλων φυτῶν λεπτότερα στελέχη, τὰ δὲ ποικιλόχροα ἄνθη ἀνοικτὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, μετατρέπουν εἰς ἀνθῶνα θεσπέσιον τὸν πλωτὸν τοῦτον κήπον. Ὑπεράνω τοῦ ἐπιπλέοντος μυριανθοῦς δαπέδου ὑψοῦνται οἱ εὐμήκεις κορμοὶ δένδρων ἀπείρων, διὰ δὲ τῶν διασταυρουμένων πυκνῶν κλώνων ἀκτινῆς τινες φωτός, διαπερῶσαι μόλις τὸ φύλλωμα, καταβαίνουν μέχρι τῶν ἀνθέων ἐπὶ τῶν ἡσύχων ἀοράτων ὑδάτων. Ἀλλὰ τὰ ὕδατα δὲν τὰ βλέπεις καὶ θὰ ἐνόμιζες ἔτι εὐρίσκεσαι ἐντὸς δάσους σκιεροῦ, ἐὰν δὲν ἤκουες τοὺς βατράχους, οἱτινες τρομάζοντες καθόσον προχωρεῖς, βυθίζονται μὲ πάταγον ὃ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον διὰ μέσου τῶν φύλλων, ἐνῶ οἱ σύντροφοὶ των μακράν, ἐκεῖ ἔπου δὲν τοὺς διαταράσσει ὁ τρόμος τῆς παρουσίας σου, πληροῦν

Μπέροτου Νεοελλ. Ἀναγν. β'. ἐλλ. ἔκδ. τρίτη 4

τὸν δροσερὸν ἀέρα μὲ τὰ ἡχηρὰ των κοῦξ. Ἐπὶ δὲ τῶν κλώνων ψάλλουν ἑναρμονίως τὰ πτηνὰ περιφρονοῦντα τὴν βοτάν τῶν ἐνύδρων ἀντιζήλων των.

Τίς ἦτο ὁ Ἀλαήμπεης οὗτος, τοῦ ὁποίου ἡ γέφυρα διαωνίζει τὸ ὄνομα ; Ἐγνώριζεν ἄρα γε, ὅτε ἔκτιζε διὰ μέσου τῶν λιμνῶν τὴν ὁδὸν ταύτην, ὅτι ἐδημιούργει τὸν γοητευτικώτερον ἐπὶ γῆς περίπατον ; Δὲν ἠδυνήθην νὰ συλλέξω ἀκριβεῖς περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις. Ἴσως ἦτο εὐλαθῆς τις Μουσουλμάνος θέλων νὰ δαπανήσῃ τὰ πλούτη του ἐπ' ἀγαθῶ. Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν τοσοῦτον ὀλίγα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἔχνη ἀγαθὰ τῆς διαβάσεώς των, ὥστε ἀποβαίνει ἔτι μᾶλλον ἀξιεπαινον τὸ ἔργον τοῦ Ἀλαήμπεη. Οὔτε τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς τῆς γεφύρας ταύτης ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω.

Μετὰ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας ἐπεστρέψμεν καὶ πάλιν πρὸς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης διὰ τῆς νέας ὁδοῦ, ἣτις διασχίζει τὸ ἔλος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τοῦ κτίσματος τοῦ Ἀλαήμπεη. Ἐὰν διηρχόμεν τὴν λίμνην μόνον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, θὰ ἐθαύμαζον εὐχ ἦττον τὴν ὠραιότητα τοῦ ἐνύδρου δάσους, τὸ ὅποιον διασχίζει. Ἡ φύσις εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐνταῦθα, ἡ αὐτὴ πλουσία βλάστησις καλύπτει τὰ νερά. τὰ αὐτὰ δένδρα σχηματίζουν πρασίνοὺς ἐξ ἴσου θόλους. Ἄλλ' εἰς τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλαήμπεη σὲ κατακυριεύει περισσότερο τὸ γόητρον μυστηριωδῶν ἐντυπώσεων. Ἐκεῖ περιπατεῖς ἐπὶ ἐδάφους χαμηλοτέρου, ὥστε εἶναι πλησιέστερά σου τὰ νερά· τὰ βλέπεις ὑπὸ τοὺς πόδας σου εισρέοντα ἀθορύβως ὑπὸ τὰ τόξα τῆς γεφύρας· ἡ ὁδὸς εἶναι στενωτέρα, ὥστε οἱ κλώνοι τῶν δένδρων σχηματίζουν ἄνωθεν πυκνοτέραν σκιάν· — εἶναι ἀρχαιότερα, καὶ τὸ χόρτον βλαστάνει ἀνάμεσα ὅν τῶν ὑγρῶν πρασίνων λίθων τῆς, — εἶναι ἐρημοτέρα, καὶ δὲν ἀκούεις κρότον ἀμαξῶν οὔτε συναντᾶς ἄλλους διαβάτας. Βεβαίως αἱ ἀηδόνες συνέρχονται κατὰ προτίμησιν περὶ τὰ γεφύρια, οἱ δὲ βάτραχοι ἐκεῖ θὰ κοῦξουν μετὰ πλειοτέρου ἐνθουσιασμοῦ.

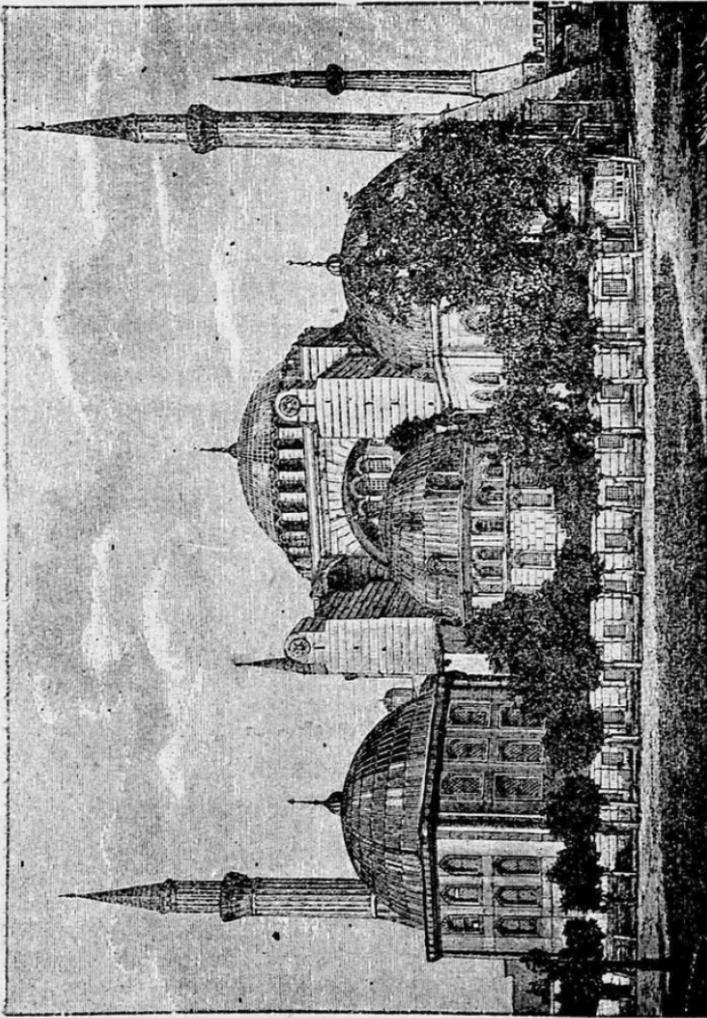
Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἔλους ἡ ὁδὸς στρέφουσα πρὸς τὰ

θεξιά παρακολουθεῖ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Ζυγοῦ, ἀποτόμως ὑφουμένου ὑπεράνω τῶν δύο λιμνῶν, ἔπειτα δὲ κάμπτουςα πρὸς τ' ἀριστερὰ εἰσέρχεται εἰς σειρὰν στενῶν φαράγγων, αἵτινες ἀπολήγουν εἰς τὴν περιώνυμον Κλεισοῦραν, τὰ Κύκνεια Τέμπη τῶν ἀρχαίων. Ὄταν ἔλθῃς ἐνταῦθα, σὲ συνιστῶ πρὸ τοῦ κάμψῃς πρὸς τ' ἀριστερὰ, νὰ καταβῇς ἀπὸ τὴν ἄμαξαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἐκεῖ τοῦ ὀνομαζομένου « Ἀλιτσα ῥάχη ». Θ' ἀναβῇς μέχρι τῆς κορυφῆς καὶ θὰ καταβῇς ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς πρὸς τὴν φάραγγα, ὅπου παραγγέλλεις τὸν ἀμαξηλάτην νὰ σὲ περιμένῃ. Πρόσεχε ὅμως εἰς τὴν κατάβασιν, διότι ὁ λόφος εἶναι ἀπόκρημνος, εἰς τινὰ δὲ μέρη ἐκόπη κατὰ κάθετον πρὸς χάραξιν τῆς ὁδοῦ, καὶ τοῦτο εἰς ὕψος τοσοῦτον, ὥστε δὲν σὲ συμβουλεύω νὰ ἐκτεθῇς εἰς κίνδυνον ἀκουσίου πηδήματος. Ἀλλὰ τὸν κόπον ν' ἀναβῇς καὶ νὰ καταβῇς θ' ἀναπληρώσῃ ἢ ἀπὸ τὴν κορυφὴν θέα. Εἰς τοὺς πόδας σου ἀπλοῦνται αἱ δύο λίμναι, χωριζόμεναι ἀπὸ τὸ ἐνυδρον δάσος, πέραν αὐτῶν ἢ πόλις τοῦ Ἀγρινίου ἐν μέσῳ τῆς πρασίνου εὐφύρου ζώνης τῆς, μακρότερον δὲ τὰ ὄρη τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου περὶ σὲ θάμνοι θαλεροὶ καὶ παντοειδῆ ἄνθη. Ἐὰν ἀγαπᾷς τ' ἄγρια ἄνθη (καὶ τίς δὲν τ' ἀγαπᾷ;), θὰ εὕρῃς ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφθονον καὶ ποικίλην τέρψιν. Εἶναι ὠραία, πολλὰ καὶ εὐωδέστατα ἢ ἀλλαχοῦ. Εἰς τοὺς ἐξοχικοὺς περιπάτους σου θὰ ποδοπατῇς τὸν θύμον καὶ τὸ ὄριγανον, τὸ δὲ ἄρωμά των προσκολλώμενον εἰς τὰ ὑποδήματα καὶ τὰ φορέματά σου θὰ σὲ συνοδεύῃ ἐπὶ πολλὴν εἰσέτι ὥραν. Ἀλλὰ μὴ ἔλθῃς, ἀφοῦ ὁ καύσων ἀποξηράνη τὰ πάντα. Ὁ ἥλιος ἐνταῦθα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, μαραίνει τὴν φύσιν, καθὼς ἀλλαχοῦ τοῦ χειμῶνος οἱ πάγοι. Προτιμότερόν νὰ ἔλθῃς τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἐὰν δύνασαι, ἐλθὲ κατὰ τὴν ἀνοιξιν. Ἀληθὲς ἔστι πανταχοῦ ἢ φύσις εἶναι ὠραία τὴν ἀνοιξιν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἐνταῦθα φαίνεται ὠραιότερα.

Καθόσον πλησιάζεις πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀπόκριμνα βουνὰ τοῦ ὄρου Ζυγοῦ, βλέπεις περὶ σὲ σοβαρωτέραν τὴν φύσιν καὶ ἀγριωτέραν. Ἡ χωρίζουσα τὸ βουνὸν χαράδρα δὲν φαίνεται

μακρόθεν, μόνον δέ, όταν προσεγγίσης, τὴν βλέπεις ἐξαίφνης ἐνώπιόν σου, ὅπισθεν τῶν ψευδῶν βράχων, αἵτινες κρεμάμενοι ἀνωθεν σου φαίνονται ἔτοιμοι νὰ πέσωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Ἡ χαράδρα δὲν ἀκολουθεῖ τὴν εὐθείαν γραμμὴν, ὥστε ἀφοῦ προχωρήσῃ τις, δὲν βλέπει οὔτε πόθεν εἰσῆλθεν οὔτε πόθεν θὰ ἐξέλθῃ. Αἱ πετρώδεις πλευραὶ τοῦ σχιστοῦ ὄρους ὑψοῦνται ἀποτόμως ἐκατέρωθεν ὡς τεῖχαι ὑπερμεγέθεις, ἀπὸ δὲ τοῦ βάθους, ὀπόθεν βλέπεις ἐπὶ τῶν βράχων τὰ σημεῖα τῆς βροχῆς καὶ τῶν ἀνέμων, φαντάζεσαι ὅτι πρόσφατός τις ὑποχθόνιος κλονισμὸς τοῦς διέρρηξε καὶ τοῦς ἤνοιξε. Στενὴ λωρὶς οὐρανοῦ κυανοῦ χωρίζει ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς σου τὸ χάσμα, ποῦ καὶ ποῦ δὲ διασχίζει τὸν ἀέρα ἐκεῖ ὑψηλὰ γύψ πλατυπτέρυγος ἢ ταχύς ἰέραξ. Εἰς τὰ ὑπέρυθρα ἄκρα τῶν βράχων διακρίνεις μόλις τὰς ὀπάς, ἔπου ἔχουν τὰ ὄρνεα τὰς φωλεὰς των. Καταλαμβάνεσαι ὑπὸ φρίκης μυστηριώδους ἐντὸς τοῦ βαράθρου ἐκείνου· νομίζεις ὅτι νέα τις φύσεως ἀνατροπὴ θὰ ἐπέλθῃ, ἐνῶ εὐρίσκεσαι ἐκεῖ, καὶ ὅτι τὸ χωρισθὲν ὄρος θὰ συνενωθῇ πάλιν διὰ μιᾶς καὶ θὰ σ' ἐνταφιάσῃ ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἐκ νέου προσαρμωθέντων βράχων.

Δημ. Βικέλας.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

(Σχετιζόν ποιήμα σελ. 35)

Ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πῆραν τὴν Πόλην, πῆραν τὴν, πῆραν τὴν Σαλονίκη.
Πῆραν καὶ τὴν ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
Ποῦ γε τριακόσια σήμαντρα κ' ἐξῆντα δυὸ καμπάνες.
Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διακός.
Σιμὰ νὰ βγοῦν τὰ ἅγια κι ὁ βασιλιᾶς τοῦ κόσμου,
Φωνὴ τοὺς ἦστ' ἐξ οὐρανοῦ ἀγγέλων ἀπ' τὸ στόμα·
« Ἀφῆστ' αὐτὴ τὴ ψαλμοδιά, νὰ χαμηλώσουν τ' ἅγια.
Καὶ στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νάρτουνε νὰ τὰ πιάσουν.
Νὰ πάρουν τὸν χρυσὸ σταυρὸ καὶ τ' ἅγιο τὸ βαγγέλιο
Καὶ τὴν ἁγία Τράπεζα, νὰ μὴν τὴν ἀμολύνουν» —
Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ δέσποινα, δακρῦζουν οἱ εἰκόνες·
« Σώπασε, κυρά δέσποινα, μὴν κλαίγῃς, μὴ δακρῦξῃς·
Πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλε δικά σας εἶναι. —

Δημῶδες.

Ἡ σκλάβα Πόλη.

Ἡ σκλάβα ἡ Πόλη κάθετα στὸ Βόσπορο καὶ κλαίει
Κι ὁ φιδωτὸς ὁ Βόσπορος τὴν συμπονᾷ καὶ λέει·
— Πές μου, κυρά μου ζηλευτή, πεντάμορφη κυρά μου,
Γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου ;
Σὰν τ' εἶναι ποῦ μὲ ζήτησες κ' ἐγὼ νὰ μὴ στὸ φέρω,
Μήπως σ' ἐλύπησα ὁ φτωχὸς καὶ δίχως νὰ τὸ ξέρω ;
Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια σου δὲν πέρασεν ἡμέρα,
Ποῦ νὰ μὴ σοῦ φερα σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμο πέρα.
Τὰ μύρα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ μεταξωτά της
Καὶ τὰ χαλιὰ τ' ἀτίμητα, τὰ μυριοπλουμιστά της,
Καὶ τῆς Φραγκιάς τ' ἀσημικὰ καὶ τὰ χρυσὰ στολίδια.

Καὶ τ' ἄλλα τῆς τὰ ξακουστά, τὰ τόσα τῆς παιγνίδια.
Πές μου λοιπὸν γιατί μοῦ κλαῖς, πεντάμορφη κυρά μου,
Γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου ;
— Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια μου δὲν πέρασεν ἡμέρα
Ποῦ νὰ μὴ μοῦ φερες σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμον πέρα.
Μόν ἓνα δῶρο ὀλοήμερις κι' ὀλονυχτὶς προσμένω,
Κι ἀκόμα δὲν μοῦ τό φερε τὸ κῆμα σου ἀφρισμένο.
Μόν ἓνα δῶρο λαχταροῦν τὰ μάτια μου καὶ κλαῖνε.
Ἄτιμητο στ' ἀτίμητα ἔλευθεριά τὸ λένε.
Ὁ Βόσπορος ποῦ τ' ἄκουσε κοιτάζει τὴν κυρά του
Κι ἀναστενάζει θλιβερὰ στὰ γαλανὰ νερά του.

Κ. Μάνος

Ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὰ τέκνα τῆς.

ὦ παιδιά μου,
ὄρφανά μου,
σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ !
διωγμένα
ὑβρισμένα
ἀπ' τὰ ἔθνη πανοικί !
Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.
Ποῦ μὲ κόπους
κατὰ τόπους
τρέχετε μὲ μίαν τροφήν,
εἰς δεσπότης
κ' ἰδιώτας
δούλου δέχεσθε μορφήν.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα.
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.

Νύκτα μέρα,
ὡς ἡ σφαῖρα,
περιφέρεσθε στήν γῆν.
προπατεῖτε.
προσπαθεῖτε
δόξης νά βρετε πηγῆν.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.

Καὶ ποθεῖτε
νά φανῆτε
στήν πατρίδα εἰπειθεῖς.
Νέος βγαίνει
γέρος μπαίνει
ἀπ' τὰ ξένα ὁ καθείς.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.

Κι ἀπομένει
ἢ ποθαίνει
ἐνδεὴς καὶ δυστυχῆς.
Κ' ἐγὼ πλέον
τελευταῖον
μένω μόνη δυστυχῆς.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.

Συναχθήτε
να ἰδῆτε
τὰς πληγὰς μου ἔλεεινῶς
πῶς τὸ αἷμα
τρέχει ρεῦμα
ἀπ' τὰς φλέβας μου δεινῶς.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.

Τὴν στολὴν μου
τὴν καλὴν μου
ξεσχισμένην τὴν φορῶ.
Σφαλισμένην
καὶ δεμένην
μὲ ἀλύσους τὴν θωρῶ.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός.

Δὲν βαστάζω,
ὄλο κράζω
θάνατόν μου τὸν πικρόν,
σὰν μ' ἀφῆτε
κι ἀμελεῖτε
σωτηρίας τὸν καιρόν.

Ξυπνήστε, τέκνα, κ' ἦλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνήστε ὅλα, τρέξατε τώρα,
κ' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός

Ρήγας Φεραῖος.

Προετοιμασίαι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1821, ἀφ' οὗ τὰ πάντα ὀρίμασαν, ἄρχισαν οἱ Ἕλληγες καὶ ἤρχοντο εἰς τὰ σπίτια των ἀπὸ τὰ ξένα, ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, Βλαχίαν, Μολδαυίαν, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη διὰ νὰ λάβουν μέρος κατὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἐταιρείας ἡμέραν διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα.

Εὐθὺς καθὼς ἤρχοντο εἰς τὰ χωρία των ἢ εἰς τὰς πόλεις των, διεδίδετο ἡ ἰδέα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γείτονάς των.

Οἱ ἀρχιερεῖς ἐσυγχωροῦσαν εἰς τοὺς ἱερεῖς νὰ διαβάζουσι εἰς τὰς ἐκκλησίας παρακλήσεις νύκτα καὶ ἡμέραν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα· καὶ εἰς τοὺς πνευματικούς δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κληρικούς ἐσυγχώρησαν νὰ παρακινουῦν κατὰ τὴν ἐξομολόγησίν των τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ τὴν θεωροῦν ὡς θρησκευτικῶς συγχωρημένην, διότι ὁ Θεὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ἐπλασεν ἐλευθέρους. Τοὺς παρεκίνουσι δὲ οἱ πνευματικοὶ εἰς ἐπανάστασιν, διότι οἱ Ἕλληγες εἶχαν τόσον πολὺ ἐξασθενήσει ὑπὸ τὴν τυραννίαν, καὶ ἡ θρησκεία τόσον ἐχαύνωσε τὸν ἀπλοῦν ὄχλον, ὥστε εἶχαν τὸν φόβον τοῦ Ἄδου, ἂν ἐσκότιωναν Τούρκους, διότι ἐπίστευαν ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τοὺς κολάσῃ καὶ ὅτι θὰ δώσωσι λογαριασμὸν περὶ τούτου. Ἄλλ' ὁ κλῆρος τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν πλάνην αὐτήν, διότι ἔλαβε πρῶτος τὰ ὄπλα.

Πολλοὶ μάλιστα τῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ Ἐλῶς Ἀνθιμος, ἔκαμαν ἐπίτηδες τὰς εὐχὰς, τὰς ὁποίας ἐδίδαν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν των καὶ τὰς ἐδιάβαζαν μετὰ τὴν παράκλησιν.

Ὅλας τὰς νύκτας οἱ Ἕλληγες ὄπλασται (τουφεξήθδες), σιδηρουργοί, ξυλουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐδούλευαν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκες των διὰ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου καὶ ἦτο ἐμποδισμένον καὶ ἀφωρισμένον νὰ κάμουν μεταξὺ

των φιλονικίας και ἐξηγήσεις διὰ τὸν μέλλοντα σκοπὸν των. Διὰ τοῦτο καθέννας ἐργάζετο κρυφὰ εἰς τὸ σπίτι του, διώρθωνε τὸ τσυρέκι του, ἐπλυνε τὰ πιστόλια του, ἐπήγαινε εἰς τὸν λόγγον και ἔχυνε βόλια μὲ τὸ μονοκάλουπον και καθ' ἕλα προετοιμάζετο.

Ὅ,τι ἄκουαν οἱ Ἕλληγες περὶ τῆς ἐλευθερίας των τὸ ἐπίστευαν και ἐφηρμόσθη ἡ κοινὴ παροιμία· «νὰ μοῦ λέγῃς ὅ,τι ἀγαπῶ και τὸ πιστεῶ». Ἐπίστευαν εἰς τὴν ἀόρατον ἀρχὴν τῆς Ἐταιρείας και τοὺς λόγγους τῶν ἀποστόλων τοὺς ἐνόμιζαν λόγγους Θεοῦ. Οἱ Τούρκοι ἐβλεπαν τὴν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δὲν ἔζων καθὼς προτύτερα και ὅτι ἐσυνάζοντο εἰς πολλὰ μέρη και διὰ τοῦτο ἐπονηρεῦθησαν διὰ τοὺς ραγιαδες των· ἐτεχνάσθησαν μυρίους τρόπους διὰ νὰ ξεσκεπάσουν τίποτε, τοὺς ὑπόσχοντο νὰ τοὺς δώσουν χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσουν βόδια, νὰ τοὺς χαρίσουν χωράφια, τοὺς ἐδάπτιζαν παιδιὰ και ἐκέρνων τὲς μητέρες διὰ κουμπάρες κατὰ τὴν συνήθειαν, τοὺς ἐκαλοεῖχαν και τοὺς ἔδειχναν τάχα ὅτι τοὺς ἀγαποῦν, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μάθουν, διότι οἱ Ἕλληγες ἐπροσποιοῦντο ὅτι δὲν ἐννοοῦσαν τίποτε.

Ἄκουσαν οἱ Τούρκοι λόγια, ὅτι οἱ Ἕλληγες ἀρματώνονται γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν, τὰ ἔλεγαν τῶν Ἑλλήνων και αὐτοὶ τοὺς ἀπεκρίνοντο· «Ἄγαδες, ἀπὸ μᾶς δὲν εἶναι τίποτε, αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικὰ μας πράγματα, τὰ κουβαλοῦν οἱ φίλοι τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, διὰ νὰ ἐνοχοποιήσουν ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς δούλους τοῦ Σουλτάνου και νὰ κατορθώσουν νὰ συγχωρήσῃ ὁ ἀφέντης μας τὸν Ἄλῃ πασᾶ και νὰ τὸν στείλῃ πίσω εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἐξεχάσατε τὰ περασμένα, ὅπου μᾶς ἔκαναν οἱ Ἀρβανῖται, και πῶσα ἐμεταχειρίσθημεν διὰ νὰ τοὺς βγάλωμεν ἀπὸ τὸν Μοριά». Τσιουτοτρόπως τὰ ἐσκέπαζον και ἀπεκοίμιζαν τοὺς Τούρκους.

Ἄν τυχὸν ἐψαχον κανένα και τοῦ εὔρισκαν ἐπάνω του μπαρούτην ἢ ἄρματα ἢ τὸν ἐβλεπαν νὰ ἀγοράζῃ μπαρούτην ἢ μολύδι ἢ πέτρες, τὸν ἐρωτοῦσαν τί τὰ θέλει, τοὺς ἀπεκρίνετο μωροθαύμαχτα· «δὲν γνωρίζεις, ἀγᾶ μου, τί τραβοῦμε ἀπὸ τὰ ζουλάπια (λύκους και ἄλλα ἄγρια θηρία), μελίσοι εἶναι, μᾶς ἐφα-

γαν τὰ ζωντανὰ καὶ δὲν δὴ μᾶς ἀφήσουν κανένα· ἐλύσσαξαν καὶ ἄρχισαν νὰ χύνωνται ἐπάνω μας νὰ μᾶς φᾶνε».

Διὰ νὰ τοὺς πιστεῦουν δὲ περισσότερο, τὴν νύκτα οἱ ποιμένες (τσοπάνηδες) ἔρριχναν κάπου κάπου τουφέκια, ἐφώναζαν, ὅτι ἦλθαν λύκοι νὰ τοὺς φάγουν τὰ πρόβατα. Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Τούρκους κεχαγιάδες ¹⁾, οἱ ἑποιοὶ ἐκάθηντο εἰς τὰ χωρία καὶ εἶχαν μαζί με τοὺς Ἑλληνας πρόβατα, τοὺς ἐδίδαν μπαρούτι καὶ βόλια διὰ τοὺς λύκους καὶ ἐθεθαίωναν τοὺς ἄλλους ὅτι διὰ τοὺς λύκους ἀγοράζουν τὰ μπαρούτια οἱ ραγιάδες.

Ἀργότερα ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ βουνά, νὰ ρίχνουν στὸ σημάδι καὶ νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸ τουφέκι, ἐφοροῦσαν τὰ ἄρματα, ἐπλεκαν τσαρούχια, ἐφκίαναν παλάσκες καὶ τὰ σιλαχλίκια των, ἐτραγοῦδαγαν τοῦ Ρήγα τὰ ἠρωϊκὰ τραγούδια, ἐδιάβαζαν τὰ γράμματα τῆς Ἑταιρείας καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια τοὺς ἤρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰ ἐκρυβον εἰς τοὺς βράχους ἢ εἰς τὲς σπηλιές, τὰ δὲ ἄρματα τὰ ἄλειφαν με μελοῦδι καὶ τὰ ἐκρέμων εἰς τὰ ἔλατα καὶ εἰς ἄλλα δένδρα, διότι εἰς τὰ σπίτια των τὰ ἔπαιρναν οἱ Τούρκοι καὶ ὀλοένα προστοιμάζοντο καὶ ἐπερήμεναν τὴν καλὴν ὥραν τῆς ἐπαναστάσεως.

Πολλοὶ μάλιστα Τούρκοι ἐσοφίζοντο διάφορα πράγματα, ἀλλὰ ἓνα ἀπὸ τὰ περιεργότερα εἶναι τὸ ἀκόλουθον. Ἔστειλαν μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Δεσπότην Ἐλους Ἀνθιμον ἓνα Τούρκον, ὁ ὅποιος ἐγνώριζε καλὰ καὶ τὴν γλῶσσάν μας καὶ τὰς θρησκευτικὰς μας τελετάς. Αὐτός, καθὼς ἐπῆγεν εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἐζήτησε νὰ προσκυνήσῃ τὸν Δεσπότην, καὶ ὁ Ἐλους διέταξε καὶ τὸν ἔμβασαν εἰς τὴν κάμαράν του, ἔπου ἔκαμνε τὸν ἄρρωστον διὰ νὸ μὴν ὑπάγῃ με τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Εὐθὺς καθὼς ἐμβῆκεν, ἔπεσε καὶ τὸν προσεκύνησε καὶ τοῦ εἶπε· Δεσπότη μου, θέλω νὰ ἐξομολογηθῶ εἰς τὴν πανιερότητά σου ὡς χριστιανὸς τὲς ἁμαρτίες μου. Ὁ Ἐλους τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδειαν, καὶ εὐθὺς ὁ Τούρκος ἄρχισε καὶ ἔλεγε τὲς ἁμαρτίες του με κλαύματα καὶ με

1) = ἐπιστάται κτημάτων.

πολλήν προσποιητικὴν κατάνυξιν, καὶ τέλος τοῦ εἶπε· «πότε θὰ ἔλθῃ, Δεσπότη μου, ἡ ἀγία ἐκείνη ὥρα νὰ πάρωμε τὰ ἄρματα διὰ νὰ σκοτώσωμεν τοὺς ἀπίστους τυράννους μας καὶ νὰ ρουφήξωμεν τὸ αἷμά τους ;» Ὁ Δεσπότης ἔκαμε τότε σημεῖα τῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ καθὼς εἶδεν ὅτι δὲν ἐνόησε τίποτε, ἐκατάλαβεν ὅτι εἶναι Τούρκος καὶ ἄρχισε νὰ τὸν συμβουλεύῃ καὶ νὰ τοῦ λέγῃ· «τέκνον, τί λόγια εἶναι αὐτά ; Μὴ πιστεύῃς τὰ λόγια ὅπου λέγονται. Ὁ Θεὸς ἔβαλεν εἰς τὸ κεφάλι μας τὸν Σουλτᾶνον διὰ τὸ καλὸν μας, αὐτὸν τὸν ἔβαλε νὰ μᾶς ἐξουσιάζῃ καὶ νὰ εἴμεθα πιστοὶ βασιῆδες του καὶ εὐπειθεῖς, διότι αὐτὸς φροντίζει διὰ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἀλλοιώτικα μᾶς κολάζει ὁ Θεός». Ἐπειτα τοῦ ἐδιάβασε τὴν συνηθισμένην εὐχὴν καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ καλόν. Ὁ μεταμορφωμένος αὐτὸς Τούρκος τὰ εἶπεν ὅλα ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Ἑλὸς εἰς τοὺς ἀγάδες, καὶ διὰ τοῦτο ἐκείνοι δὲν τὸν ὑπωπτεύοντο πλέον καὶ τὸν ἄφησαν ὡς ἄρρωστον νὰ μὴ πάῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ταυῦτα πολλὰ ἐγίνοντο, μέχρις ὅτου ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις.

Φ. Φωτιάκος.

**Ἡ Μάννα.*

Μάννα ! — Δὲ βρῖσκειται
Λέξη καμμία
Νάχη στὸν ἦχο της
Τόση ἀρμονία.
Σὰν ποιὸς νὰ σ' ἄκουσε
Μὲ στήθος κρούο,
Ὅνομα θεῖο ;

Παιδὶ ἀπὸ σπάργανο
Ζωμένο ἀκόμα,
Μὲ χάρη ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,

Γυρνάει στὸν ἄγγελο
Ποῦ τ' ἀγκαλιάζει
Καὶ μάννα κράζει.

Στὸν κόσμο τρέχοντας
Ὁ νέος διαβάτης
Πέφτει στ' ἀγνώριστα
Βρόγια τῶ ἀπάτης,
Καὶ ἀναστεναάζοντας
Μάννα, μου, λέει
Μάννα ! καὶ κλαίει.

Γῆς νιότης φεύγουνε
Τ' ἄνθια κ' ἡ χάρη
Τριγύρω σέρονται
Μὲ ἀργὸ ποδάρι
Ὅς ποῦ στὴ κλίνη του
Σὰ βαρεμένος
Πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
Πνοὴ τοῦ στείλη,
Ἄργα ταράζονται
Τὰ κρῦα του χεῖλη,
Καὶ μὲ τὸ—Μάννα μου !—
Πρώτη φωνή του,
Πετᾶ ἡ ψυχὴ του.

Γ. Μαρκοῦς.

Ὁ βασιλικός.

—Βαθιά τὸν ἔκρουσαν στὴ γῆ
οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι
τὸν Τίμιο Σταυρό.
Τοῦ Σταυρωμένου ἡ προσταγὴ
στὸν ὕπνον μου μὲ λέγει
νὰ πάγω νὰ τὸν βρω.—

Ἔτσι ἡ Ἑλένη διαλαλεῖ
τοῦ Κωνσταντίνου μάννα,
βασίλισσ' ἀκουστή.
Στὴν Ἰουδαία προσκαλεῖ
τὸν κάθε μεγιστᾶνα
ὁ βασιλεὺς κι' αὐτή.

Ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἕναν καιρὸ
σάρκα θνητὴν ἐνδύθη
γιὰ μᾶς τοὺς Χριστιανούς.
Κι' ἀπέθανεν εἰς τὸ Σταυρὸ
κι' ἐτάφη κι' ἀναστήθη
καὶ πᾶ στοὺς οὐρανοὺς.

—Εἰν' ὁ Χριστὸς πού βοηθᾶ !
Τὰ κάτεργ' ἀρματῶτε
γιὰ τὴ Ἱερουσαλή !
Σκάψτε ψηλά στὸν Γολγοθᾶ,
τὰ χόματα σηκῶστε,
τὴν κόπρo τὴν πολλή.

Κι' ὅποιος τὸν εὔρη τὸν Σταυρό,
τὸν φέρη μὲς στὴν Πόλη,
μὲ τοὺς Ἀγίους περνᾷ.
Γιατὶ θεὸς νάβρη θησαυρό,
ποὺ σκέπει ἀπὸ τὸ βόλι
κι ἀπὸ τὸν Σάτανᾶ.—

Σκάφτουμε μιά, σκάφτουμε δύο,
σκάφτουν πολλές ἡμέρες
μὲ τ' ἀργυρᾶ τσαπιά.—
Ὡ νὰ γαθοῦν, νὰ μὴ τοὺς διῶ !
Τὸν σκέπασαν μὲ λέρες.—
Ποῦ να τὸν εὔρης πιά !

Μὰ κεῖ ποὺ σκάφτουν σκυθροπά,
ἐν' ἄρωμα σκορπιέται,
μοσχοβολᾷ γλυκά.
Μὲς ἀπ' τὸ γῶμα ποὺ σκορπᾷ,
μιὰ λουλουδιά, ποὺ σειέται
μὲ τ' ἄνθη τὰ λευκά.

Τρέχει ἡ Ἑλένη μὲ καρδιά,
σκάφτει σ' αὐτὸ τὸν τόπο
τὸ χέρι της τὸ ἄβρό.
Σκάφτει κοντὰ στὴ λουλουδιά—
Δὲν ἔχασε τὸν κόπο—
Εὔρηκε τὸ Σταυρό!

Σηκώσατέ τον ἀψηλά !
Τὸν ἦῤρα μὲ ἀνήκει,
βαθιά τὸν προσκυνῶ !

Τὸ φῶς του μᾶς χαμογελᾶ,
σὰν λάβαρο, σὰν νίκη,
ἀπὸ τὸν οὐρανό !

Μὰ καὶ τὸ λούλουδο στὴ γῆ
νὰ σέβεσθε μαζί του
ποὺ ἀξιώθηκα νὰ βρω̄.
Ἄπ' τὸν Παράδεισο ἔχει βγῆ,
μὲ τὴ γλυκειὰ πνοή του
νὰ ραίνη ἰὸν Σταυρό.—

Ἐκτοτε μένει σεβαστὸ
τὸ πράσινο βλαστάρι
μὲ τ' ἄνθος τὸ λευκό.
Τοὺς ἀγιασμοὺς κάμνουν μ' αὐτό,
τὸ παίρνουν γι ἅγια χάρη
τὸ ἴεν βασιλικό.

Γ. Μ. Βιζυανός.

Ἡ Ἐλεημοσύνη.

Θεὰ τοῦ πόνου, ταπεινὴ περὸς τὰ μονοπάτια
ποὺ φέρουν στ' ἄχαρα λημέρια.
κι' ἔχεις πλουσία τὴν καρδιά καὶ πρόθυμα τὰ χέρια
καὶ ἀγγέλου ἀγαθότητα στὰ σπλαχνικά σου μάτια.
Εἶσαι ἢ πλουσιώτερη τῆς γῆς Ἐλεημοσύνη,
κι' ὅταν ἀκόμη φτωχικά τὸ χέρι σου χαρίζῃ.
Δὲν εἶναι πλούσιος κανεὶς γιὰ ὅσα θησαυρίζει,
ἀλλὰ γιὰ ὅσα μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἀγάπη δίνει.
Διαβαίνεις κι' ὁ ἀγέρας σου παρηγοριὰ σκοραίζει,

Μπέριτον Ντοις 2. Ἀναγν. 3. ἐ.δ. ἐ.δ. τρίτη

5

λουλούδια ὀλόγυρά σου σπέρνεις,
δίνεις χαρὰ καὶ ἀνάστασι, καὶ γιὰ μισθὸ σου παίρνεις
δάκρυ πὸν σὰν ἀγίασμα τὰ χέρια σου ραντίζει.
Λάμπει ἡ ἐλπίδα ἅμα φανῆς σὲ μάτι ἀπελπισμένο,
τὸ κλάμμα γίνεται τραγοῦδι,
καὶ ἡ ζωὴ πὸν κοιτῆται σὰ δένδρο μαραμμένο
νιώθει κοντὰ σου ἀνοιξη, πετᾷ γιὰ σὲ λουλουδι.
Μὲς στὴν καλύβη τοῦ φτωχοῦ, στὴν πιὸ σκοτεινιασμένη,
τὸ φωτεινὸ σου θρόνο στήνεις,
κ' ἡ ὄψη σου φεγγοβολᾷ σὰν ἄστρο τῆς γαλήνης,
λαμπρότερη μὲς στὴν καρδιὰ τὴν πιὸ δυστυχισμένη.
Κρύβεσαι, ἀλλ' ἡ χαρὰ σου σὲ μύριες ὄψες λάμπει,
σ' ἀμέτροτες καρδιὰς μυρίζει.
σὰν λούλουδο πὸν ταπεινὸ βαθειὰ στὰ χόρτα ἀνθίζει,
μὰ στὸ γλυκὸ σου ἀνάσασμα μυροβολοῦν οἱ κάμποι.
Τῆ δύναμή σου, ὦ θεά, τὴ μαγεμένη οὐράνια,
δὲν κτίζεις σὺ μὲ περηφάνεια
ἐπάνω εἰς τὰ μάταια τοῦ κόσμου μεγα εἶα·
τὴν θεμελιώνεις στὴν εὐχὴ καὶ εἰς τὴν εὐλογία.
Οἱ πιὸ ἀδύνατοι τῆς γῆς ἰδοὺ ἡ δύναμή σου !
χῆρες, παιδάκια ὀρφανεμένα,
πὸν τὰ γλυκαίνει ὡσὰν τὸ φῶς ἡ μητρικὴ στοργή σου,
σηκώνουνε τὸ θρόνο σου σὲ χέρια εὐλογημένα.
Ἐλεημοσύνη, ταπεινὴ περναῖς τὴν οἰκουμένη,
κ' ἐνῶ τὸ γόνυ ἐμπρός σου κλίνει
καὶ μ' εὐλογίες καὶ μ' εὐχὰς καὶ δάκρυα σὲ ραίνει,
σὺ γονατίζεις σπλαχνικὴ στῆς συμφορᾶς τὴν κλίνη.

Ἄρ. Προβελέγγιος

Ὁ Ἑσπερινός.

Στὸ ρημαγμένο παρεκκληῖσι
Τῆς Ἀνοιξῆς τὸ θεῖο κοντύλι
Εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
Μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος γέροντας στὴ δύση,
Μπροστὰ τοῦ Ἱεροῦ τὴν πύλη
Μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήση
Κι ἀνάφτει ὑπέρολαμπρο καντήλι.

Σκορπάει γλυκεῖα μοσχοβολιά
Δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
—Θυμίαμα πὺ καίει ἡ Πίστις.

Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά
Ψηλὰ στὸν νάρθηκα χτισμένη
Ψάλλει τὸ Δόξα ἐν Ὑψίστοις.

Γ. Δροσίνης.

Ὁ Χάρος καὶ αἱ Ψυχαί.

Γιατ' εἶναι μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκομένα ;
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ ; μήνα βροχὴ τὰ δέρνει;
Κι οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ κι οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
Μόνε διαβαίνει ὁ Χάροντας μὲ τοὺς ἀπεθαμένους·
Σέρνει τοὺς νιούς ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντας κατόπι,
Τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα στὴ σέλλ' ἀραδιασμένα.
Παρακαλοῦν οἱ γέροντες, τ' ἀγόρια γονατίζουν·
«Χάρε μου, κόνεψ' εἰς χωριό, κόνεψ' εἰς κρούα βρύση,
Νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κ' οἱ νιοὶ νὰ λιθαρίσουν,

Καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα νὰ μάσουν λουλουδάκια».
«Κι οὐδ' εἰς χωριὸ κονεύω γὼ κι οὐδὲ εἰς κρύα βρύση.
Ἔρχονται οἱ μάννες γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιά των·
Γνωρίζονται τ' ἀντρόγυνα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν».
Δημῶδες.

Ἄσκαριότης.

Κρίμα στερνὸ ἐσυντρόφεψε τὰ κρίματά σου τ' ἄλλα.
Τὴν ὥρα ποῦ ἐσπαρτάριζες ἐπάνω στὴ κρεμάλα
βιάστηκε ὁ ἥλιος νὰ κρυφθῆ στὴ φλογερή του δύση
τὴν μαυρισμένην ὄψη σου μὴ τύχη κι ἀντικρύση·
κι ὅταν ἡ νύχτα ἐχύθηκε κι ἀνέβηκε ἡ σελήνη,
πίσω ἀπὸ μαῦρο σύννεφον ἐκρύφτηκε κ' ἐκείνη.
Κι ὅταν ἐπρόβαλε ἡ αὐγὴ μὲ μάτια νυσταγμένα,
χάρηκε πού δὲν εἶρηκεν οὔτε σκοινὶ οὐτ' ἐσένα...
Κανεὶς δὲν ξέρει τί ἔγινες· μὰ ἕνας διαβάτης ξένος,
πού διάβηκε ἀπ' ἐκεῖ δειλὸς καὶ νυκτοπλανεμένος,
ἔλεγε καὶ διηγῶντάς το τρέμαν τὰ μέλη του ὄλα,
πὼς κάποιος μαυροφτέρουγος μὲ μάτια φλογοβόλα
πού γελαστὸς παράστεκε στὴ φοβερὴ θανή σου,
πῆρε μαζί του φεύγοντας καὶ σὲ καὶ τὸ σκοινὶ σου.

I. Ποιήματα.

Ἡ νύχτα τῶν Χριστουγέννων.

Τὸ Σολωμὸ καὶ τὸ Βαλαωρίτη
Γιὰ μιὰ στιγμὴ θ' ἀπαρνηθῶ¹⁾,
Θέλω νὰ τρέξω ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι,
Χριστιάντικες χαρὲς ποθῶ.

1) = Θὰ διακόψω τὴ μελέτη τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτου.

Στὴν ἐκκλησιὰ τὸ βῆμά μου θὰ φέρω
Καὶ στὸ παιδάκι πὺν γελᾷ,
Στὸ παλληκάρι, στὸ θλιμμένο γέρο
Γλυκὰ θὰ εἰπῶ : Χρόνια πολλά !

Χριστούγεννα ! περίγαρα ἢ καμπάνα
Κράζει, κ' ἢ μάννα στὸ παιδί,
Καὶ τὸ παιδί Χριστούγεννα ! σὴ μάννα
Κι ὁ κόσμος ὅλος τραγουδεῖ.

Κ' ἢ νύχτα λάμπει ἀπὸ τὸ μάγο ἀστέρι
Ὅπου τοὺς μάγους ὀδηγεῖ,
Τὸ ἐπουράνιο μυστικὸ τὸ ξέρει
Καὶ χαίρεται οὐρανὸς καὶ γῆ.

... Ἄλλ' ἓνα βογγητὸ βγαίνει ἀπ' τὴ θύρα
φτωχοῦ σπιτιοῦ... Μὲς στὴν καρδιά
Μὲ τρώει... Ὁ βόγγος ἔρχεται ἀπ' τὴ γῆρα,
τὴ γῆρα μὲ τὰ ὀχτῶ παιδιά.

Εἶναι γυμνή, παντέρημη, κ' ἐκεῖνα
Πεινοῦν καὶ τρέμουν τὰ φτωχά,
Δὲ νιώθ' ἢ μάννα τὴ δική της πείνα,
Ἡ πείνα τοὺς τὴν ξεψυχᾷ.

Ὁ πόνος τὴ καρδιά μου σκάφτει, ἢ λύπη
Μὲ δάκρυα τὴν πλημμυρεῖ,
Καὶ πιά δὲ φτάνουν ὡς τ' αὐτιά μου οἱ χτύποι
Τῶν Χριστουγέννων γιορτεροί.

Ἐξαφνικὲς λαχτάρεις μὲ σπαράζουν,
Ἄλλη καμπάνα ἐδῶ ἀντηγεῖ.

"Αχ! ἄλλοι χτύποι τῆς καρδιᾶς μου κράζουν :
Κλαῖνε καὶ δέρονται οἱ φτωχοί!

Ἄρρώστια, γύμνια, ὀρφάνια, πείνα, φτώχεια,
"ὦ! σεῖς ποῦ σφίγγει ἡ συμφορὰ
Σὲ σιδερένια ἀρπάγια καὶ σὲ βρόγια,
Μοῦ παίρνετε κάθε χαρὰ!

Θέλω νὰ φύγω! πέρα σ' ἄλλους τόπους,
Στὴ νύχτα τὴ μοναχική,
Μακριὰ ἀπὸ τὴ βοή καὶ τοὺς ἀνθρώπους,
Γιατὶ εἶν' οἱ ἄνθρωποι κακοί !

Γιατὶ στὴν ὥρα τὴν εὐλογημένη
"Ὅπου γεννιέται ἓνας Θεός,
Ποιὸς ξέρει ; καταριέται καὶ πεθαίνει
Γύρω μου δλόκληρος λαός.

Γιατὶ ὁ Χριστὸς νὰ καίγωνται γυρεύει
Γι' αὐτὸν καρδιές, ὄχι κεριά,
Καὶ μὲ σταυροὺς κανεῖς δὲν τὸν λατρεύει
Καὶ γονατίσματα βαριά.

Γιατὶ λατρεύει τὸν Χριστὸ ὅποιος δίνει
Γιὰ τὴν πατρίδα τὴ ζωή,
"Ὅποιος τὸ γυμνωμένο κρυφοντύνει
Καὶ τὸ φτωχὸ τὸν ἐλεεῖ.

"Ὅποιος τὴν ἀδικία κεραυνώνει
Καὶ ἀγνὸ τὸ μέτωπο κρατεῖ,
Κ' ἔχει ὁδηγὸ τὴ καλωσύνη μόνη.
Κ' ἔχει Θεὸ τὴν ἀρετή !

Θέλω νὰ φύγω, πέρα σ' ἄλλους τόπους,
Σὲ μιὰ ἄλλη γῆ πονετικῇ,
Μακρὰ ἀπ' τὸν κόσμον αὐτὸ κι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους
Γιατὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι κακοί.

Γιατὶ εἶναι ὁ κόσμος ἄπονη ἐρημία
Ποὺ μαρτυρεῖ οἱ πτωχοί,
Γιατὶ δὲν ἔχω δύναμη καμμία
Νὰ κάμω ἓναν εὐτυχῆ.

Κ Παλαμᾶς.

Τὰ Τέμπη.

Λίαν πρῶτ' ἐκινήσαμεν ἐκ Λαρίσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Τεμπῶν, τῆς ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὀνομαστῆς ταύτης κοιλάδος. Εἶναι μὴν Ἰούνιος. Ὅδὸς ἀμαξιτὸς ἄγει διὰ χώρας πεδινής καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἷτινες πρὸ ὀλίγου ἐθερίσθησαν. Μάτην κατὰ τὴν διὰ τῆς πεδιάδος πορείαν ἡμῶν ἀναζητοῦμεν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἔχνος δένδρου καὶ χλωρίδος ἐν γένει. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνὴ καὶ κατάξηρος. Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν ταχύτερος τῶν ποδῶν τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα διατρέχων συναντᾷ εἰς τὸ βῆθος αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὅσσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προέχει ἡ κωνοειδῆς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς ἐσχάτης πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, αἵτινα ἡ δημόδης μούσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τοσοῦτον ἐναυθὰ προσεγγίζουσι πρὸς ἀλληλα, ὥστε μάτην ζητοῦμεν μακρόθεν διὰ τοῦ βλέμματος νὰ ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὀρέων ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν, ὡς ὄφις γιγάντιος ἔρπων, διασχίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα. Ἀλλὰ μετὰ τρίωρον πρὸς βορρᾶν πορείαν παρελθόντες τὸ χωρίον Μακρυχωρί στρέφομεν πρὸς ἀνατολὰς. Ἐντεῦθεν ἀρχεται νὰ διακρίνηται τὸ μεταξὺ τῶν

δύο ὁρέων ἀνοιγμα, τὸ ὁποῖον, ἕσον πλησιάζομεν, τοσοῦτον καταφανέστερον εἰς ἡμᾶς γίνεται. Μετὰ τετράωρον ἐν ἔλῳ ἀπὸ Λαρίσης πορείαν ἀφικνούμεθα εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς κοιλάδος χωρίον, ἐνθα ὑπὸ ὑψηλοὺς καὶ βαθυσκίους πλατάνους ἀναπαυόμεθα. Ἐντεῦθεν παρὰ τοὺς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν ροὺν τοῦ ποταμοῦ βαδίζοντες εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἔνδον τῆς κοιλάδος. Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰσόδον ἡμῶν εἰς τὴν κοιλάδα παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζομεν, καταφανῆ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, ἀρχαία τῆς ὕδου θεμέλια καὶ τείχος ἀρχαῖον παρὰ τὴν δεξιὰν τοῦ ποταμοῦ δχθην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐλακα διπλῆν ἐπὶ τοῦ βραχῶδους ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἴχνη καὶ ταῦτα τῶν ἀμαξῶν τῶν ἀρχαίων. Ὅσον προχωροῦμεν, τοσοῦτον ἡ κοιλάς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περιπού, ὁπόθεν πάλιν ἄρχεται βαθμηδὸν νὰ εὐρύνηται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος οὕτω τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξὺ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα περίπου μέτρων, ἐνῶ τὸ μῆκος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς δέκα περίπου χιλιόμετρα. Ἡ ὁδὸς κατ' ἀρχὰς μὲν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου βαίνουσα φέρει ἡμᾶς ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα ἀπομακρυνομένη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνωφερῆς γινομένη ἄγει ἡμᾶς εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἡ ὁδὸς ἄρχεται καὶ πάλιν βαθμηδὸν νὰ κατέρχεται. Ἄλλ' ὅποσον θέαμα κατὰ τὴν διόδον τῆς κοιλάδος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλίσσεται! Ὅποια ἐνταῦθα ποικιλία καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως καὶ ὁποία ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος! Πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν κατάφυτος ὑψοῦται ἡ Ὀσσα, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερά, ἀπρόσιτος εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὀρθοῦται ὁ Ὀλυμπος. Αἱ βραχῶδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμέναι πλευραὶ αὐτοῦ, αἵτινες πολλαχοῦ φέρουσιν ἐξοχὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς εἰσοχὰς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὀσσης, τρανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχώρισεν ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις. Ἐν τῷ βάθει τῆς κοιλάδος θαλεραὶ κατὰ μῆ-

κος ἐκτείνονται τοποθεσίαι καὶ λεγεῶνες χλοεροί, διὰ μέσου δὲ τούτων ἡρέμα κυλλεται ὁ Πηνειὸς ποταμός. Δένδρα ὑψηλά καὶ βαθύσκια ἐκατέρωθεν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑφθύνονται, ὑπεράνω δὲ τῶν ρειθρῶν τοὺς κλάδους αὐτῶν συμπλέκοντα ἀποτελοῦσι πυκνὴν τοῦ ποταμοῦ σκιάδα, τὴν ὁποίαν μόλις αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δύνανται νὰ διαπεράσωσι. Πλάτανοι, ἰτέαι, λύγοι Ἰασμοί, ροδοδάφναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναμιξὲν ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ φύονται, ὁ δὲ ἀειθαλὴς κισσὸς καὶ ὁ χλοερός σμίλαξ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν δένδρων ἀναρριχῶνται ἢ πρὸς τοὺς ἀποτόμους βράχους ἀνέρποντες καλύπτουσιν αὐτούς, χλοερὰν καὶ τούτων τὴν ὄψιν παρέχοντες. Ὑδατα ψυχρὰ καὶ διαυγέστατα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν κλιτύων μετὰ κελαρυσμοῦ κατερχόμενα, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πολλῶν παρὰ τὰς ὑπωρείας πηγῶν ἀναβλύζοντα, πάντα εἰς τοῦ ποταμοῦ τὴν κοίτην συρρέουσι. Παρὰ τὰς ὄχθας ταύτας πηγὰς ὑπὸ παχείαν σκιάν καθήμενοι μετὰ ἡδονῆς ἀρρήτου καταπαύομεν τὴν δίψαν ἡμῶν, ἐν ᾗ ἀπὸ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄσματα τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ᾠδικῶν πτηνῶν καταθέλγουσι τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν ὄσφρησιν ἀρρητον παρέχει τέρψιν τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς φύσεως. Ὅποια ἀληθῶς ἐνταῦθα πανήγυρις τῆς φύσεως ! Ὅποια ἐπίγειος ἀπόλαυσις τῶν καλλίστων δημιουργημάτων τοῦ ἐν οὐρανοῖς θεοῦ δημιουργοῦ !

Α. Σακελλαρίου.

Τὸ κοῖμα.

— Ἄκου, παπᾶ, τὸ κοῖμά μου. . . Δὲν εἶν' αὐτὸ μονάχο
 Σὰν ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς κοῖματα κι ἄλλα θά χω,
 Μὰ τ' εἶναι τ' ἄλλα ἐμπρὸς σ' αὐτό; Ὅ, τ' εἶναι τὸ χορ-
 [τάρι
 Κοντὰ στῆς λεύκας τὸ χορμί—αὐτὸ ποῦ μοῦ χει πάρει
 Τὸν ὕπνο ἀπὸ τὰ μάτια μου . . . αὐτὸ ποῦ μὲ σηκώνει

Τις νύχτες σὰν βρουκόλακα... αὐτὸ ποὺ φαρμακώνει
Καὶ τὸ ψωμί καὶ τὸ νερὸ στὸ κολασμένο στόμα. . .
Παπα, μὴ μ' ἀγριοκοιτᾷς! δὲν τ' ἄκουσες ἀκόμα.
Μὴ μοῦ τραβᾷς τὸ χέρι σου ἀπ' τὸ δικό μου χέρι!
"Ἀκου, παπα, τὸ κρῖμα μου :

Σὲ χρόνια περασμένα

Ἀνήλικος ὠρφάνεψα κι ὠρφάνεψε κ' ἐμένα
Καὶ τὸ μικρὸ τ' ἀδέρφι μου... Τυραννισμένα χρόνια.
Μᾶς ἐφαρμάκων' ὁ καημός, ἡ φτώχεια, ἡ καταφρόνια.
Ἦταν τῆς μάννας ἡ εὐχὴ κληρονομιά μας μόνη,
Κι αὐτὴ μᾶς δίν' ὑπομονή. μᾶς διπλοδυναμώνει.
Μὲ τὴν εὐχὴ τῆς μάννας μας, μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι
"Ἄντρες γινήκαμε κι' οἱ δύο...

Καθένας εἶχε πάρει

Τὸν ἴσιο δρόμο τῆς δουλιᾶς, μὰ κι ὁ καθένας χώρια.
Ἐκεῖνος πάει προαματευτῆς μακριὰ στὰ Τουρκοχώρια
Κ' ἐγὼ τεχνίτης ἔγινα καὶ στὸ χωριὸ μας μένω.
Ξάφνω λαμβάνω μῆνυμα πικρὸ φαρμακωμένο,
"Ὁ ἀδελφός μου εἶν' ἄρρωστος. . . Γυρνῶντας μὲ προ-
[μάτευα
Στὴν ἐρημιὰ νυχτώθηκε—τοῦ σκότιζε τὰ μάτια
Ἦ καταχνιά—διαβαίνοντας ἓνα παλιὸ γεφύρι
Παραπατάει τ' ἄλογο· ζητάει νὰ τ' ἀνασύρη
Πέφτει στὸ ρέμα... Τ' ἄλογο μὲ τὴν πραγματεία χάνει...
Γλυτώνει μόνος... Σέρνεται βρεμένος σ' ἓνα χάνι...
Ἐρημος, ἄρρωστος ἐκεῖ στοῦ πόνου τὸ κρεβάτι
Τὸ μῆνυμά του μοῦ στείλε μὲ χριστιανὸ διαβάτη.

Καιρὸ δὲν χάνω· ὁ λογισμὸς γιὰ μιὰ στιγμή και μόνη
Ἄπ' τῆ λαχτάρα παραλεῖ κ' ὕστερα δυναμώνει.
Γεμίζω τὰ δισάκια μου, φορτώνω τὸ μουλάρι
Κ' ἡ νύχτα ἡ ἀσπροστέφανη μὲ βρίσκει καβαλλάρη
Στὸ μονοπάτι πὺν τραβᾷ στὰ Τουρκοχώρια πέρα.
Φτάνω στὸ χάνι ἀπὸ βραδὺς πρὶν σβύση ἡ ἄλλη μέρα·
Πεξεύω, δένω τὸ σκοινί, σπρώχνω τὴν πόρτα, μπαίνω ...
Ξανοίγω ἀνθρώπινο κορμὶ κατάχαμα πεσμένο.
Ἄχ ! τὸν ἐγνώρισ' ἡ καρδιὰ πρὶν τὸν ἰδῆ τὸ φῶς μου,
Τὸ σκέλεθρο, τὸ φάντασμα ποῖος ἦτον : ὁ ἀδελφός μου !

Γονάτισα στὸ πλάγι του, στὴν ἀγκαλιὰ τὸν παίρνω
Τὴν ὄψη μου στὴν ὄψη του τὴ νεκρωμένη φέρνω,
Νιώθω μὲς στ' ἄλλαλο κορμὶ πὼς ἡ ζωὴ εἶναι λίγη,
Πὼς ἡ ψυχὴ του ξεπετᾷ καὶ δέρονται νὰ φύγη.
Ὁ πόνος μου μὲ μιᾶς ξεσπᾷ, θέλω, ζητῶ νὰ τρέξω
Καὶ τρέμουνε τὰ γόνατα...

Μέσα στὸ χάνι κ' ἔξω

Ψυχὴ δὲν εἶναι ζωντανή ! Πάει ἡ φωνὴ χαμένη
Κ' ἡ νύχτα πέφτει γύρω μας βαρειά, σκοτεινιασμένη.
Σὰν λυσασμένος δράκοντας κρούς βοριάς σφυρίζει
Καὶ τὸ μουλάρι μου πεινᾷ. φυσᾷ καὶ χλιμιντροῖζει,
Κρούο, σκοτάδι, κόλαση καὶ δίχως φῶς κανένα. . .
Σκύβω καὶ βρίσκω στὴ γωνιὰ δαυλόξυλα σβησμένα,
Ζυγώνω τὰ πυριόβολα, τ' ἀνάπτω καὶ φωτίζω·
Παίρνω δαυλὶ στὸ χέρι μου, στὸν ἄρρωστο γυροῖζω·
Καὶ σὰν νὰ πῆρε ἀπὸ τὸ φῶς ἡ ὄψη του ἡ σβυσμένη
Γιὰ μιὰ στιγμήν ἀνάλαμψε καὶ μὲ φωνὴ πὺν μένει
Μέσα στὸ νοῦ μου ἀκοίμητη μοῦ λείει :

Θὰ πεθάνω.

Ὅχι δὲν κλαίω τὴ ζωὴ τὴν ψεύτικη πού χάνω,
Ἄν ἦτανε σὰν χριστιανὸς τὰ μάτια νὰ σφαλῆσω,
Νὰ μεταλάβω, τοῦ παπα τὸ χέρι νὰ φιλήσω,
Κι ὄχι σὰν ἄπιστο σκυλί, καθὼς πεθαίνω τώρα.

Καὶ δάκρυσαν τὰ μάτια μου στὴν μαύρην ἐκείνη ὥρα.

Ἄκου, παπα... Τότ' ἄξαφνα στὸ νοῦ τὸ ζαλισμένο
Γεννήθηκε τὸ κριμά μου τὸ φιδογεννημένο.
Θυμήθηκα στὴν πλόσκα μου μαῦρο κρασί πὼς ἔχω,
Παίρνω ψομί ἀπ' τὸν κόρφο μου μὲς τὸ κρασί τὸ βρέχω
Καὶ κάνοντας μιὰ προσευχὴ κ' ἓνα σταυρὸ σ' ἐκεῖνο
Σὰν Ἄγια Μετάδοση στὸν ἄρρωστο τὸ δίνω :

—Καὶ τὸ κρασί καὶ τὸ ψομί τὴν ὥρα αὐτὴ ἄς πάρη
Τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴ χάρη·
Τὰ χέρια αὐτὰ πού τὸ κρατοῦν ἂν εἶναι κολασμένα
Σ' ἔσένα ἢ συχώρεση, ἢ κόλαση σ' ἐμένα !

Σὰν χριστιανὸς ἀληθινὸς ψυχομαχᾶ, πεθαίνει,
Κ' ἐφάνηκε ἡ συχώρεση στὴν ὄψη του γραμμένη,
Τὰ δυὸ τὰ μάτια του σφαλῶ, τὰ χέρια σταυροδένω,
Κάθομαι δίπλα ξαγρυπνῶ καὶ τὴν αὐγὴ προσμένω,
Εὐλο δαυλί δὲν ἔμεινε νὰ ζεσταθῶ, νὰ φέξω. . .
Μιὰ κουκουβάγια ὀλονυχτὶς μοιρολογαίει ἀπ' ἔξω.

Ὡ μαύρη νύχτα τοῦ καημοῦ, νύχτα πλατειά, μεγάλη,
Εἶπα πὼς χάθηκε τὸ φῶς, καὶ δὲ θὰ φέξη πάλι·
Κι ὅταν τὸ πρῶτο χάραμα στὶς χαραμάδες εἶδα
Μοῦ φάνηκε ἄλλου κόσμου φῶς κι ἄλλης ζωῆς ἐλπίδα.

Φορτώνω τ' ἄψυχο κορμί, τὸ δένω στὸ μουλάρι
Καὶ σέρνοντας τὸν ἄφωνον ἐκείνο καβαλλάρη
Κινῶ μὲ τὰ χαρίματα καὶ φθάνω πρὶν νυχτώσῃ. . .

. . . Στῆ μάννα πού τὸν ἔχασε πάλι τὸν ἔχω δώσει,
Κοιμάται στόνα πλάϊ της καὶ στ' ἄλλο της τὸ πλάϊ
Τὴν ἄλλη θέση ἀδειανὴ γιὰ μένα τὴ φυλάει.

Παπᾶ, τὸ κοῖμα τ' ἄκουσες.—Μπορεῖ νὰ γίνῃ κι' ἄλλο
Στὸν κόσμο πλιὸ βαρύτερο, πλιὸ μαῦρο, πλιὸ μεγάλο;
Ἐκείνον πού μᾶς ἔπλασε στὰ χέρια μου νὰ πλάσω,
Τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμά του νὰ γγίξω καὶ νὰ πιάσω
Μ' αὐτὰ τὰ δάκτυλα! . . .

Παπᾶ, παπᾶ, μὴν πῆς πὸς τάχα
Ἔτσι ἦτανε κι ἀπόμεινε : Ψωμί, κρασί μονάχα.
Ἄπ' τὴ λαχτάρα πόνιωσα τὴν μαύρη ἐκείνη ὥρα,
Ἄπὸ τὴν ἄσβεστη φωτιὰ πόχω στὰ χέρια ὡς τώρα,
Ἄπὸ τὸ φῶς πού χύθηκε στὴν ὄψη τὴ σβυσμένη
Τὸ νοιώθω πὸς τὸ φοβερὸ Μυστήριό εἶχε γένει.

Παπᾶ, τὸ κοῖμα τ' ἄκουσες...μ' ἂν ἴσως τό γω κάνει
Γιὰ χάρη ἐκείνου, πού ἔρημος ἐπέθανε στὸ χάνι,
Δὲν φταίει ἐκείνος· χριστιανὸς κοιμάται μὲς στὸ μνήμα.
Μόνον σὲ μένα ἢ κόλαση, σὲ μένα καὶ τὸ κοῖμα.

Παπᾶ, γιατί τὰ μάτια σου μὲ βλέπουν δακρυσμένα;
Παπᾶ, τί λὲν τὰ χεῖλη σου σιγὰ σιγὰ γιὰ μένα :
Παπᾶ, γιατί τὸ χέρι σου στὴ κεφαλή μου ἀφήνεις ;
Παπᾶ μου, τὴν κατάρα σου ἢ τὴν εὐχὴ μου δίνεις ;

Γ. Δροσίνης.

**Ο ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι
τοῦ Ἀδριανοῦ.**

Ἀριστερά μας ἀνοίγεται ἡ εἰσοδος τῆς ἀπεράντου πλατείας τοῦ Ζαππείου, καὶ ἔμπρός μας, καὶ γύρω μας... ὦ, ποῖος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ εἰπῇ μὲ δύο λέξεις τί φαίνεται τώρα ἔμπρός μας καὶ γύρω μας! Νομίζεις ὅτι ἐξαίφνης ἀφηρέθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς πέπλος καὶ ἀνέβλεψες. Τόσῃ ἐντύπωσιν σοῦ κάμνει ἡ θαυμασία αὐτῆ εἰκὼν, ἡ τόσον μεγάλη κατὰ τὴν ἔκτασιν, ὅσον καὶ ὑπέροχος κατὰ τὴν ὠραιότητα, ὅσον καὶ ὑψηλὴ κατὰ τὴν σημασίαν. Οὔτε ὁ μεγαλοφυέστατος ζωγράφος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας τοιοῦτον πίνακα! Προχωρεῖς ὀλίγον ἀκόμη, καὶ ἴστασαι μαγευμένος καὶ παρατηρεῖς ἀκόρετος, κεχηνώς.

Εἶναι ὁ ἐναγκαλισμὸς τοῦ ἀρχαίου μετὰ τοῦ νέου. Εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῆς φύσεως μετὰ τῆς τέχνης... Ἴδου δεξιὰ ὁ ἀθάνατος βράχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἐλευθερός, δλόκληρος σκορπίζων τρόπον τινὰ τὸ φῶς του εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν. Ἴδου πλησίον του ὁ λόφος, ἐφ' οὗ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου. Ἴδου ἔμπρός μας ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, ἡ χωρίζουσα ἄλλοτε τὴν ἀρχαίαν ἀπὸ τῆς νέας πόλεως, ἐρείπιον σήμερον χαλκόχρουν, μεμονωμένον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρείπιων τῆς. Ἴδου, δεσπόζουσαι τοῦ χώρου εἰς τὸν ὅποιον δίδουν καὶ τ' ὄνομα αἱ ὑπερύψηλοι στήλαι τοῦ Ὀλυμπίου. Ἴδου ἀριστερὰ ὁ λόφος τοῦ Ἀρδηττοῦ, ἐρυθρῶς καὶ πράσινος, προσπίπτων ἐπὶ τοῦ μεμακρυσμένου καὶ λοχρόου Ὑμηττοῦ. Ἐδῶθεν διαφαίνεται τὸ Στάδιον, τὸ ἀρχαῖον Στάδιον μὲ τὰ νέα του μάρμαρα. Ὅπισθεν τὸ Ζάππειον μέγαρον μὲ τοὺς περὶ αὐτὸ θαλεροὺς κήπους. Ἄνωθεν τῆς γιγαντιαίας αὐτῆς πρασινάδας προβάλλει ἡ κορυφὴ τοῦ Λυκαθηττοῦ. Καὶ ἔμπρός εἰς τὸ τέλος τῆς ἀπεράντου ἐξοχῆς, ὡς κυανῆ ταινία ἀπαστρέπτουσα, ἡ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ.

Καὶ πῶς νὰ περιγράψω τοιαύτην μαγεῖαν; καὶ πῶς νὰ παραστήσω τοιαύτην ἐναρμόνιον ποικιλίαν; καὶ πῶς ν' ἀποδώσω τόσῃν δόξαν καὶ τόσῃν ὠραιότητα; Ἄς ἀρκεσθῶ εἰς τὸ νὰ εἶπω

ἔτι τὸ σύνολον αὐτὸ τῶν λόφων, τῶν ἀρχαίων μνημείων, τῶν νέων οἰκοδομημάτων, τῶν κήπων, τῶν λεωφόρων καὶ τῶν ὁδῶν, ὅπως παρουσιάζεται ἑξαφνα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ περιπατητοῦ, εἶναι σύνολον ἀληθῶς ἀπερίγραπτον.

Ἄς προσπαθῆσωμεν νὰ περιγράψωμεν τοῦλάχιστον μερικὰς λεπτομερείας.

Ἐν πρώτοις μᾶς ἐλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοὶ μᾶς φαίνονται αἱ δεκαεῖς ἔχοντι στήλαι, αἱ ὅποιαι μακρόθεν, ὅπως ἴστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐνύπωσιν κομψοτεχνήματος! Ἀρκεῖ νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βᾶσιν των καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἐπάνω, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ ὄλην μας τὴν μικρότητα... Τί θὰ ἦτο λοιπὸν ὁ ναὸς αὐτὸς ὀλόκληρος, ἔταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήττου σήμερον μὲ τόσον μεγαλεῖον; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δεκαεῖς κίονες, ἐνῶ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἑκατὸν τέσσερες! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν, καὶ συλλογισθῆτε τί ἔκτασιν κατεῖχεν ὁ κολοσσαῖος αὐτὸς ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκ τῶν δεκαεῖς αὐτῶν κίωνων μόνον οἱ δεκαπέντε σώζονται ὀρθοί. Ὁ δέκατος ἕκτος κατάκειται «μέγας μεγαλωστί», ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοι του, τὰ τεμάχια ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται, εὐρίσκονται κατὰ γῆς, τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειράν, ὅπως ἔταν ρίπτῃ κανεὶς στήλην νομισμάτων. Καὶ τὸ σύνολον τοῦ πεπτωκότος γίγντος εἶναι περιφραγμένον διὰ κιγκλιδῶν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὅποια ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἐνδοξὸν ἐρείπιον. Ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς, κατὰ τὴν μακρὰν σειράν τῶν αἰῶνων πόσαι ἄλλαι δὲν ἠλλοίωσαν τὴν ὄψιν του. Οἱ σεισμοὶ καὶ ἄνεμοι δὲν θὰ εἶχον τόσην ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τὸ ἔργον των δὲν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαὶ χεῖρες τοῦ

ἀνθρώπου... Ποσάκις δὲν ἐκάη, δὲν ἐσυλήθη, δὲν ἐγυμνώθη, δὲν ἠκρωτηριάσθη! Εἶναι γνωστόν, ὅτι κάποιος βόϊδοδας ¹⁾ τῶν Ἀθηνῶν ἔκαυσε καὶ μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἓνα τῶν κίωνων χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς. Ἀλλὰ πόσαι δὲν εἶναι αἱ ἄγνωστοι βεβηλώσεις καὶ καταστροφαί, τὰς ὁποίας φαντάζεται τις βλέπων σήμερον ὀλίγα ἐρείπια εἰς τὴν θέσιν τοῦ παρμεγίστου ναοῦ!

Ὁ ναὸς τοῦ Ολυμπίου Διός, τοῦ ὁποίου ἐθαυμάσαμεν τὰ ἐρείπια, εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον περιπετειώδη οἰκοδομήματα, τὰ ὁποία γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ τῶν Περιστρατιδῶν ἀκόμη, ἐτέθησαν τὰ θεμέλιά του, ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διός — ἐδέησε νὰ παρέλθουν ἕξ αἰῶνες ὀλόκληροι διὰ νὰ τελειώσῃ! Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἰππίου ἢ οἰκοδομῆ διεκόπη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος ἐπανήρχισε τὸ ἔργον ἀναθέσας αὐτὸ εἰς τὸν Ῥωμαίων ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου (164 π. Χ.) τὰ χρήματα ἔλειψαν καὶ τὸ οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρήλθον σχεδὸν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη καὶ τὸ ἔργον συνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἕμωζ ἐπερατώθη, καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 129 μ. Χ. ἐτετέλεσθησαν πανηγυρικῶτα τὰ ἐγκαίνιά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καὶ μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δὲ θαυμασίον πανηγυρικὸν τοῦ ἐκ Σμύρνης ρήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς δεσπότας, διὰ νὰ λαμβάνουν χάριτας καὶ προνόμια. Καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ὁ προωρισμένος ἀρχαίῳθεν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Διός, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ καὶ ναὸς τοῦ Ἀδριανοῦ· οὕτω δέ, παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, ἐστήθη

1) = δῆμαρχος.

καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ὃ δὲ ἱερεὺς, ὃ προσφέρων θυσίης καὶ ὕμνους εἰς τὸν ἄνακτα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, ἔθυε συγχρόνως καὶ εἰς τὸν νέον θεὸν τῶν Ἀθηναίων !

Ἡ ἀλήθεια ἕμως εἶναι, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον καὶ πολὺ ἄδικον νὰ κολακευθοῦν καὶ νὰ κολακεύουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἠγάπησε καὶ εὐηργέτησε τὴν πόλιν τῶν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Μεγαλοπρεπῆς, φιλόκαλος, γενναιόδωρος ὁ Ἀδριανὸς μετέβαλε τὴν ὄψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἔδωσε νέαν αἰγλήν καὶ νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπὸ τὴν ἐποψὶν ταύτην αἱ Ἀθήναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν τοῦ Περικλέους. Δὲν ἐκοσμήθη μόνον διὰ νέων οἰκοδομῶν ἢ παλαιὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ νέα ἰδρύθη παρ' αὐτὴν ὡς παράρτημα καὶ συνέχεια. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἔμελλε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς συνοικίας, ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκτασις, ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδὸν τέως καὶ μᾶλλον ἐξοχική, κατεκοσμήθη ἤδη διὰ περιστύλων καὶ δεινροφύτων περιπάτων, διὰ ρωμαϊκῶν λουτρῶν καὶ διὰ λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τὸ Ἀδριανεῖον ὑδραγωγεῖον, ἄλλοτε μεγαλοπρεπὲς ἔργον, σωζόμενον ἀκόμη, ἤρθευε πλουσίως τὴν συνοικίαν ταύτην, τὴν τερπνὴν καὶ κατάφυτον. Τὸ παλαιὸν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸ περιβάλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος, διὰ νὰ ἐνωθῆ μετ' ἐκείνης καὶ ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτὸ δὲ τὸ τεῖχος καὶ ἐκεῖ, ἔπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχομένη, ἀνιδρύθη ὁ ἕρως, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἄψις ἢ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρείπια τῆς πύλης ταύτης σώζονται παρὰ τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου. Εἶναι μία μεγάλη ἄψις, χαλκόχρους πλέον ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἀνοίγμα πλάτους ἕξ μέτρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διὰ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἐνωθεν τοῦ ἐπιστυλίου διὰ κιονίσκων σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ἕμοια μὲ θυρίδας—ἄλλοτε κλειστάς διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, — καὶ τὸ ὄλον ἐπεστέφετο δι' αἰτώματος. Τὸ ἐπιστύλιον, τὸ ἄνωθεν τοῦ τόξου,

Μπέρτον Νεοελλ. Ἀναγν. β' ἐλλ. ἔκδ. τρίτη

6

φέρει ἀπὸ τὴν μίαν ὄψιν τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

«Αἶδ' εἶσ' Ἀθῆναι Θησέως ἡ πρὶν πόλις».

Δηλαδή: «Αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θησέως»· εἰς τὴν ἄλλην δὲ ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ:

«Αἶδ' εἶσ' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θησέως πόλις».

δηλαδή: «Αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι οὐχὶ τοῦ Θησέως, ἀλλὰ ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ». Καὶ ὁ ἰστάμενος παρὰ τὸν ὄρον, παρὰ τὸ σύνορον τοῦτο, καὶ ἔχων ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ εἰσέλθια τοῦ Ὀλυμπίου, ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τὴν ἀρχαίαν καὶ νέαν, ὡς ἦσαν ποτε ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι. Πόλιν τόσῃ περικαλλῆ καὶ τόσον ἐνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δὲν εἶχεν ἄλλην ἢ ἀρχαιότης. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τόσων ὥραίων οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων μόνον μίαν φορὰν ἐγένετο εἰς τὸν κόσμον!

Γρ· Ξενοπόουλος.

Οἱ δύο μικροί.

Εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ δύο μικροὶ ἴστανται. Ἡλιοκαῆ εἶναι τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ τὰ ἐνδύματά των τετριμμένα. Ἄσκητες καὶ οἱ δύο, καὶ ἡ μαύρη κόμη των, ἄτακτος καὶ ἀκτένιστος, μόνη καλύπτει τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, δασεῖα. Τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἀναστήματος καὶ μετ' ὁμοίμορφον περίπου τὴν πενιχρὰν περιβολὴν, ἣν συμπληρῶνει καταπίπτουσα ἀπὸ τῆς ζώνης μέχρι τῶν γονάτων μικρὰ ποδιά. Ὁ εἰς κρατεῖ ἀνὰ χεῖρας **τυμῆμα** χαρτίου, κατερρακωμένον, κατεσπιλωμένον, ὑπομέλαν, ἐφ' οὗ διακρίνοντ' ἐξίτηλα τ' ἀποτυπώματα πληθῆος δακτύλων, ἐφ' ὧν διήλθε. Καὶ ὁ ἄλλος, προστριβόμενος εἰς αὐτόν, μη-

ρὸν πρὸς μηρόν, ἀγκῶνα πρὸς ἀγκῶνα, κλίνει πλαγίως τὸ πρόσωπόν του ἐπὶ τοῦ χαρτίου καὶ ἀκροάζεται μετὰ προσοχῆς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ γράμματος. Διότι εἶναι γράμμα, καὶ ὁ φάκελος αὐτοῦ, ἐρριμμένος, κεῖται πρὸ ποδῶν, ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου, καὶ τὸ εἰκοσάλεπτον αὐτοῦ σῆμα ἔξωθεν, γράμμα δι' ἐπιτετηδευμένων καλλιγραφικῶν χαρακτήρων γεγραμμένον μετ' ἐπιμελείας, μ' εὐθείας τὰς σειράς, ὡς διὰ χάρακος τεθέντος ὑποκάτωθεν ἴσως ἐπὶ τούτῳ, ὅπως τὰς σημείοι. Καὶ ἀπευθύνεται, φαίνεται, πρὸς ἓνα ἐκ τῶν μικρῶν, ἐκείνον ὅστις παρετήρει πλαγίως μετὰ προσοχῆς, ὡς προσπαθὼν νὰ μαντεύσῃ κάλλιον ἀντιλαμβανόμενος αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἀγνωστον αὐτῷ σημασίαν τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου σημείων, ἅτινα τῷ ἀπαγγέλλει ὁ σύντροφός του, πλεόν γραμματισμένος καθ' ὄλα τὰ διδόμεν' ἀπ' αὐτὸν κ' εἰς ὃν, ὅπως ἐξάγεται, κατέφυγεν, ἵνα τοῦ τ' ἀναγνώσῃ.

Καὶ ἀναγινώσκει ὁ μικρὸς διερμηνεὺς πράγματι:

— Καλαμάτα, 27 Μαρτίου 1889. Παιδί μου Γιώργη, Πρῶτον ἔρχομαι νὰ ἐρωτήσω διὰ τὴν καλὴν σου ὑγίαν καὶ δεῦτερον ἂν ἐρωτῆς καὶ δι' ἡμᾶς καλῶς ὑγιαίνομεν. Παιδί μου, σοῦ γράφω καὶ σοῦ λέω πῶς ἀφότου ἔφυγες εἶμαι εἰς μεγάλην ἀνησυχία καὶ λαχταρίζω νύκτα καὶ μέρα καθὲ ὥρα καὶ στιγμή πῶς νὰ βρῖσκεσαι μονάχο σου σὲ τόση μεγάλη πολιτεία, πού χάνονται οἱ μεγάλοι καὶ ὄχι ἐσὺ δέκα χρονῶν παιδί, καὶ τί νὰ γίνεσαι. Τὸ γράμμα σου ἔλαβα, ὁποῦ μοῦ ἔγραφες πῶς ὁ μπάρμπας σου ὁ Ἀντώνης ἐφρόντισε καὶ σ' ἔβαλε σ' ἓνα μαγαζὶ μὲ τριάντα δραχμὲς τὸ μῆνα. Ἐκαμα, παιδάκι μου, τὸ σταυρό μου κ' ἐπαρακαλέσθηκα στὸ Θεὸ μέρες νὰ μοῦ κόβῃ καὶ χρόνους νὰ σοῦ τίς δίνη. Ἐλαβα καὶ τὰ δύο τάλληρα, πού μοῦ ἔστειλες ἀπὸ τὸ μισθό σου μὲ τὸν Παναγιώτη, καὶ σὲ εὐχθήθηκα ἢ δυστυχισμένη πέτρα νὰ πιάνῃς καὶ μάλαμα νὰ γίνεσαι. Τώρα, ἀπὸ τότε ἔχω νὰ μάθω γιὰ σένα. Τί κάνεις, τί γίνεσαι δὲν ἤξερω. Σημερώνει, βραδιάζει, μὲ τὴν ἔννοια σου ξυπνῶ. Ἡ ἀδελφή σου μοῦ λέει: «Μὰ μὴ στεναχωριέσαι, τί κάνεις ἔτσι, θ' ἀρρωστήσῃς, καημένη μητέρα!», μὰ ἐμένα ὅ-

πνος δὲν μοῦ πάει νὰ συλλογίζωμαι ὀλοένα ποῦ νὰ εἶσαι καὶ πῶς νὰ περνῆς. Ὅσους ἔρχονται αὐτοῦ πηγαίνω καὶ τοὺς ρωτῶ γιὰ σένα, μὰ ἀριὰ καὶ ποῦ νὰ βρῶ κανένα νὰ μοῦ πῆ πῶς σὲ εἶδεν. Ἡ ἀδελφή σου μοῦ λέει πάλι : «Μὰ ποῦ νὰ τὸν ἰδοῦνε, μάννα· τόσος κόσμος κεῖ πέρα...!», μὰ ἐμένα μοῦ φαίνεται σὰν νὰ σ' ἔχω χαμένο καὶ σένα καὶ τὸν πατέρα σου...»

Καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἐξακολουθεῖ, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου καὶ δι' ἀναλόγων φράσεων, ἀνησυχίαν καὶ λύπην καὶ ἀγωνίαν ἐκδηλοῦσα. Προετήλως, μητρὸς εἶνε τὸ κατερρακωμένο γράμμα, μητρὸς ἀγραμμάτου καὶ πτωχῆς—διὰ ξένης βέβαια χειρὸς γραφέν—μητρὸς, ἣτις θὰ κατέφυγεν ἴσως καὶ αὐτὴ εἰς κανένα γραμματισμένον διὰ νὰ τῆς τὸ γράψῃ ὑπαγορευοῦσα αὐτῷ, ἔπως ὁ υἱὸς τῶρα εἰς τὸν μικρὸν φίλον του διὰ νὰ τοῦ τ' ἀναγνώσῃ. Καὶ ἡ ἀγωνία, ἣν ἐκφράζει, εἶναι ἡ ἀγωνία τῆς χωρισμένης ἀπὸ τὸν υἱὸν τῆς αὐτόν, ὃν ἔστειλε, φαίνεται, μακράν, εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πολιτείαν, περὶ ἣς ὁμιλεῖ, εἰς τὴν Ἀθήνα, εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀναγκασθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τῆς δυστυχίας, διὰ νὰ εὑρῇ πόρον ζωῆς, καὶ ἀγνοεῖ ἕκτοτε τί γίνεται καὶ ποιεῖ διὰ τὸν χωρισμόν του. Ὁ μικρὸς ἀναγινώσκει ἀργὰ ἀργά, πιστῶς, εὐσυνειδήτως, συλλαβιστά, ἀπομονῶν τὰς λέξεις, διαιρῶν αὐτάς μίαν πρὸς μίαν, ὡς νὰ ταῖς ἀποδίδῃ ὑπέροχον ἔννοιαν. Καὶ ὁ ἄλλος ἀκούει ἐν σοβαρότητι, συγκεκινημένος κάπως, παρακολουθῶν τὸ βλέμμα τοῦ φίλου τοῦ φερόμενον ἐπὶ τῶν γραμμῶν, διαπορούμενος ἴσως καθ' ἑαυτὸν πῶς τὰ ἄψυχα αὐτὰ στοιχεῖα, τὰ κεχαραγμένα διὰ μελάνης ἐπὶ τοῦ χάρτου, νὰ ἠμποροῦν νὰ τῷ φέρουν τὴν φωνὴν τῆς μάννας του, νὰ τῷ φανερῶνουν τί σκέπτεται, νὰ τῷ μεταδίδουν πληροφορίας, νὰ τῷ διαβιδάζουν ἐρωτήσεις, ὡς νὰ τὴν ἔχῃ ἐμπροστά του καὶ νὰ τὴν ἀκούῃ τὴν ἰδίαν. Πρὸ τριῶν μηνῶν τὴν ἀφῆκεν ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν πατρίδα των τὴν Καλαμάταν, καὶ ἔφυγε, καὶ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, πλησίον τοῦ θεοῦ του τοῦ Ἀντώνη, διὰ νὰ τὸν βάλῃ εἰς κανένα μαγαζί, ἢ νὰ τὸν μάθῃ καμμίαν τέχνην. Καὶ ἕκτοτε πλανᾶται τὸ παιδίον ἀνά τὴν πρωτεύουσαν, ὑπὸ τὴν προστασίαν μὲν τοῦ θεοῦ

του πάντοτε, ἀλλ' ἀφειμένον εἰς τὰς ἰδίας του δυνάμεις, ἐργαζόμενον, ὅπως ζήσῃ, καὶ ἀμειβόμενον διὰ λογαριασμόν του, ὑπηρέτης εἰς ἓνα μαγαζί, εἰς τὸ ὅποιον τὸν ἔβαλε, μικροσκοπικὸς παλαιστῆς τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς. Καὶ ἰδοὺ ὁποῦ ἡ πτωχὴ μητέρα του, τὴν ὁποῖαν ἐνόμιζεν, ὅταν ἔφρευγεν, ὅτι τὴν ἔχανε διὰ παντός, ἡ ἀπομείνασα ἐκεῖ, εἰς τὸν τόπον των, χήρα μὲ τ' ἄλλα δύο τῆς μικρᾶ, ἀποφασίσασα νὰ τὸν ἐμπιστευθῆ ὡς εἰς ἄλλην μητέρα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν Ἀθήνα, ὡς τὴν ὀνομάζει, εἰς τὴν μεγάλην πολιτείαν, ἣν μεγαλοποιεῖ ἔτι μᾶλλον ἢ ἐπαρχιωτικὴ φαντασία της,—ἰδοὺ ὁποῦ τοῦ γράφει τώρα,—περίεργον ! ὡς νὰ τοῦ ἑμίλῃ,—ἀπὸ τὴν ἄκραν ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ τί κάμνει καὶ νὰ μάθῃ τί γίνεται!...

— «Παιδί μου, λέγει, παιδί μου, νὰ ἔχῃς τὴν εὐχὴ μου, ν' ἀκοῦς τὸν μάρμα σου τὸν Ἀντώνη σὲ ὅ,τι καὶ ἂν σοῦ λέῃ, σὰ νὰ εἶμαι ἐγὼ ἢ ἴδια. Νὰ κάνῃς τὴ δουλειά σου ἄξια καὶ τίμια γιὰ νὰ γίνῃς καλὸς ἄνθρωπος καὶ νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ καὶ τ' ἀδέρφια σου καλὸ ἀπὸ σένα, μιὰ καὶ θέλησε ὁ Θεὸς καὶ μᾶς ἐπῆρε τὸν πατέρα σου καὶ μᾶς ἄφησε στοὺς πέντε δρόμους. Ν' ἀκοῦς τὸν ἀφεντικόν σου καὶ νὰ κάνῃς ὅ,τι θελήματα σοῦ λέει. Τὰ λεπτά σου νὰν τὰ φυλάξῃς καὶ νὰ μὴν τὰ σκορπῆς ἐδῶ κ' ἐκεῖ· καὶ ἅμα σοῦ περισσεύουν ἢ νὰν τὰ δίνῃς τοῦ μάρμα σου νὰ σοῦ τὰ φυλάῃ ἢ νὰ βροίσκῃς ἄνθρωπον πιστὸν ἀπὸ τοὺς πατριώτας μας καὶ νὰ μοῦ τὰ στέλνῃς... Μοῦ εἶπαν πὼς αὐτοῦ εἶναι καὶ ἓνα σχολεῖο γιὰ τὰ φτωχὰ παιδιά, τῶν Ἀπόρων, καὶ ἔγραψα καὶ εἰς τὸν μάρμα σου νὰ σὲ βάλῃ καὶ νὰ ἀρχίσῃς νὰ πηγαίνῃς γιὰ νὰ μάθῃς καὶ λίγα γράμματα, γιατί σήμερον, ὅποιος δὲν ξέρει γράμματα, χάνεται...»

Τὸν συμβουλεῖ δὲ οὕτω ἐπὶ μακρόν, ἐν ἀφελείᾳ μετὰ πόνου ψυχῆς, κοινοτάτων, ἀλλὰ πλήρων ποιήσεως ἐν τῇ πεζότητῇ των ἐκφράσεων μητρὸς ποθαύσης νὰ ἴδῃ τὸ τέκνον της ἀποζῶν ἐκ τῆς ἐργασίας του ἐν τιμῇ καὶ βοηθοῦν καὶ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ γινόμενον ἄνδρα τέλειον, καὶ ἀποκαθιστά-

μενον, και αυτος και οι περι αυτον εν ευτυχια. Και τω διδει επι πολυ οδηγιας και περι των ελαχιστων, και τον νουθετει και τον ποδηγετει η καλη επαρχιωτις, πως πρεπει να βαδιση εν τω βίω, απαρχαλακτως, νομιζεις, οπως θα τον εποδηγετει, εταν ητο βρεφος, και θα τον εμανθανε πως να βαδιζη επι του ψυχρου εδαφους του ταπεινου των οικισκου. Και ο μικρος συγκινειται προδηλως επι μαλλον, εφ' οσον προβαινει η αναγνωσις, και επι της φυσιογνωμιας αυτου αποτυπουται εκφρασις ενδομυχου ψυχικης εργασιας, ητις τελειται, φαινει, εν αυτω υπο την επηρειαν του γραμματος, και το ομμα του πλεει ενιοτε, δια μιας υγρον, εις αιφνιδιον δακρυ.

Ομως, απο μιας στιγμης, απροσδοκητον νεφος εσκιασε του παιδιου την μορφη. Τας παρειας του ανερχεται παραδωξως βλαιον ερυθρημα και λευκαινονται τρεμοντα τα χελη του. Οι οφθαλμοι αυτου μεγαθουντ' εν εκπληξει και σχεδον ανοιγει το στομα απορουν.

Προβαινουσα λεγει η επιστολη:

«Παιδι μου Γιωργη, काफीοις απο τουσ πατριωτασ ηρθε απ' αυτου και τον ερωτησα και μου ειπε πως εισαι κακο παιδι και δε δουλευεις τακτικα εις το μαγαζι και γυριζεις με τουσ μπερμπαταισ στα σοκακια και ξοδευεις τα λεπτα σου οπως τυχη. Εγω, παιδι μου, δεν [το επιστεψα, μα κοιταξε καλα να μην τυχη και ειναι αληθεια, γιατι δεν θελω πια να σε ξερω για παιδι μου...»

Ειναι πραγματικωσ διαδοσις ανακοινωθεισα αυτη η ειδησις η εινε τεχνασμη τησ καλης μητροσ επιθυμουσσης να δοκιμασμη τον χαρακτηρα του παιδιοσ; Αδηλον. Αλλ' εκεινοσ, εφ' οσον προχωρει η αναγνωσις, επι τοσοοτον κοκκινιζει εξ αγανακτησεωσ κ' εξαγριοθται και μη συνεχόμενοσ πλέον:

— Ψέμματα! ανακράζει αιφνης εν οργη· ειναι ψεύτης!

— Ποιόσ νάν' αυτοσ τάχα ; λεγει διακόπτων την αναγνωγνωσιν ερωτηματικωσ ο σύντροφόσ του.

— Τὸν ξέρω κ' ἐγὼ τὸν ψεύτη ; ἀπαντᾷ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὀργιζόμενος ὁ παῖς.

— «Σὲ φιλῶ. Ἡ μητέρα σου Ἄγγελικὴ», ἐπανέλαθεν ὁ ἄλλος.

Ἐτελείωσεν ἡ ἐπιστολή.

Καὶ οἱ δύο μικροὶ ἀποχωρίζονται. . .

— Πότε θάρθῃς νὰ κάνουμε τὸ γράμμα πού θὰ τῆς στείλω ; ἐρωτᾷ ὁ πρῶτος.

Τὸ βράδυ νὰ μὲ περιμένῃς στὸ μαγαζί.

Δίδουν τὰς χεῖρας ἀποχαιρετιζόμενοι ὡς μεγάλοι συμφωνοῦντες περὶ σπουδαίας τινὸς ὑποθέσεως. Καὶ ἐνῶ ὁ ἀναγνώστης τοῦ γράμματος ἀπέρχεται ἤδη, ὁ φίλος του ἴσταται ἀκόμη ἐπὶ μικρόν, διπλώνει μετὰ προσοχῆς τὸ ὑπομέλαν καὶ κατεσπιλωμένον χαρτίον καί, ἐνῶ τὸ εἰσάγει εὐλαθῶς καὶ τὸ ἐναποθέτει εἰς τὸν κόλπον του :

— Ψεῦτες, ὑποτονθορίζει ἐκ νέου μεταξὺ τῶν ὀδόντων του θυμωδῶς, ψεῦτες ! ...

Μ. Μητσάκης.

Ἡ εἰς τὸ χωρίον ἐπάνοδος.

Α'

Ὁ ἥλιος ὀλοένα κατεβαίνει...

Τῇ γῇ σὲ λίγη ὥρα παραιτεῖ
Καὶ ἡ δύση ροδοκόκκινα ντυμένη
Στὴν ἀγκαλιά της μέσα τὸν κρατεῖ.

Παράξενο—τῇ γῇ ὅταν ἀφήσῃ,
Φεύγει μαζί του κάθε ἔμορφιά,
Οἱ κάμποι, τὰ βουνά, ὅλη ἡ φύση
Σκοτεινιασμένη μοιάζουν ζουγραφιά.

Καὶ μὲς στὲς καλάμιες καὶ στὰ πλατάνια
Σὰν μαῦρο φίδι τρέχει τὸ νερό...
... Νυκτώνει, ἐκεῖ πάνω στὰ οὐράνια.
Τὸ πρῶτο ἄστρο λάμπει ἀργυρό.

Ὅλης τῆς γῆς τὴν πλάση κουρασμένη
Ἔχει σκεπάσει ὕπνου σιγαλιά
Κ' ἡ θάλασσα κοιμάται πλαγιασμένη
Σὲ μαλακὴ ὑγρὴ ἀκρογιαλιά.

Ὁ γέρο πεῦκος ποὺ ὀρθὸς περνάει
Ὅλη τὴ νύχτα καὶ δροσιὰ ρουφᾷ,
Ἄργα καὶ ποὺ τὰ φύλλα του κουνάει,
Ὅσὰν νὰ χασμουριέτ' ἀπὸ κρυφά...

Μόνο ἡ βρύση ἡ χορταριασμένη,
Ποὺ ὅλη μέρα λέει καὶ γελᾷ.
Κι αὐτὴ τὴν ὥρα ἀκόμη δὲν σωπαίνει
— Στὸν ὕπνο της θαρρεῖς παραμιλᾷ.

Β'

Ἡ τόση ἔρημιὰ σὲ ξεγελάει
Καὶ λές :— Ἐδῶ κοντὰ δὲν ζῆ κανεῖς!, ..
Μὰ ἐξοφνα τὴ σιωπὴ ξυπνάει
Ἀντίλαλος ἀνθρωπινῆς φωνῆς.

Ἡ γαύγισμα σκυλιοῦ ἢ πετεινάρι
Ἡ ἀγελάδας μούγκρισμα βαρύ,
Εἴτε γιδιοῦ κυπρί ¹⁾, εἴτε κριάρι
Μὲ τὴ γονδρὴ κουδοῦνα ποὺ φορεῖ.
.....

1 = Κουδοῦνι.

Κάτω ἐκεῖ μὲς στὴν ξανθὴ κοιλάδα
Ποῦ ἔχει λίγη σκέπη οὐρανοῦ
Κ' ἓνα στεφάνι γύρω πρασινάδα
Τὰ δασωμένα φρύδια τοῦ βουνοῦ.

Βαθιά, βαθιά ἀσπρίζουνε οἱ τοῖχοι
Μικροῦ χωριοῦ—στὰ μισοσκοτεινὰ
Μοιάζουν βαριὰ κοτρώνια, ποῦ ἡ τύχη
Ἐκάρφωσεν ἐκεῖ παντοτινά.

Μαῦροι μικροὶ καρνοὶ στριφογυρίζουν
Ἄπάνω ἀπ' τὸ χωριὸ μὲ τὴ δόρμη.,
Τὴν ὥρ' αὐτὴ οἱ χωρικοὶ φουρνίζουν
Τὸ μαῦρο τους καὶ ἄζυμο ψωμί.

Ἐκεῖ μπροστὰ σὲ φούρνους πέντε-δέκα
Στὴ λάμψη ποῦ σκορποῦνε τὰ κλαδιὰ
Ζυμᾶνε ἡ κόρη, ἡ μάννα, ἡ γυναῖκα,
Τριγύρω της προσμένουν τὰ παιδιὰ.

Καὶ παρέχει στὴ θύρα καθισμένος,
Ἄπ' τὴ δουλειὰ τῆς μέρας τὴν πολλὴ
Ὁ γεωργὸς κομμένος, νυσταγμένος
Στὸ χέρι ἀκουμπᾷ τὴν κεφαλὴ.

Γ'

Τὴν ὥρ' αὐτὴ σὲ κάτασπρο λιθάρι
Ἄπάνω στοῦ βουνοῦ τὴν κορυφὴ
Ἀνεβασμένο ἓνα παλληγάρι
Κοιτίζει κάτω μὲ χαρὰ κρυφῆ.

Ἡ μαύρη καὶ σφιγμένη φορεσιά του,
Ἀκόμα τὸ κασκέτο του φορεῖ,
Τὸ στῆθος του μὲ τὰ χρυσᾶ κουμπιά του
Πῶς εἶναι στρατιώτης μαρτυρεῖ.

Τὸν ἤθελ' ἡ πατρις—στὸ κριξίμὸ της
Ἐπῆγε, ἓνα χρόνο, μῆνες τρεῖς·
Μὲ τόσοις ἄλλοις ἦτον στρατιώτης
Καὶ τώρα τὸν ἀφήνει ἡ πατρις.

Κ' ἔρχεται πάλι μὲς σ' αὐτὰ τὰ δάση
Ποῦ μὲ μακρὸν τουφέκι κυνηγοῦ
Τόσες φορὲς τὸν εἶδα νὰ χαλάση
Τῆ γοῦνα γληγορόποδου λαγοῦ.

Μὲς στὸ βαθὺ σκοτάδι γυμνασμένη
Γνωρίζει ἡ ματιά του χαρωπῆ
Στὰ φύλλα μιᾶς ἐλιάς μισοκρυμμένη
Τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ του τῆ σκεπή.

Μὲς στὸ χωρὶο κανεῖς δὲν τὸν προσμένει
Ἀκόμη τὸν θαρροῦν στὰ πεζικά...
Καὶ συλλογιέται τί χαρὰ θὰ γένη
Ὅταν τὸν δοῦνε ἔτσι ξαφνικά.

Δ'

Γοργά, γοργὰ τὸ μονοπάτι παίρνει
Κ' ἐνῶ πηδᾷ μὲ πόδια φτερωτά,
Στὸ στόμα τῆ γλυκειὰ φλογέρα φέρνει
Κ' ἐκείνη χαρωπὲς φωνὲς πετᾷ.

Γιὰ λίγο ὄλο τὸ χωριὸ ξαφνίζει
Μιὰ τέτοια μουσικὴ νυχτερινή,
Μὰ γλήγορα κι ὁ πλιὸ κουφὸς γνωρίζει
Τῆς ἔμορφης φλογέρας τῆ φωνή.

.....
Ἄπ' ἀγκαλιὰ σὲ ἀγκαλιὰ ριγμένους,
Γεμάτος καλῶς ἤλθες καὶ φιλιὰ
Ἔφθασ' ὁ Πέτρος τέλος δακρυσμένος
Ἐκεῖ πού τὸν προσμέν' ἡ ἀγκαλιά.

Ἡ πλιὸ θερμή... ἐκεῖ πού τὸν προσμένει.
Ὅλη χαρὰ κι ἀγάπη νὰ τὸν δῆ
Μητέρα τόσους μῆνες στερημένη
Τὸ πρῶτο τ' ἀκριβό της τὸ παιδί.

Παιδι καὶ μάννα λέξι δὲν μιλοῦνε,
Μὰ λένε τόσα λόγια καὶ φιλιὰ. . .
Καλότυροι πού ξέρουν νὰ φιλοῦνε
Τοῦ παραδείσου ξέρουν τῆ λαλιά !

Μὰ ξάφνου ὁ πατέρας του ἀνοίγει
Τὸ στόμα καὶ βαρειά φωνὴ κυλᾷ :
«Σὲ ἄφησαν ἢ μήπως ἔχεις φύγει
Ἄπ' τὸν στρατό ; . . . Γιὰ πρόσεξε καλά! . . .

Καθένας μιὰ στιγμὴ ἀνατριχιάζει
Στοῦ γέρου τὴν ἰδέα τῆ φοικτή,
Μὰ τὸ παιδί στὰ μάτια τὸν κοιτάζει :
«Ποτὲ ὁ Πέτρος δὲν λιποτακτεῖ. . .»

Γ. Δροσίνης

Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη.
Ποῦ μὲ βία μετροῦει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ γαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
Πικραμένη ἐντροπαλή,
Κ' ἓνα στόμα ἑκαυτεροῦσες,
Ἔλα πάλι, νὰ σοῦ εἰπῆ.

4

Ἄργειε νάλθη ἐκείνη, ἡ μέρα
Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
Γιατὶ τὰ σκιαζε ἡ φοβέρα.
Καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχῆς ! παρηγορία
Μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές
Περασμένα μεγαλεῖα
Καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

6

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
Φιλελεύθερη λαλιά
Ἐνα ἐχτύπαε τ' ἄλλο χέρι
Ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κ' ἔλεες· πότε, ἄ ! πότε βγάνω
Τὸ κεφάλι ἀπὸ τσ' ἐρμίες ;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
Κλάψες, ἄλυσες, φωνές !

8

Τότε σήκωνες τὸ βλέμμα
Μὲς στὰ κλαῖματο θολό,
Καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
Πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματομένα
Ξέρω δι' ἔβγαινες κρουὰ
Νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
Ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
Ἐξανάλθες μοναχὴ·
Δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
Ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρτιαλῆ ¹⁾.

1) = κροστῆ, κτυπῆ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
Ἄλλ' ἀνάσαση καρμιά·
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
Καὶ σὲ γέλασε φρικτά !

12

Ἄλλοι, ὦμέ ! στή συμφορὰ σου
Ὅπου ἐχαίροντο πολύ,
Σύρε νά βρῆς τὰ παιδιὰ σου,
Σύρε, ἔλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
Καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
Ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι.
Ποῦ τὴν δόξα σου ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
Ἢ τρισάθλια κεφαλή,
Σὰν φτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει
Κ' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί· ἀλλ' ἄ τῶρα ἀντιπαλεύει
Κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
Ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
Ἢ τὴν νίκη ἢ τὴν θανή.

Ἄπ τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

Δ. Σολωμός.

Ἡ πτώσις τοῦ Ἀρκαδίου.

Τὸ Ἀρκάδι εἶναι οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μονῶν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ ἡ πλουσιωτάτη, διότι κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ῥεθύμνης εἰς ἀπόστασιν τριῶν καὶ ἡμισείας ὥρων περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως Ῥεθύμνου ἔχει κτήματα ἐξικνούμενα κατὰ πλάτος τῆς νήσου ἀπὸ τῆς βορείας παραλίας μέχρι τῆς νοτίας.

Τὸ λεκανοπέδιον, ἐν ᾧ κεῖται τὸ Ἀρκάδι, οὐδὲν ἔχει τὸ δυσπολέμητον καὶ ὀχυρόν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπὶ Ἑνετῶν ἐπαναστάσεις καὶ κατὰ τὸ 1821 ἀκόμη ὁ εὐρύς περίβολος τοῦ ναοῦ, ὁ ὅποιος ἀπολύγει εἰς πολεμιστρας, ἐπροφύλασσε πολλάκις τὰ ἀσθενῆ γυναικόπαιδα, τὰ ὅποια ἐκτὸς τῆς προστασίας εὕρισκον καὶ τροφήν ἐν τῇ πλουσίᾳ μονῇ. Ἡ παράδοσις δὲ αὕτη παρίστα σχεδὸν ὡς φρούριον δυσπόρητον τὴν μονὴν καὶ κατὰ τὸν Νοέμβριον 1866 περὶ τοὺς 3500 ἀσθενεῖς, γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιά εἶχον καταφύγει εἰς αὐτήν.

Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς, ἐρχόμενος ἐκ Χανίων, μετὰ τὴν ἐν Βαφῆ μάχην ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ ἀρχηγὸς Κορωναῖος μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ τμήματος Ῥεθύμνης εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὸ μοναστήριον μετὰ πολλῶν ἐνόπλων. Καὶ ἐθεώρησε κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ ζωγράση ἢ ἐξοντώσῃ τοὺς ἀρχηγούς καὶ καταπνίξῃ οὕτω τὴν ἐπανάστασιν, τιμωρήσῃ δὲ τοὺς μοναχοὺς ὡς παρέχοντας ἄσυλον εἰς ἐπαναστάτας.

Τῷντι δὲ ὁ Κορωναῖος μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κ. Δασκαλάκη καὶ ἄλλων εἶχον συνέλθει κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς τὴν

μονήν, ἵνα συσχεφθῶσι πρὸς ἀναζωπύρησιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἤρχιζε νὰ καταπίπτη καὶ ἐν τῇ τμήματι των, ὅπως καὶ ἐν ταῖς δυτικαῖς ἐπαρχίαις, ὅπου πολλοὶ μὲν τῶν ἐθελοντῶν ἀπεθαρρόνοντο ἐκ τῶν κακουχιῶν, μέρος δὲ τῶν Σφακιανῶν παρραυρόμενον ὑπὸ τῶν φιλοτούρκων Κοπάση καὶ Τσιριντάνη ἐδείκνυσεν ὑποταγὴν. Ἄλλ' ὁ Κορωναῖος ἐκηρύχθη εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς κατὰ τῆς προτάσεως νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐν τῇ μονῇ, τῆς ὀπίας καὶ ἡ θέσις ἦτο ἐπισφαλῆς καὶ ὁ περίβολος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιστῇ εἰς προσβολὴν πυροβολικοῦ. Ἐπειδὴ ἕμως ὁ ἡγούμενος Γαβριήλ, οἱ μοναχοὶ καὶ πολλοὶ ἐπίπται ἦσαν τῆς ἐναντίας γνώμης, ὁ Κορωναῖος συνεβούλευσε νὰ κατεδαφίσωσι τοὺλάχιστον τὸν εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς μονῆς ἀπόστασιν στάδιον, ἵνα μὴ καταληφθῇ καὶ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ἔχθρον. Ἀλλὰ μὴ γενομένης δεκτικῆς καὶ τῆς συμβουλῆς του ταύτης, ἀνεχώρησε μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀφῆσας ἐν τῇ μονῇ ὡς φρούραρχον τὸν ἀνθυπολοχαγὸν τοῦ πεζικοῦ Ἰωάννην Δημακόπουλον καὶ πέντε ἢ ἕξ ἄλλους ἐθελοντάς. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐθελοντῶν τούτων ἐν τῇ μονῇ ἦσαν περὶ τοὺς 150 Κρήτες ὀπλίται καὶ 60 περίπου μοναχοί, ὧν οἱ πλείστοι ἠδύνατο νὰ φέρωσιν ὅπλα.

Τὴν 7 Νοεμβρίου ὁ Μουσταφᾶς, εὐρισκόμενος εἰς Ἐπισκοπήν, ἀπέστειλε τὸν γυναικῶν ἀδελφὸν του Σουλεϊμὰν βέην, ὅστις μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ ἐκύκλωσεν ἐκ τριῶν μερῶν τὴν μονὴν καὶ ἐμήνυσεν εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' οὗτοι, καίτοι δυνάμενοι ἀκόμη νὰ φύγωσι πρὸς τὸ Μυλοπόταμον, δὲν τὸ ἐπραξεν, ἀπέρριψαν δὲ καὶ τὴν περὶ παραδόσεως πρότασιν.

Ταῦτα μαθὼν ὁ Μουσταφᾶς ἀφῆκε σῶμα ἐκ 1000 στρατιωτῶν εἰς Ἐπισκοπήν, ἄλλο δὲ ἔστειλεν εἰς Κρουσῶνα, ἵνα ἀντιπερισπῶσι πᾶσαν ἐξωθεν ἐπικουρίαν τῶν ἐπαναστατῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ καὶ τριῶν ὀρειθατικῶν πυροβόλων ἐφθασε τὴν πρωτὰν πρὸ τῆς μονῆς.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ οἱ ἐν τῇ μοναστηρίῳ εἶχον ἐτοιμασθῆ ν' ἀντιστῶσι μέχρι θανάτου. Δὲν εἶχον πυροβολικὸν αὐτοί, ἀλλ' εἶχον τὴν δύναμιν τῶν ἀσθενῶν, τὴν εἰς

Μπέριου Νιοελλ. Ἀναγν. β'. ἐλλ. ἔκδ. τρίτη 7

τὸν Θεὸν ἐλπίδα, καὶ εἰς αὐτὴν προσέτρεξαν. Συνελθόντες δὲ εἰς τὸν ναὸν ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ εἰς τὸν ἀνίσσον ἀγῶνα καὶ διατηρήσῃ μέχρι τέλους τὴν εὐψυχίαν αὐτῶν, ἵνα ἀκλόνητοι, ὡς μάρτυρες, ἀποθάνωσιν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ἐπειτα ἐζήτησαν παρ' ἀλλήλων συγχώρησιν καὶ προσελθόντες ἐκοινωνήσαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἡγουμένου Γαβριήλ. Τίς δύναιται νὰ περιγράψῃ τὸ μέγαλειον τῶν στιγμῶν ἐκείνων ἐν τῇ ἡρεμίᾳ τοῦ βροχεροῦ καὶ ὀμιχλώδους ὄρθρου; Ἄνῃρ ἐπιζήσας ἐκ τῶν ἐν Ἀρκαδίῳ τότε εὐρεθέντων μοῦ διηγείτο ὅτι καί τι ἐκ τοῦ ἄλλου κόσμου ὑπῆρχεν εἰς τὰ πρόσωπα ἔλων. Γαλήνη μαρτυρικὴ, ἡ ἀγία καὶ φοβερὰ συγχρόνως γαλήνη τῆς αὐταπαρνήσεως τοὺς μετεμόρφωνε. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες παρουσίαζον θυμωσίνην καρτερίαν· οὐδὲν δάκρυ ἐχύθη, οὐδεὶς λυγμὸς ἐτάραξε τὴν μεγαλοπρεπῆ ἡρεμίαν τῆς σκηνῆς ἐκείνης.

Ὁ περὶ τὴν μονὴν συναχθεὶς τουρκικὸς στρατὸς μετὰ τῶν ἀτάκτων ὑπερέβαινε τὰς ὀκτὼ χιλιάδας. Ἀφοῦ δὲ καὶ νέα πρότασις περὶ παραδόσεως ἀπερρίφθη, ἤρξατο ἡ κατὰ τῆς μονῆς προσβολή. Ἦτο τρίτη, 8 Νοεμβρίου. Τὰ τρία πυροβόλα ἔρριπτον σφαίρας κατὰ τῆς δυτικῆς πύλης, διὸ οἱ πολιορκούμενοι ἠσφάλισαν αὐτὴν θέσαντες ὀπισθεν αὐτῆς ξύλα καὶ πέτρας. Καταλαβόντες δὲ τὰ παράθυρα καὶ τὰς πολεμιστρὰς τοῦ περιβόλου, ὑπεδέχοντο διὰ σφοδροῦ καὶ εὐστόχου πυρὸς τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ μεγάλην ἰδίως θραύσιν ἔκαμαν ὀλίγοι καλόγηροι εἰς ἀνεμόμυλον, περὶ τὰ ἑκατὸν πενήκοντα βήματα ἀπέχοντα τῆς μονῆς.

Ἐν τούτοις βλέπων ὁ Μουσταφᾶς ὅτι τὰ μικρὰ του τηλεβόλα δὲν ἔφερον ἀποτέλεσμα ἐκόμισε διὰ νυκτὸς ἐκ Ρεθύμνου ἐν πεδινὸν πυροβόλον, κατορθώσας δὲ νὰ καταλάβῃ τοὺς σταθμούς τῆς μονῆς τὸ ἐτοποθέτησεν ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἤρχισεν ἀπὸ πρώτας νὰ πυροβολῇ κατὰ τοῦ περιβόλου καὶ ἰδίως κατὰ τῆς πύλης τῆς μονῆς.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 8 Νοεμβρίου οἱ πολιορκούμενοι ἠδύναντο νὰ φύγωσι, διότι ὡς ἀπὸ σκοποῦ ὁ Μουσταφᾶς ἄφηνεν

άνοικτήν τήν πρὸς τὸν Μυλοπόταμον ὁδοῦν. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του. Μόνον δὲ κατὰ τὴν νύκτα ὁ παπᾶ Νικόλαος Κρασιώτης κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἐπανέλθῃ, ἀποσταλεὶς πρὸς τὸν ἀρχηγὸν Κορωναίον, ἵνα τοῦ ἀναφέρῃ τὴν κατάστασιν καὶ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν ἐξωθεν. Ἄλλ' ὁ Κορωναίος εἶπεν ἤδη ἀποσυρθῆ εἰς Ὀρθέ, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τοῦ Ἀβδελαῖ, πεντάωρον ἀπέχοντος τοῦ Ἀρκαδίου, καὶ δὲν ἀνεφάνῃ πλέον κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν, 9 Νοεμβρίου, ὁ στρατὸς περιέζωσε πανταχόθεν τὴν μονὴν καὶ ἡ πολιορκία ἐγένετο στενωτέρα. Οἱ ἐντὸς τοῦ ἀνεμομόλου εὐρισκόμενοι καλόγηροι περιζωσθέντες ἐκεῖ κατεσφάγησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ πεδινὸν πυροβόλον, θάλλον κατὰ τῆς πύλης, τὴν διέσεισεν, ἕως οὗ περὶ τὴν δαίτην ἐγένετο εἰς αὐτὴν ρῆγμα.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ μόνον περὶ τοὺς 3000 Μυλοποταμίται, ἐν εἰς ὁ Ἐπ. Μαρσύλης, οἱ Σγουροί, οἱ Γερακάρηδες, ὁ Ν Παρασκάκης, ὁ Κουκουμιανός, ὅστις καὶ ἐφονεύθη, ὁ Ἀλεφαντινός, ὁ Καλλιγιάννης, προσέβαλον ἐξωθεν τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ τί ἠδύνατο κατὰ τοσοῦτου πλήθους καὶ μὲ ὄπλα, τὰ ὅποια ἦσαν τόσον κακά, ὥστε ἠναγκάζοντο νὰ πλησιάζωσι πολὺ τὸν ἐχθρὸν, διὰ νὰ φθάνωσιν αἱ σφαῖραί των, κινδυνεύοντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ζωγρηθῶσιν ; Οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἐφώναζον πρὸς αὐτούς.

—Βάνετε, μωρέ, καὶ μπάλεις!

Καὶ Ἀμαριώται δὲ τινες προσῆλθον ἐπίκουροι, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πλησιάζωσιν. Ἐνῶ εἰς τὸ Ἀρκαδί ἦτο σχεδὸν εὐδία, εἰς τὰ μέρη τοῦ Ἀμαρίου τόσον ἐβρεχεν, ὥστε οἱ ἐπίκουροι ἐκεῖνοι ἦσαν βρεγμένοι μέχρι κοκκάλων καὶ τὰ ὄπλα των εἶχον γίνεαι ἄχρηστα.

Ἄλλὰ καὶ τῶν πολιορκουμένων τὰ ὄπλα, τὰ ὅποια κατὰ μέγα μέρος ἦσαν παλαιὰ μὲ πιάστρες, εἶχον καταστῆ ἄχρηστα τὰ περισσότερα. Ἄλλὰ τὸ θάρρος των παρέμεινεν ἀκμαί-

ον. Ὁ ἡγούμενος, ὁ Δράκος, ὁ Ἰωάννης Σωπασῆς ἢ Κοῦ-
βος, ὁ Ν. Γαλινάκης, ὁ Χνάρης καὶ ἄλλοι πολλάκις ἐξώρμη-
σαν ἀπὸ τὸ λεγόμενον πορτάκι μὲ τὰ γιαταγάνια κατὰ τῶν
ἐφορμώντων Τούρκων, ἐξ ὧν οἱ ἐντόπιοι ἐφώναζον:

— Ζωντανό, μωρέ, τὸ γούμενο, ζωντανό.

Μετὰ τὸ γενόμενον εἰς τὴν πύλην ῥήγμα βλέπων ὁ ἡγού-
μενος ὅτι δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ ἡ παράτασις τῆς ἀμύνης καὶ
μαντεύων ὁποῖος φοβερός θάνατος τὸν ἀνέμενεν, ἐὰν ἐξωγρεῖτο,
ἐξώρμησεν ἐκ νέου ζητῶν τὸν θάνατον, ἀλλ' ὁ θάνατος τὸν
ἀπέφευγε.

Καὶ ἐπανελθὼν μὲ διάτρητα ἐκ τῶν σφικρῶν ἀντερῖα (1),
ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ κόλπου του περίαπτον καὶ παραδώσας αὐτὸ
πρὸς τὴν Χαρίκλειαν Δασκαλάκη τῆς εἶπε:

— Πάρε αὐτό, θεία Χαρίκλεια, καὶ φύλαξέ το· ἔχει τίμιον
ξύλο. Αὐτὸ εἶν' αἰτία καὶ δὲν σκοτώνομαι.

Κατείχετο δὲ ὑπὸ ἄκρας ἐξάψεως. Καὶ ἀπελθὼν ἔπειτα εἰς
ἐν τῶν κελλίων εὔρε δόκιμόν τινα μοναχόν, πρὸς τὸν ὅποιον
προσέφερε πιστόλιον λέγων:

Ἔλα σκότωσέ με, μωρέ!

Ἐπειδὴ δὲ ὁ παῖς δὲν ἐδέχθη κλαίων καὶ λέγων: «Ἐγὼ
νὰ σὲ σκοτώσω, ἄγιε καθηγούμενε!» ὁ Γαβριὴλ εἶπε:

— Θεέ μου, σῶσε τὴν Κρήτην καὶ συγχώρεσέ με!

Καὶ στρέψας τὸ ὄπλον καθ' ἑαυτοῦ ἠτύοκτόνησε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγούμενου οἱ πολιορκούμενοι συσκε-
φθέντες ἀπεφάσισαν νὰ τιναχθῶσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἅμα ὁ ἐ-
χθρὸς εἰσώρμα εἰς τὴν αὐλήν. Εἰς ἐν τῶν θωματίων ὑπῆρχε πυ-
ριτις εἰς μεγάλην ποσότητα, ὑπέθετον δὲ ὅτι ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀνα-
τρέψῃ ὀλόκληρον τὴν μονήν. Κατ' ἄλλας μαρτυρίας ὅμως
καὶ ὑπόνομον εἶχον ἤδη σκάψει γύρω τῆς αὐλῆς, εἰς ἣν ἔθηνκαν
πυριτιδα κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς 8 Νοεμβρίου, ἀλλ' ὅτι καταπε-
σόντων χωμάτων ἀπεφράχθη ἡ ὑπόνομος. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ

1 = εἶδος ἐνδύματος.

ἀπόφασις περὶ ἀνατινάξεως τῆς μονῆς δὲν ἀνεκοινώθη εἰς τὰ γυναικόπαδα, καίτοι πάντες οἱ ἐν τῇ μονῇ εἶχον ἀπόφασιν ν' ἀποθάνωσι παρὰ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ὡς ἀπέδειξεν ἡ διήμερος ἥρωϊκὴ καρτερία των, ἐνῶ ὁ ὄλεθρος ἀπ' ἀρχῆς ἦτο βέβαιος, ἡ δὲ φυγὴ εὐκολος εἰς τοὺς πλειστοὺς.

Αἱ γυναῖκες κατὰ τὰς δύο φοβερὰς ἡμέρας ἔδειξαν μεγάλην εὐψυχίαν κομίζουσαι πολεμοφόδια, ὕδωρ καὶ τροφήν εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν πολεμιστάς. Διεκρίθη δὲ ἰδίως ἡ Χαρίκλεια Δασκαλάκη, ἣτις τρέχουσα ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἔδεικνυεν ἀπαραδειγμάτιστον ἀφοβίαν. Ἐπὶ τοῦ τείχους ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τοῦ υἱοῦ τῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἐπιπτε, κοπτομένου ὑπὸ τῶν σφαιρῶν τοῦ κοντοῦ τῆς, δὲν παρέλειπεν ἐκάστοτε ν' ἀναβαίνη καὶ τὴν ἐπανορθῶν, ἕως οὗ ἐπὶ τέλος τὸ ξύλον κατεστράφη καὶ τότε διπλώσασα τὴν σημαίαν τὴν ἐφύλαξεν εἰς τὸν κόλπον τῆς.

Ὁ Μουσταφᾶς ἀνέβαλε τὴν τελευταίαν ἔφοδον διὰ τὴν ἐπιούσαν. Ἄλλ' οἱ πολιορκούμενοι περιμένοντες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἐπίθεσιν ἔμειναν ἀγρυπνοῦντες ἐπὶ τῶν θέσεων αὐτῶν ξεθεωμένοι ἐκ τῆς μακρᾶς ἀϋπνίας καὶ τῆς κοπώσεως. Οἱ δὲ Τούρκοι, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσουν νὰ ἠσυχάσουν, ἐξηκολούθουν ἀραιὸν πυροβολισμὸν καθ' ἑλλην τὴν νύκτα. Ὡς ἐὰν δὲ ἀντανεκλῶντο εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ διασταυρούμενα πυρὰ, ἄπειρον πλῆθος διατόντων ἄστρων διέτρεχε κατὰ παντοίας διευθύνσεις τὸ στερέωμα.

Τὴν ἐπιούσαν μετὰ νέον κανονοβολισμὸν, ἀνοίξαντα νέαν χαλάστραν εἰς τὸν περιβόλον τῆς μονῆς καὶ καταρρίψαντα ἐντελῶς τὴν πύλην, ὁ στρατὸς ἔκαμε γενικὴν ἔφοδον καὶ εἰσώρμησεν εἰς τὴν αὐλήν. Ἀλλὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην ἠκούσθη φοβερὸς κρότος καὶ ἡ μία πλευρὰ τοῦ περιβόλου ἀνατιναχθεῖσα ἔπεσεν ἐπὶ τῶν συσσωρευμένων παρ' αὐτὴν Τούρκων θάψασα μετ' αὐτῶν καὶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς μαθητάς, οἵτινες εὐρίσκοντο εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην. Ἀλλὰ καὶ πλειστοὶ τῶν ἐν τῇ αὐλῇ εὐρισκομένων Τούρκων ἐφονεύθησαν ἢ ἐπληγώθησαν ὑπὸ τῶν ἐκτιναχθέντων λίθων καὶ συντριμμάτων ἢ ἐκάησαν ὑπὸ τῶν φλογῶν.

Ἄγνωστον ποῖος ἔθαλε φωτιὰ εἰς τὴν πυρίτιδα, καίτοι τότε

ἀπεδέθη τούτο εἰς τὸν ἐξ Ἀνωγειῶν εἰκοσαετῆ νέον Ἐμμαν. Σκουλᾶν καὶ εἰς τὸν γηραιὸν μοναχὸν Μανασσῆν.

Οἱ ἐν ταῖς ἄλλαις πλευραῖς τοῦ περιβόλου ἀντέστησαν ἀκόμη πολεμοῦντες ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν κελλίων. Εἷς ἐν ἐκ τούτων ἦτο ἡ Χαρίκλεια Δασκαλάκη μετὰ τοῦ υἱοῦ της Κωστῆ. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πυριτιδοβολαὶ τοῦ εἶχον ἐξαντληθῆ, ἡ Χαρίκλεια ἰδοῦσα Αἰγύπτιον, ὅστις ἔκειτο νεκρὸς πρὸ τοῦ κελλίου, ἐβοήθησε τὸν υἱὸν της νὰ τὸν σύρουσιν μέσα καὶ ἀφαιρέσουσιν τὰ φυσίγγιά του. Ἄλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην σφαῖρα ἐπλήγησε τὸν υἱὸν της εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἡ δὲ Χαρίκλεια εἶχε τὴν ἀταραξίαν νὰ παρατηρήσῃ τὸ τραῦμα καὶ ἰδοῦσα ὅτι ἦτο ἐλαφρόν, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἔσκωψε μάλιστα, διότι ζαλισθεὶς ἐκλονίσθη;

— Δὲν εἶναι πρᾶμμα, παιδί μου, δὲν εἶναι . . . Αἶ, μωρὲ παλληκάρι, νὰ σοῦρθῃ ζάλη μὲ μιὰ τσαγκουριά!

— Συνελθὼν δὲ ὁ Κωστῆς ἤρχισε νὰ πυροβολῇ μὲ τὰ φυσῆκια τοῦ Αἰγυπτίου, ἐνῶ ἡ μήτηρ του τοῦ ἔλεγε:

— Μὴ φοβᾶσαι, ἔχω τὸ πιστόλι τ' ἀδερφοῦ σου τοῦ Γιώργου ποῦχει ἔξῃ φωτιές.

Ἄλλ' ἐν τῶν ἐν τῷ κελλίῳ νηπίων ἐκραύγαζεν εἰς τρόπον, ὥστε τοὺς ἐζάλιζε. Κατ' εὐτυχίαν ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτίου εἶχεν εὐρεθῆ τενεκὲς περιέχων καφὲ καὶ ζάχαριν. Καὶ ἡ Χαρίκλεια θέσασα εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδίου ὀλίγην ζαχαρόκονιν κατώρθωσε νὰ τὸ ἡσυχάσῃ καὶ παύσουσιν αἱ ὀχληρόταται κραυγαὶ του.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους αἱ πυριτιδοβολαὶ τῶν ἐν ταῖς κελλίοις ἐξηντλήθησαν. Καὶ οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι εἰσορμήσαντες εἰς τὸ ἐστιατόριον κατέσφαξαν 35 μετὰ φοβεράν πάλην διὰ τῶν μαχαιρῶν. Παῖς τις εὐρισκόμενος μεταξὺ τῶν 35 τούτων ἀνερριχθῆ εἰς τὴν καπνοδόχην καὶ ἐκρύβη ἐκεῖ πατῶν ἐπὶ τῶν δύο τοιχωμάτων. Τούρκος δὲ τις ἐν τῇ ταραχῇ ἐκείνῃ ἐκένωσε τὴν πιστόλαν του ἐντὸς τῆς καπνοδόχης, ἀλλ' ὁ παῖς δὲν ἐπληγώθη καὶ μείνας ἐκεῖ ἐπὶ ἔξ ὕλας ὥρας ἐσώθη καὶ σήμερον εἶναι ἐφημέριος τοῦ χωρίου Ἀμνάτου.

Μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἐν τῇ τραπέζῃ ὁ πασᾶς διέταξε τοὺς

στρατιώτας νά φονεύουν πάντα ἐντόπιον Τούρκον, ὅστις ἤθελε φονεύσει ἄλλον ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἢ κακοποιήσει γυναίκοπαῖδα. Τοῦτο διηγουόλυνε τὴν παράδοσιν. Ὁ Δημακόπουλος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐδήλωσαν ὅτι μόνον εἰς τακτικὸν στρατὸν θὰ παρεδίδοντο. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Μουσταφᾶ ἐχωρίσθησαν εἰς φραγκοφερμένοι ἐκ τῶν πολιορκουμένων καὶ ὠδηγήθησαν πρὸς αὐτόν. Ὁ πασᾶς ἤθελεν οὕτω νὰ γνωρίσῃ τίνες ἦσαν εἰ ἐθελονταί, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν συμπεριελήφθη καὶ ὁ Κωστῆς Δασκαλάκης. Διότι ἔτυχε νὰ φορῆ περισκελίδα, ἀνήκουσαν εἰς φονευθέντα ἐθελοντήν, καὶ ὁ ἐκ Ρεθύμνου βράπτῃς Ν. Γαλινάκης, φέρων ἐπίσης εὐρωπαϊκὸν ἱματισμόν.

Ἄλλ' ἔταν ὠδηγοῦντο πρὸς τὸν πασᾶν, ὁ Δημακόπουλος, ὁ ἑποῖος εἶχεν ὄρας νὰ καπνίσῃ, ἤρχισε νὰ στρίβῃ τσιγάρον. Τοῦτο ἰδὼν εἰς τῶν Τούρκων ἀξιωματικῶν τὸν ἐρράπισε καὶ ἀπορρίψας τὸ τσιγάρον του εἶπεν :

— Ἐντεψίξ! (1) τολμᾶς νὰ φουμάρῃς μπροστὰ στὸν πασᾶ !

— Αὐτὴ τὴ στιγμή, τὸν πασᾶ σου συλλογίζομαι, κτῆνος ! εἶπεν ὁ Δημακόπουλος.

— Ποιὸς εἶσαι σύ ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Μουσταφᾶς.

— Στρατιώτης τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἀπήντησεν ὁ ἀνθυπολοχαγός.

— Καὶ σύ ; ἠρώτησε τὸν Κ. Δασκλάκην.

— Στρατιώτης τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἀπήντησε καὶ αὐτός.

— Καὶ σύ ; ἠρώτησεν ὁ πασᾶς τὸν Γαλινάκην.

— Στρατιώτης τοῦ βασιλέως Γεωργίου.

Ἄλλ' ὁ γραμματεὺς τοῦ Μουσταφᾶ, ὁ ἑποῖος ἦτο Ρεθύμνιος Τούρκος καὶ τὸν ἐγνώριζεν, ἠθέλησε νὰ τὸν σώσῃ.

— Ὅχι, πασᾶ ἐφένδη, μὴ τὸν ἀκοῦς, εἶναι Ρεθυμιώτης φραγκορράφτης· νὰ τὰ ρούχα ποῦ φορῶ μού τάχει καμωμένα αὐτός.

Καὶ ἀποταθεὶς πρὸς τὸν Γαλινάκην :

(1) = ὑβριστικὴ τουρκικὴ λέξις.

— Μώρ' ἐκουζουλάθηκες ; τοῦ εἶπε. Δὲν εἶσαι σὺ ὁ Νικολῆς ὁ Γαλινάκης ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο ;

Ἄλλ' ὁ Γαλινάκης εἶτε κρίνων ὅτι οὕτω θὰ ἀπέθνησκε κατὰ τρόπον ἑλληνοπρεπέστερον εἶτε νομίζων ὅτι οὕτω θὰ ἐσώζετο καὶ δυσπιστῶν πρὸς αὐτὸν ἐπέμεινε.

— Δὲν σὲ γνωρίζω, εἶπε πρὸς τὸν γραμματέα. Εἶμαι στρατιώτης τοῦ βασιλέως Γεωργίου

Τότε ἀπόσπασμα στρατοῦ παρέλαβε τοὺς πέντε ἢ ἕξ τούτους καί, ἀφοῦ ἐπὶ ὄραν τοὺς ἐλόγγιζον, τοὺς ἀπετελείωσαν, ἀποκόψαντες δὲ μίαν κεφαλὴν τὴν ἐξεσπεδόνισαν εἰς τὸν κύκλον τῶν στρατιωτῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐφυλάττοντο οἱ ἄλλοι, γυναικόπαιδα καὶ ἄνδρες. Ἦτο ἡ κεφαλὴ τοῦ δυστυχοῦς Γαλινάκη.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι ἐλαγλάτουν τὸ διασωθῆν μέρος τῆς μονῆς. Ὁ ναὸς δὲν εἶχε πάθει τίποτε. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐκάθητο μία περιστερὰ, ἀθῶος θεατῆς τῆς φοβερᾶς ἐκείνης σκηνῆς τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἀγριότητος.

— Ξανοίγετέ μου ἐκείνοτε τὸ περιστέρι, εἶπεν εἰς τῶν Τούρκων, θὰ τοῦ κόψω τὸ λαιμό.

Καὶ πυροβολήσας ἐρόνευσε τὴν περιστερὰν, ἣτις ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ θόλου. Ἄλλ' οἱ ἄλλοι ἀμφέβαλλον, ἂν τὴν εἶχε κτυπήσει εἰς τὸν λαιμόν. Πεισμωθεὶς δὲ ὁ πυροβολήσας ἀνέβη εἰς τὴν στέγην τοῦ ναοῦ διὰ τινος κλίμακος, ἐκεῖ παρατυχοῦσης. Ἄλλ', ἐνῶ ἀνεζήτει τὴν περιστερὰν, ἀνεκάλυψεν ἕνα Χριστιανὸν κρυμμένον μεταξὺ τῶν δύο θόλων τοῦ ναοῦ καὶ τὸν ἐσφαξεν.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐσώθησαν μόνον περὶ τοὺς ἑκατόν, γυναικόπαιδα καὶ γέροντες ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Μεταξὺ δὲ τούτων εἶχεν ἀναμιχθῆ καὶ ὁ Κοῦδος, μαυρίσας τὸ πρόσωπόν του προσποιούμενος τὸν γέροντα.

Ἄνω τῶν τρισχιλίων πτωμάτων ἦσαν ἐξηπλωμένα περίξ καὶ ἐντὸς τοῦ Ἀρχαδίου. Διὲ φοδηθεὶς τὴν ἀνάπτυξιν μiasμάτων ὁ Μουσταφᾶς ἐσπευσε ν' ἀπέλθῃ εἰς Ρέθυμνον συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ καθ' ὁδόν, εἰς τὸ χωρίον Μέση, ἀνα-

γνωρισθείς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὁ Κοῦδος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἡ δὲ Χαρίκλεια Δασκαλάκη, κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς νήπιον ἐγγονάκι τῆς, δὲν ἠδυνήθη καθ' ὁδὸν νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ ἐκραγῇ ἢ βράζουσα εἰς τὰ στήθη τῆς ἀγανάκτησις.

— Δὲν μ' ἐπαιρναν καὶ μένα οἱ μπάλλες μαζί με τὸ παιδί μου, νὰ μὴ σᾶς θωρῶ, μπουρμάδες (1), εἶπε μὲ στεναγμὸν ὁδύνης καὶ ὀργῆς πρὸς τοὺς παραπορευομένους ἐντοπίους Τούρκους.

— Νά, σὰν τὸ θέλῃς, ἀνεφώνησεν εἰς ἐκ τούτων διευθύνων κατ' αὐτῆς τὴν πιστόλαν του.

Ἄλλ' εἰς τῶν στρατιωτῶν ἀνέτρεψε τὸ ὄπλον καὶ ἡ σφαῖρα ἠστόχησεν. Ὁ Τούρκος ὅμως ἐκμανεῖς ἤρπασε τὸ νήπιον ἀπὸ τὴν ἀγκάλην τῆς καὶ τὸ ἐξεσφενδόνισεν εἰς παρακείμενον ἀγρόν, ἐπόθεν ἡ δυστυχῆς γυνὴ τὸ πκρέλαθεν ἡμιθανές ἔχον τὴν μίαν κνήμην συντετριμμένην.

Μετὰ μηνῶν τινῶν φυλάκισιν οἱ αἰχμάλωτοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Ἀλλὰ τῆς Χαρίκλειας Δασκαλάκη τὰ βράσανα δὲν ἐτελείωσαν. Μετὰ τινα καιρὸν ἐφρονεύθησαν καὶ δύο ἄλλοι υἱοὶ τῆς. Ἡ μικρὰ ἐγγονή τῆς ὅμως ἐπέζησε χωλαίνουσα ὀλίγον.

I. Κονδυλάκης.

Αὐτογραφία Κοραῆ.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μας Χίους φίλους μ' ἐρωτοῦσε μίαν τῶν ἡμερῶν εὐρισκόμενος εἰς Παρισίους, ἂν ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη παράξενος, πιθανὸν ὅτι παράξενον ἔκρινε κ' ἐκεῖνος τὴν ἀπόκρισίν μου.

Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ζωῆς του μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε μῆτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μῆτε τὰ δεύτερα νὰ

1 = Ὑβριστικὴ προσωνυμία ἀποδοδομένη ὑπὸ τῶν Κρητῶν εἰς τοὺς Τούρκους.

σμικρόνη ἢ νὰ σιωπᾶ παντάπασι, πρᾶγμα δυσκολώτατον διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ἄλους μας φιλαυτίαν.

Ὅστις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἄς κάμῃ τὴν πείραν νὰ χαράξῃ δύο μόνον στίχους τῆς βιογραφίας του καὶ θέλει καταλάβει τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου ἄξια λόγου δὲν ἔχω νὰ ἀπαριθμῶ· τὰ ἀμικρήματά μου ἤθελα μετὰ χαρᾶς δημοσιεύσει, ἂν ἔκρινα ἔτι ἔμελλε νὰ διορθώσῃ κανένα ἢ δημοσιεύσει.

Γράφω λοιπὸν ἀπλᾶ τινὰ συμβάντα τῆς ζωῆς μου· καὶ τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, εἰ ἔποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἤξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσι.

Ἐγενήθη πρῶτοτοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κορᾶν, Χίον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ρουσία, Σμυρναίαν.

Ἀπὸ τὰ ὀκτώ των τέκνα ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρίτος ἔτη νεώτερός μου ἀδελφός Ἀνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν ηὔτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὄχι μόνον διότι ἔλον τὸ ἔθνος ἦτον τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαιδευτον (παρεκτός ὀλίγων στολισμένων μὲ ψευδοπαιδείαν πλέον παρὰ μὲ ἀληθινήν παιδείαν), ἀλλὰ διότι εἶχε μείνει ὄρφανός εἰς παντάπασι τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθερωτέραν ἀνατροφὴν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ρύσιον, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἔν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἔτι νέος ὢν διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον, μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐνυμφεύθη χήραν τινὰ Ἀγκυρανήν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικόν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδᾶσας νὰ ἀνχθρέψῃ τοὺς υἱούς, τὰς τέσσαρας θυγατέρας του, τὴν Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγάλοπολιν Σμύρνην μόνον αἱ θυγατέρες τοῦ Ρουσίου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γρά-

φωσι· παρά τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ἕως) καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σοφώτερα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Ἡ μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἱκανῶς τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρὸς μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσει νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἂν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις αἱ ἐξῆς :

Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ στερημένος παιδείας, ἦτο στολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ νοῦν δξύτατον καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα πολλά· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνῃ ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως καὶ ἐπυρῶθη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ θυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν συχνάζων, ἔπει εὗρισκε κανένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίξῃ τὴν δίψαν του μὲ τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν δξύνοιαν εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγὴ του εἰς τῶν κοινῶν τὴν διοίκησιν, ἔσθην ἐσυγχώρουν εἰς τοὺς τυραννομένους οἱ τύραννοι Ὁλη του ἡ ζωὴ ἔδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινῆς μὲ ζημίαν τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὁκτάκις ἡ δεκάκις ἐκλέχθη δημογέρων, δὲν ἐπέρασεν ἔτος, εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἦτο ἡ δημογέρων ἢ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ νοσοκομείου ἢ πρωτομαγίστρω τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, ἔσοι εἶχον διχονοίας ἐμπορικὰς, οἰκιακὰς ἢ ἄλλας ὁποίας δὴποτε διαφορὰς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ τὰς διαλύσῃ μὲ τὴν ἐμπειρίαν του καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφορομένους μὲ τὴν ἔμφυτον ῥήτορειαν. Διὰ ταυτά του τὰ προτερήματα τὸν εἶχεν ἐκλέξει γαμβρὸν ὁ μητρικὸς μου πάππος, παραβλέψας πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν, παρὰ τὸν πατέρα μου, ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβροῦς.

Πυρωμένος μὲ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἄν ὁ πάπ-

πος μου ἔζη ἀκόμη, εἰς ἐκεῖνον ἀδιστακτικῶς ἤθελεν ἐμπιστευθῆ τὴν φροντίδα· ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκεῖνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθὲν Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἀνδρα Χίου Πανταλέοντα τὸν Σεβαστόπουλον, τὸ ὅποιον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ μοναχὸν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον ὠμοιάζον ἔλους τοὺς ἄλλους διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἤγουν ἐδίδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχῆν συνωδευμένην μὲ ραδδισμόν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἀφθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὥστε ὁ ἀδελφός μου, μὴ ὑποφέρων πλέον, παραιτήθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἰσχυροποίησαν τὴν ἰδικήν μου ὑπομονήν· ἔρωσ παιδείας καὶ ἔρωσ τιμῆς. Ὁ ἔρωσ τῆς παιδείας ἐν ἤτο ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα γῦξανε καὶ ἔτρεφε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου, Ἀδαμαντίου τοῦ Ῥυσίου, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦς μικρὸν παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κοραῆ, καὶ τρίτου τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε καὶ διδάσκοντος τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς Χίον ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἦθελα σιωπήσει καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἀν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου καὶ εἰς παράδειγμά πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν στέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφ' οὗ τὰς ὑπάνδρευσε προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθεμίαν μὲ οἶκον κατεσκευασμένον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικοὺς διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς μὲ ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποίου πρόδρομος ἔγινεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν

ἀποτυχίαν τοῦ πεθουμένου του, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφηγε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μέλλοντας ἀπογόνους του, τόν, ὅστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον διδασκόμενος κἄν ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι μὲ ἐμὲ ἐξάδελφοι καὶ συσχολασταὶ μου δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἢ τύχη ὅμως ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ μὲ κατέστησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλά· ἦσαν ὅμως ἀρκετὰ νὰ μὲ φέρωσιν εἰς αἴσθησιν, πόσον ἦτο εὐτελῆς ἢ μὲ πολλοὺς βραδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου, γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον λογιώτατος ἢ καὶ σοφολογιώτατος εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαιρέσιν, τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ῥημάτων. Ἐφριξα, ἔταν ἐκατάλαβα πόσα βοηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβάνω μὲ πληροφορίαν τοὺς ἐλληνικοὺς συγγραφεῖς καὶ ἠγανάκτησα συλλογιζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαιῶς καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρᾶς ἐπιστήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὗρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἥτις μὲ ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὅπως οὖν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου. Ἄλλ' εἰς τὴν πόλιν, ἂν καὶ μεγαλόπολιν, ὅποια ἦτο ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς, καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίαν τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὅποιαν ἐβλεπα πλέον ὡς μητρικὴν παρά ὡς μητέρα μου. Ἡ τόση ἐπιθυμία ἐξῆπτετο καθ' ἡμέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἐβλαψα τὴν ὑγείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα· καὶ τὸ ἔπτω ἀδιελπίτως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἐξηκαστόν. Μόλον τοῦτο

οὔτε ἡ νοσηρὰ κατάστασις. οὔτε ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μου ἐμπόδιζε τὴν δίψην τῆς παιδείας.

Μόλις εὗρηκα ἄνθρωπον διὰ τὸ νὰ μὲ διδάξῃ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπήντησα νὰ εὗρω διδάσκαλον τῆς Γαλλικῆς. Ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ μόνη τότε διδασκομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλεόν δι' ἐμπορικὰς χρείας παρὰ μὲ σκοπὸν νὰ αὐξήσωσι τὴν γνῶσιν των· καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς Γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιέφεραν ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχα ἐλευθερωθῆ τῆς ἐλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ῥαβδισμοῦς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδασα, ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὔτ' εἶχα οὔτ' εὐχολον ἦτο νὰ θανεισθῶ εἰς ἀνάγνωσιν Ἰταλικὰ ἢ Γαλλικὰ βιβλία, ὅσον ὡς προειδοποίησιν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης.

Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψὴν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἐλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασωθῶνος (1). Εὐρέθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς Ἀμστελῶδαμον ἔκδοσις τοῦ Στράδωνος ἀπὸ τὸν Κασωθῶνα. Λέγω κατὰ τύχην, διότι τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὐρίσκετο, καὶ πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἢ καλὴ ἔκδοσις τοῦ Στράδωνος.

Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσει, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορευέτο ἐξαιρέτως μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστελῶδαμον κατὰ καιρὸν καὶ ἐλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν του χρῆσιν. Ὅσακις ἤνοιγα τὸν Στράδωνα, ἐβασανιζόμην ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασωθῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἤλπιζα νὰ

(1) Διακεκριμένος Γάλλος φιλόλογος τοῦ 16ου αἰῶνος.

καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπὸ ἑσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην δυτικούς ἱερωμένους καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησουίτας· πράγμα δύσκολον διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσιν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδράν, ὥστε ἐνόμιζαν καὶ νομίζουσι ἀκόμη σήμερον οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησουίται τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς Γραικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλέον ἀξιόμισθον ἔργον παρά νὰ κατηχήσωσι δέκα Τούρκους ἢ δέκα εἰδωλολάτρους. Τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν ἔζη ὁ πάππος μου· πῶς ἦτο δυνατόν νὰ με παραδώσῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἰησουϊτῶν ὁ Ἀδαμάντιος Ῥύσιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα δλόκληρον διὰ στίχων λαμβικῶν κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον Λατίνων Θρησκείας Ἐλεγχος, εἰς 36 κεφάλαια, καὶ ἐφρόντισε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμστελὸδαμον, διὰ νὰ τὸ μοιράξῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον;

Ὅ,τι περιερχόμενος ἐζήτητον με τόσῃν προθυμίαν, μοὶ τὸ ἐπρόσφερον ἀνεπίστως ἢ τύχῃ. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω καὶ ἐνθυμοῦμαι μ' εὐγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὐρηκα διδάσκαλον ἱκανὸν ὄχι μόνον νὰ με διδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούτης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς.

Ἰεράτευε τότε εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ προξένου τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος, ὁ Βερνάρδος Κεῦνος. Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐζήτηι Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὁποίαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἰσως ἐντελέστερον παρ' ἐμέ καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδαχὴν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστός Βερνάρδος, ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδασχῆς μου, καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσω, ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο

πλὴν νὰ μὲ ἀντιδιδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλέον ἀπὸ φιλόανθρωπον ἐπιθυμῶν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδαχθῆ περὰ ἀπὸ χρεῖαν, ἣτις ἐμελλε νὰ πύσῃ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας. Ὀλίγαι ἀληθῶς ἐβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προφέρῃ, ὡς ἐπρόφερα τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ἐξῆς μὲ πρόφασιν χρεῖας μ' ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ἕσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἐμὲ εὐνοιά του ἤρξατο τόσον, ὥστε νὰ μὲ προσκαλῆ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ μὲ διδάσκῃ πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου καὶ νὰ μὲ δανείξῃ Λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφήνῃ μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὅσάκις ἤναγκάζετο νὰ διατρέβῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ἱστορήσω, ὅτι πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσιμον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνώσιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πάθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῶ ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἄλλ' ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τουρκον· καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον εἰς ἐμὲ, ἐπειδὴ καὶ τ' ὄνομα Τουρκος μ' ἐπροξένει σπασμοὺς ἀλλοκότους. Ἐμαθῆ ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε συγγένειαν μὲ τὴν ἑβραϊκὴν· ὅθεν ἀπεράσιμα νὰ ζητήσω, κ' εὕρηκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἄλλ' ὅποιον διδάσκαλον! Ἐπαθῆν καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅτι ἐπάθομεν καὶ ἐμεῖς· καθὼς, χάσαντες τὴν πρόγονικὴν γλῶσσαν, ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπάτινας καλὰ γραμματικὰ τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ καλὰ ἑβραϊκά των. Μόλον τοῦτο ἐσπούδασα τὴν ἑβραϊκὴν ὡς προειδοποίησιν τῆς ἀραβικῆς μ' ἐλπίδα νὰ εὔρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὄχι Τουρκον. Ἡ χρεῖα νὰ πληρώνω τὸν Ἑβραῖον διδάσκαλον μὲ ἠνάγκασε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764) καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν πᾶς ἄλλος πατὴρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαιρέσιν, ἀκούων τὸν υἱὸν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσει ἰατρὸν νομί-

ζων ὅτι παρεφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἄλλ' ὁ χρηστὸς καὶ φρόνιμος πατήρ μου ἠρέκεσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τὸν εἶπα ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, — Καλά! ἄρχισε λοιπόν, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν· χωρὶς νὰ σακρῶσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο πολλάκις ἐπειθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων ἑορτάσιμον ἔνδυμα νέον καὶ μὲ ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστοῦγεννα· οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ἕμωσ ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν μ' ἀπέβαλέ ποτε.

Ὡς τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου ἤθελε μὲ ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἂν δὲν εὑρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου φιλοσόφου διδασκάλου καὶ πκτρός, τοῦ Βερνάρδου, βογηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς λατινικῆς καὶ ἀκόμη τῆς ἑλληνικῆς. Ἄλλὰ τοῦτο ἐξήψη τὸν ὅποσον ἔλαθα πρὸ καιροῦ ἐρωτᾶ νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἐβλεπα ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴ ὄντες Ἕλληνες μηδὲ Ρωμαῖοι, εἶχον βογηθήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωμαϊκῆς παιδείας, μὴ ὄντες Ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικὰ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατήρ μου ἐπῶλει μεταξωτά, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ἔπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῖοι καὶ ὄχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου, εἰς τὴν Χίον, ἔθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου. Ἄλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἐκεῖ ἄνθρωπον οἰκεῖον, καὶ ὄχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρὸς μου ἀπε-

Μπέρτου Νεοελλ. Ἀναγν. β. ἐκδ. τρίτη 8

φασίσθη να υπάγω εις Ἀμστελόδαμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ εἰς θαλάσσης ταξίδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμην τὸν ἐμπορικὸν βίον ὡς ἐμπόδιον νὰ ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μ' ἔδλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξίδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἐμελλε ν' ἀφήγη καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θησαυρίσω ἕστην ἦτο δυνατόν, ἂν ὄχι ἔσθην ἐδιψοῦσα σοφίαν.

Ἐμβήκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικὸν καὶ μετὰ 26 ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευωδῶθην εἰς Λιθόρνον καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖθεν εἰς Ἀμστελόδαμον, συνοδευόμενος μὲ πολλὰς ἐπιστολάς συστατικάς. Μία μόνη ἀπ' αὐτὰς μὲ ὠρέλησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον, ἄνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὕρισκομένων ἐκεῖ μινίστρων σοφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ Σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱὸν του, καὶ ἀφοῦ ἐξήτασε τὰς μικράς μου γνώσεις, μὲ ἐρώτησεν, ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ μου ἀσχολίαι νὰ υπάγω δις τῆς ἑβδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκριεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὅποιον (ὡς ἔλεγε) ἔπρεπε ν' ἀρχίξῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθην, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν καὶ ἐδιδασκόμεν ἀπ' αὐτόν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου καὶ τὴν λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδασα εἰς βιβλίον Λογικῆς συντεταγμένον ἀπ' αὐτὴν τὴν σοφὴν του σύζυγον Καρολίαν, σύνταγμα ὁλότελα διάφορον ἀπὸ τὴν ὁσίαν εἶχα διδαχθῆ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης λογικὴν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ του σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοί, εὐδαίμονες ὅμως, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἑβδομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι καὶ εἰς πολλῶν ἐπισήμων υἱοῦς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέ-

ρες ἤρχοντο ν' ἀκούσωσι τὴν διδαχὴν τῆς Καρολίνας καὶ οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου τὴν ἀρετὴν χρεωστῶ ὄχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὀπωσθήποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ὑπὸ τρικυμίας παθῶν· καὶ ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ ναυάγιου παρά ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδώς, καὶ ἢ φιλοτιμία ν' ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τώρα καὶ τὴν νεότητά τοῦ πατρός μου· πιθανόν ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆ, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀξιωθῆ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ρυζίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσι εἰς τοιοῦτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων ὄχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελῶδαμον διέτριψα ἕξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ καθ' ὅσον μ' ἐσυγχῶρει ἢ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὰν ὄρεξιν νὰ μὴ ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννουμένην πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου κατὰ τῶν Τούρκων μίσος ἐκατάντησεν, ἀφοῦ ἐγεύθη ἐνομοιουμένης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστρεφὴν μανιώδη. Τούρκος καὶ θηρίον ἄγριον ἦσαν εἰς τὸν λογισμόν μου λέξεις συνώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχρίστων φίλων τοῦ τυράννου τὸ λεξικὸν σημαίνει διάφορα πράγματα.

Μ' ὄλον τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψω καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσει καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμστελῶδαμον) διὰ νὰ ἴδω καὶ δεῦτερον τὸν θεῖον μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου) Σωφρόνιον, ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ πασᾶν, εἶχε κταφύγει εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιέννην, ἐπέρασα εἰς Τεργέστην, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ἔπου διέτριψα

δλον σχεδόν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βροσκόμενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ σπουδάσω τὴν Ἱατρικὴν. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ κατασταθῶ ἱατρός· εἰς δύο μόνον πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρόν μου νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἐὰν ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μετὰ τῶν ὡς ἱατρός, ἐπειδὴ τὸ θηριῶδες ἔθνος τοῦτο εἰς μόνον τοὺς ἱατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται κάποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευδῶθην ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ἣτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως, σεισμένης ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμόν. Αἱ κοιναὶ δυστυχίαι, ἐνωμένοι μὲ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικός μου οἶκος), μοῦ μετέβαλαν τὴν ἀποστροφὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατοικήσεως εἰς τὴν μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνευσα νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν παραφροσύνην.

Καὶ ἐδῶ τ' ὄνομα παραφροσύνη δὲν εἶναι ῥητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου βεβαιοῦμαι ὅτι ἤθελα ἀφεύκτως παραφρονήσει, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδόν μόνον αὐτὸν ἦτον ἡ συχνότερα μου συναστροφή εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, ἕσον διέτριψα ἀκόμη εἰς Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμη τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην μου. Οἱ γονεῖς μου βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσε νὰ μὲ μαλάξῃ καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθημέραν ὑγείας μου, μὲ ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντέμνω τὰ μεταξὺ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιθόρνον, ἔπειτα εἰς Μασσαλίαν καὶ κατευδῶθην τελευταῖον εἰς Μοντस्पελιέρον τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1782, καὶ ὄχι τὸ 1787. Ἐκεῖ διέτριψα ἕξ ἔτη, καὶ ὄχι ὀκτώ, σπουδάζων τὴν Ἱατρικὴν, ἕσον μ' ἐσυγχώρησε σῶμα ἀσθενημένον ἀπὸ τοὺς καθημερινούς κόπους

της σπουδῆς ἀπὸ τὸν σκώληκα λογισμὸν, ὅτι ἐμελλε τελευταῖον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν τυραννουμένην ἀπὸ τοὺς Τούρκους πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον ἔμαθα τὴν θλιβεράν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέθανε τῇ 7 Ἰουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἀκολούθησε μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη ! Τοιοῦτους γονεῖς εὐχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἄλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει ὅτι ἡ εἰς Μοντσπελλιέρον διατριβὴ καὶ σπουδὴ μου ἔγινε μὲ χορηγίαν ἐτήσιον φρ. 2,000 τοῦ Βερνάρδου. Ὁ καλὸς μου οὗτος φίλος καὶ διδάσκαλος ἤθελε μετὰ χαρᾶς δράμει εἰς βοήθειάν μου, ἂν ἡ χρηματικὴ κατάστασις τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲν ἔλειψεν ἕμως οὐτ' αὐτὸς οὐτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ παχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεὰς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνὸσφ ἐζούσαν καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῆς ἀνακτισθείσης γονικῆς μου οἰκίας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου κόπους χορηγομένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν εἰς τὸ Γαλλικὸν μετάφρασις τῆς κατηχήσεως τοῦ Ῥώσου Πλάτωνος, τῆς Κλινικῆς Ἱατρικῆς τοῦ Σέλ, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1787 ἔτος εἰς Μοντσπελλιέρον εὐρισκόμενος, καὶ ἄλλα τινὰ ἱατρικὰ συγγράμματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλώσσαν εἰς τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἐκδεδομένα ἔπειτα εἰς Παρισίους.

Ἀφοῦ ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου, ἐπεθύμησα νὰ ἱστορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας τοὺς Παρισίους, διὰ νὰ ἀποφύγω κἂν τὸ ἔννεδος τῶν ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλοτε τὰς παλαιάς. Ἦλθα λοιπὸν εἰς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνοδευόμενος μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς τῶν Προφασόρων μου, τῶν ὁποίων ἡ εἰς ἐμὲ εὐνοία καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Βρουσσονέτου, τοῦ Γριμῶ καὶ τοῦ Σαψάλ ἐσχημάτισεν ἕν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς.

Τὸ δένδρον καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Ἐπιτρέψατε νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν ἑνὸς μικροῦ χωρίου.

Εὐρίσκετο εἰς τοὺς πρόποδας ἑνὸς βουνοῦ εἰς τὴν ἄκραν παλαιοῦ δάσους, τοῦ ὁποίου τὰ δένδρα πυκνά, πυκνά καὶ συμμαζευμένα ἐσκέπαζον τοὺς βράχους, τὰ ρεύματα καὶ τὰς κοιλοτητας τοῦ ὄρους καὶ ἀνῆρχοντο ὑψηλὰ μέχρι τῆς κορυφῆς. Κατὰ τὸ χωρίον ἐφαίνετο ὡς νὰ εὐρίσκετο περιμαζευμένον μέσα εἰς θωπευτικὴν καὶ φιλόστοργον ἀγκάλην, καὶ οἱ μικροὶ καὶ λευκοὶ εἰκίσκοι τοῦ περιβάλλοντες ἀνὰ μέσον τῶν παχυσκίων δένδρων ἀπετέλουν ἀληθῶς μαγευτικὸν θέαμα.

Κατὰ τὸ θέρος τὸ φιλόστοργον δάτος ἐμετρίαζε τὴν καυστικὴν πνοὴν τῶν ἀνέμων. Καὶ ἡ κατάξηρος γῆ τῶν πέριξ ἀγρῶν ἐδροσίζετο ἀπὸ τὰ ἀφθονα νερὰ τῶν πηγῶν, τὰ ὅποια ἀκούραστα ἔρρεον ἀπὸ τὰς προεξοχὰς καὶ τοὺς βράχους τοῦ δενδροσκεπασμένου ὄρους.

Ἦσαν εὐτυχεῖς τότε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐνόμιζες ὅτι ἐβασίλευεν ἐκεῖ· αἱ ἐσοδαὶ τῶν ἦσαν ἀφθονοὶ καὶ σπανίως ὑπέφεραν ἀπὸ καυστικούς ἀνέμους, ἀκόμη δὲ σπανιώτερον ἀπὸ ξηρασίαν.

Ἡ ὑγεία ἐβασίλευε παντοῦ. Τὰ παιδιά ζωηρὰ καὶ ροδοκόκκινα ἔκαμναν εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην διὰ τὸ εὐχαρὶ ἦθος καὶ τὴν ζωηρότητα, συγχρόνως δὲ καὶ διὰ τὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων τῶν.

Πάρεκτός τοῦ καλοῦ δημοδιδασκάλου τοῦ χωρίου, ὡς θαυμάσιος παιδαγωγός, ἐπενήργει καὶ τὸ δάσος. Καὶ ἡ θαυμαστὴ μελωδία τῆς φύσεως, ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν ἄρμονικὸν συνδυασμὸν τοῦ καταπρασίνου χρώματος τῶν δένδρων, τοῦ κελαδῆματος τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ ψιθυρισμοῦ τῶν ρυαλίων, ἐνανούριζε τὰς ψυχὰς τῶν χωρικῶν καὶ ἐνέπνεε τὸ σέβας πρὸς τὸν Δημιουργόν, τὴν λατρείαν πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὑψηλόν, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἰδεώδες.

Ἀληθῶς, ὅποιος μέγας παιδαγωγὸς τὸ δάσος ! Πῶς ἐξημε-
ρώνει τὸν ἄνθρωπον, πῶς ἐμπνέει τὸ σέβας πρὸς τὸ ὄρατον, πῶς
ἐπιβάλλεται διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας του ! Τὸ δένδρον εἶναι τὸ
ἀλάνθαστον τοῦ πολιτισμοῦ μέτρον. Ὅπου τὸ βλέπετε νὰ ὑψώ-
νεται περιποιημένον καὶ θαλερόν, ἐκεῖ ἀκμάζει ἡ ἡμερότης καὶ ἡ
ἀγάπη. Ὅπου μαῦραι, γεροντικαὶ καὶ ρυτιδωμέναι προβάλλουν αἱ
ράχεις τῶν βουνῶν, με βράχους ὀξείας καὶ γυμνοὺς ἀπὸ τὸν
πράσινον πέπλον τῶν δασῶν, ἐκεῖ βασιλεύει ἡ ἀγριότης καὶ ἡ
ἐρήμωσις.

Ἄν ποτε διὰ τοῦ σιδηροδρόμου διατρέξετε τὴν Εὐρώπην καὶ
ἀπὸ τῆς Δύσεως ἔλθετε εἰς τὴν Ἀνατολήν, δύνασθε μὲ ἐν ἀπλοῦν
βλέμμα ριπτόμενον ἀπὸ τὴν θυρίδα τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης
νὰ σχηματίσετε ἀμέσως ἐκ τῆς καταστάσεως καὶ μόνης τῶν δεν-
δροφυτειῶν ἰδέαν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας διέρ-
χεσθε. Τὸ γλυκὺ καὶ πράσινον τῶν δένδρων χρῶμα εἶναι τοῦ πο-
λιτισμοῦ τὸ χρῶμα. Τὸ μαῦρον, τὸ σκοτεινὸν χρῶμα τῶν γυμνῶν
βράχων εἶναι τὸ ἐμβλημα τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἐγκαταλείψε-
ως. Παντοῦ, ὁπόθεν ἐξέλιπε τὸ δένδρον, ἐκλείπει καὶ ὁ ἄν-
θρωπος.

Εἰς τὰς ἀχανεὶς ἐκτάσεις τῆς Ἀσίας, ἐκεῖ ὅπου ὁ πολιτισμὸς
ἐγεννήθη, ὅπου τόσα ἔθνη ἤκμασαν, ὅπου πυκνότερος πληθυσμὸς
ἐξῆ ἄλλοτε εὐημερῶν, σήμερον θὰ ἀπαντήσετε τελείαν ἐρήμωσιν.
Καὶ ἡ ἐπιστήμη μᾶς λέγει ὅτι ἡ ἐρήμωσις προήλθεν ἀποκλει-
στικῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀπεράντων δασῶν,
τὰ ὅποια ἐκάλυπταν ἐκεῖ ἄλλοτε τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας.

Ἄλλ' ὅς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ χωρίον μας.

Ἄν κατὰ τὸ θέρος, χάρις εἰς τὸ πολύτιμον δάσος, γλυκεῖα
ἐπεκράτει δρόσος, καὶ ἄφθονα παντοῦ ἔρρεαν νερά, κατὰ τὸν
χειμῶνα τὸ ψυχὸς ἐμετριάζετο. Οἱ παγεροὶ ἄνεμοι ἔχαναν τὴν
ὀρμητικότητά των, διότι εὕρισκον ἐμπόδιον τοὺς κορμούς τῶν
δένδρων, καὶ τὰ νερά τῶν βροχῶν διεσκορπίζοντο εἰς μυρίας
λεπτὰς διακλαδώσεις καὶ ἀπερροφῶντο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς

γής, ή όποία αποτελουμένη από ήμισαπημένους λεπτούς κλάδους και από φύλλα ένήργει ως άληθής σπόγγος.

Οί ευτυχεis κάτοικοι του χωριου διόλου δέν έροδοϋντο τον σκληρόν χαιρετισμόν του Βορρά. Τό ευεργετικόν δάσος χάρις εις τ' άφθονα νερά, δια των όποιων έποτίζοντο οί άγροί των, χάρις εις την προφύλαξιν των έσοδειών των από βιαίους άνέμους και όρμητικούς χειμάρρους τους καθιστα και αρκετά πλουσίους, ώστε να φοροϋν κατάλληλα χειμερινά ένδύματα. Χάρις δέ εις τά ξηρά ξύλα και τους χονδροϋς καταπίπτοντας κλάδους επέ-
τρεπε να διαθέτουν άφθονον υλικόν καύσεως και να θερμαίνωνται κατά την ψυχράν του χειμῶνος εποχήν.

Αποφράς όμως ήμέρα άνέτειλε δια τό δυστυχές χωριόν. Ήλθαν πρωίαν τινά μερικοί άνθρακοποιοί και έθάμβωσαν τους χωρικούς με τάς χρηματικές των προσφοράς και τους έδελέασαν με τά κέρδη, τά όποια θα έπραγματοποιϋν, εάν τό δάσος έκείνο τό κατά τά λόγια των άχρηστον, τό άδίκως καταλαμβάνον τό-
σους άγρούς εκόπτετο και μεταμορφώνετο εις κάρβουνα.

Και άφήκαν οί χωρικοί να σφαγιασθή ο προστάτης των.

Ο μαγικός πράσινος πέπλος, ο όποιος εκάλυπτεν ελας τάς άσχημίας του έρους, άνεσύρθη και έξηφανίσθη. Και την ώραίαν, την συνεχή, την καταπράσινον και θάλλουσαν επιφάνειαν διεδέχθη ή γεροντική δψις του βουνοϋ με τάς ρυτίδας και σχισμάς της, με τάς φάραγγας και τους βράχους της.

Δυστυχώς τό κακούργημα δέν άφέθη ήμιτελής. Έάν τουλά-
χιστον άπηγόρευον την βοσκήν εις την περιφέρεια του κοπέντος δάσους, τά κολοβωθέντα δένδρα θα έπραγματοποιϋν τον πόθον, ο όποιος ενεψύχωνε τό υπολειφθέν λείψανον του κορμου των και εκυκλοφόρει εις τάς ρίζας των· θα γύξανον και πάλιν, θα έθωπεϋοντο από τό γλυκύ του ήλιου φῶς και τό απαλόν της αϋρας φύσημα. Αλλ' ή βάρβαρος καταστροφή έπρεπε να συν-
τελεσθή ! Αφέθησαν αιγες και πρόβατα και μόλις άνεφαίνετο ο τρυφερός βλαστός, άμέσως κατετρώγετο από τά άδηφάγα ζῳα. Και εκει επου άλλοτε με σφρίγγος και δύναμιν ανεπτύσσετε ζωή και

βλάστησις μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἐδασίλευεν ἐρήμωσις καὶ καταστροφή. Τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν ὀρμητικῶς ἐκυλλόντο ἐπάνω εἰς τὰς ράχεις τοῦ βουνοῦ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέπλυνον τὸ λεπτὸν στρώμα τῆς φυτικῆς γῆς, τὸ ὅποσον ἐκάλυπτε τὴν πετρῶδη ἐπιφάνειαν τοῦ ὄρους. Καὶ οὕτως ἐγυμνώθησαν ἐντελῶς οἱ βράχοι καὶ πᾶσα ἐλπίς βλαστήσεως ἐξέλιπε. Τὰ ὕδατα, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἀπερροφῶντο ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δάσους καὶ ἐσυνάζοντο εἰς ὑπογείους ῥωγμὰς καὶ δεξαμενὰς καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεχύνοντο διὰ μυρίων πηγῶν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, σήμερον τρέχουν ἐπάνω εἰς τὴν ἀδιαπέραστον ἐπιφάνειαν τοῦ βράχου, κατέρχονται ὀρμητικῶς καὶ σχηματίζουν χειμάρρους καὶ ξηροποτάμους, παρασύρουν λίθους χονδρούς, ἀνασκάπτουν τοὺς κάτω ἀγρούς καὶ τοὺς σκεπάζουν μὲ χαλίκια, τὰ ὅποια κατὰ τὴν πορείαν των συμπιέσσαν.

Τὰς εὐεργετικὰς λοιπὸν πηγὰς διεδέχθησαν οἱ καταστρεπτικοὶ χειμάρροι. Τὴν εὐχάριστον καὶ δροσερὰν τοῦ ἔαρος αὔραν διεδέχθη καυστικὸς λίψ. Τὸν χειμῶνα ὀρμητικὸς καὶ παγερὸς βορρᾶς δὲν μετριάζεται πλέον ἀπὸ τὸ ἀδιαπέραστον προτείχισμα χιλιάδων χονδρῶν κορμῶν. Καὶ τὰ πρὸς θέρμανσιν ξύλα λείπουν, καὶ ὁ κάτοικος τοῦ χωρίου μας πεινᾷ καὶ κρυώνει. Μετενόησαν οἱ δυστυχεῖς καὶ ἐκλαυσαν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργα.

Στερηθέντες τὰς ἀφθόνοους πηγὰς των, καιόμενοι κατὰ τὸ θέρος ἀπὸ τὴν τρομερὰν θερμότητα, τὴν ὁποίαν ἐξαπέστελλον οἱ πυρακτωμένοι γυμνοὶ βράχοι τοῦ βουνοῦ, παγώνοντες κυριαλεκτικῶς τὸν χειμῶνα καὶ πνιγόμενοι ἀπὸ τὰ νερὰ τῶν ὀρμητικῶν χειμάρρων, ἐνόησαν πολὺ ἄργα ὅτι τὸ δένδρον εἶναι ὁ φιλόστοργος οἰκονόμος, ὁ ἐναποθηκεύων ἐν πολύτιμον διὰ τὸν ἄνθρωπον κεφάλαιον, τὸ ὕδωρ, καὶ ἀποδίδων αὐτὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἔτι εἶναι ὁ θαυμασιὸς παιδαγωγός, ὁ ἐξημερώνων τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ὁ μαλάσων τὸν χαρακτήρα καὶ ἐξευγενίζων τὸ ἔθνος. Ἔτι εἶναι ὁ θαυμασιώτερος μετριάστῆς τῆς πνιγερᾶς θερμότητος καὶ τοῦ παγεροῦ ψύχους καὶ τὸ δραστηριώτερον ἀντιφάρμακον ἐναντῖον τῶν μολυσμάτων. Γ. Γρηγοριάδης.

**Βραχέαι ειδήσεις περι τῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν
παρελήφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ
παρόντος νόμου.**

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης.— Ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι τῷ 1824. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι «Στιχουργήματα» ἐκδοθέντα τὸ πρῶτον τῷ 1845, «Μνημόσυνα» ἐκδοθέντα τῷ 1857, «Κυρά Φροσύνη», «Ἀθανάσιος Διάκος» τῷ 1867, «Φωτεινός» τῷ 1891. Τὰ ποιήματα αὐτά, ὡς καὶ ἄλλα μεταγενέστερα, ἐξεδόθησαν ἐσχάτως ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ εἰς τρεῖς τόμους, ἐν οἷς περιλαμβάνεται καὶ ἡ βιογραφία τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰ ἄλλα περὶ αὐτοῦ ἔργα. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1879.

Βασιλικὸς Πέτρος (1). — (Χατζόπουλος Κωνσταντῖνος). Ἐγεννήθη ἐν Ἀγρινίῳ. Ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ διηγήματα πλεῖστα ποιήματα καὶ ἐξέδωκε τῷ 1898 δύο ποιητικὰς συλλογὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους : «Τραγούδια τῆς Ἐρημιᾶς» καὶ «Τὰ ἔλεγεια καὶ τὰ Εἰδύλλια». Μετέφρασε τὸν «Φόουσι καὶ τὴν Ἰφιγένειαν» τοῦ Γκαίτε.

Βηλαρᾶς Ἰωάννης.— Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1771. Εἰς ἕκ τῶν πρώτων θιασωτῶν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψε τὰ λυρικά καὶ σατυρικά ποιήματά του, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε πρὸ ἐτῶν τὸ ἐκδοτικὸν κατάστημα Π. Δ. Σακελλαρίου εἰς τὴν «Βιβλιοθήκην τοῦ λαοῦ». Ὁ Βηλαρᾶς ἐξέδωκεν εἰς Κέρκυραν μελέτην «Ἡ Ρομέηκη γλῶσσα». Ἀπέθανε δὲ τῷ 1823.

Βιζυηνὸς Γεώργιος.— Ἐγεννήθη ἐν Βιζύῃ τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1896. Ἐξέδωκε τῷ 1874 τὸ ἐπικολυρικὸν ποίημα «Ὁ Κόδρος», καὶ τῷ 1884 συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀτθίδες αὔραι». Ἐδημοσίευσεν κατόπιν πλεῖστα ἄλλα ποιήματα καὶ διηγήματα εἰς διάφορα περιοδικά.

Βικέλας Δημήτριος.— Ἐγεννήθη ἐν Ἐρμουπόλει τῷ 1835. Ἐδημοσίευσεν τόμον ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Στίχοι». Μετέ-

(1) Φιλολογικὸν ψευδώνυμον.

φρασε τὰ δράματα τοῦ Σαιξσπέρου : Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα, Ὅθελλος, Λήρ, Μάκβεθ, Ἀμλέτος, Ἐμπορος τῆς Βενετίας καὶ τὸ δράμα τοῦ Ἰσπανοῦ Ἐτσεγεράη « Ὁ Μέγας Γαλεότος ». Ἐγραψε τὸν « Λουκῆν » Λάραν (διήγημα), μελέτην περὶ Βυζαντινῶν καὶ περιέλαβεν εἰς ἴδιον τόμον « Διηγήματα, Διαλέξεις καὶ Ἀναμνήσεις ». Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του, συμβάντα τῷ 1908, ἐδημοσιεύθη τὸ ἔργον αὐτοῦ « Ἡ ζωὴ μου », περιέχον ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν καὶ νεανικῶν αὐτοῦ χρόνων.

Βλαχογιάννης Ἰωάννης. — Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τῷ 1868. Ἐξέδωκεν « Ἱστορίες τοῦ Γιάννη Ἐπαχίτη » (σειρὰν διηγημάτων, 1893), ἐδημοσίευσεν εἰς διάφορα περιοδικὰ πλεῖστα ποιήματα καὶ ἰδίως εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκδιδόμενον καὶ συντασσόμενον περιοδικὸν « Προπόλαια ». Τῷ 1895 ἐξέδωκε τὴν ἱστορικὴν μελέτην « Ὁ Θάνατος τοῦ Ἀνδρούτσου ». Ὡσαύτως συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ Ἀθηναϊκὰ Ἀνάλεκτα. — Ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ « Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου » ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον « Τὰ παλαιὰ Χρόνια » διάφορα μικρὰ ἀναγνώσματα ἔθνικοῦ περιεχομένου.

Βῶκος Γεράσιμος. — Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῷ 1868 ἐκ γονέων Ὑδραίων. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἐδημοσίευσεν, ἐκτὸς πλείστων ἄρθρων, πολλὰ διηγήματα ἐν ἐφημερίσιν καὶ περιοδικαῖς, π. χ. τὸ « Ναυάγιον », « Ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν », ἢ « Φιορίνα », « Ὁ Κύριος Πρόεδρος ». Ἀπὸ τοῦ 1900 ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν « Καλλιτέχνης ». Ἐπίσης συνέγραψε καὶ διάφορα δράματα.

Γρηγοριάδης Γρηγόριος. — Ἐγεννήθη ἐν Σμύρῃ. Ἐσπούδασε γεωπονίαν καὶ ἐν τῷ Συλλόγῳ πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἐδημοσίευσεν βιβλιάριον ὑπὸ τὸν τίτλον « τὸ Δένδρον », ἐξ οὗ ἐλήφθη ἡ περικοπὴ ἢ περιλαμβανομένη ἐν τῷ παρόντι τόμῳ. Ὁ Γρηγοριάδης ἀπέθανε πρό τινων ἐτῶν.

Δροσίνης Γεώργιος. — Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1859. Ἐξεδόθησαν ποιητικὰ μὲν συλλογαὶ ὑπὸ τοὺς τίτλους : Ἱστορ

ἀράχνης, Σταλακτίται, Ειδύλλια, Ἀμάραντα, Γαλήνη, Φω-
τερὰ Σκοτιάδια. ἔργα περὶ δὲ ὑπὸ τοὺς τίτλους: Ἀγροτικά¹
ἐπιστολαί, Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ, Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις,
τὸ Βοτάνι τῆς ἀγάπης, Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πόλεων,
αἱ Μέλισσαι, τὸ Ψάρευμα, ὁ Κυνηγός, Συλλογαὶ Φυσικῆς ἱστο-
ρίας, ἡ Σκοπευτικὴ ἄσκησις. Διηύθυνεν ἐπὶ δεκαετίαν τὸ πε-
ριοδικὸν καὶ κατόπιν τὴν ἐφημερίδα Ἑστίαν καὶ ἱδρυσεν τὴν
Ἑθνικὴν Ἀγωγὴν τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι
τοῦ 1904.— Νῦν ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῷ ὑπουργείῳ
τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Κονδυλάκης Ἰωάννης.— Ἐγεννήθη τῷ 1861 ἐν Βιάννῳ
τῆς Κρήτης. Εἶναι εἰς τῶν ἐγκρίτων δημοσιογράφων καὶ διη-
γηματογράφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Πλὴν πλείστων ἄρ-
θρων αὐτοῦ, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ἐν καθημεριναῖς ἐφημερί-
σιν καὶ δὴ πρῶτον μὲν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι», ἔπειτα δὲ ἐν τῇ
Ἑστίᾳ, τῇ «Ἑστία», τῇ «Σκρίπ» καὶ τελευταῖον ἐν τῇ «Ἐμ-
πρὸς» ἅμα σχεδὸν τῇ ἱδρῦσει του, ἐδημοσίευσεν καὶ πολλὰ διη-
γήματα ἐν περιοδικαῖς καὶ ἡμερολογίσις, π. χ. «Ἡμέραι κιν-
δύων καὶ φόβων» (Ἀπομνημονεύματα Κρητικῶν ἐπαναστά-
σεων), «Ἀλέστα», «Ὅταν ἦμιον δάσκαλος», ὁ «Πατούχας»,
«Οἱ Ἀθλοὶ τῶν Ἀθηνῶν» «Τὸ 62» κλπ.

Κοραῆς Ἀδαμάντιος.— Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τῷ 1748.
Ἀμα ἀποπερατώσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Σμύρνῃ ἀπῆλ-
θεν ἐμπορίας χάριν εἰς Ἀμστελῶδαμον τῆς Ὀλλανδίας τῷ
1772, ἔνθα διέμεινεν ἕξ ἔτη. Ἐπανελθὼν ἐκείθεν εἰς Σμύρνην
μετέβη εἰς Μομπελλιὲ τῆς Γαλλίας πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς.
Γενόμενος δ' αὐτῆς διδάκτωρ καὶ ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1788
ἐγκατασταθεὶς ἐπεδόθη μετὰ ζήλου ἀκαμάτου εἰς φιλολογικὰς
μελέτας καὶ ἐργασίας ἐκδίδων τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγ-
γραφεὺς μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Ἐπὶ μακρὰν
δὲ σειρὰν ἐτῶν διηνεκῶς καὶ ἀκαταπονήτως ἐργαζόμενος ὁ πο-
λυμαθέστατος καὶ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐκπαί-
δουσιν τοῦ ἐν τῇ ἀμαθείᾳ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνα διατελοῦντος ἐλ-

ληνικοῦ ἔθνους ἠτύχησε νὰ ἴδῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς φιλάτης πατριδος, εἰς τὴν τὰ μέγιστα συνετέλεσε διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν πατριωτικῶν του κηρυγμάτων. Ὁ Κοραῆς οὐ μόνον θέσιν περίβλεπτον ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ κατέχει, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰς τῶν πρωτουργῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας θεωρεῖται. Πλείονα περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ μανθάνομεν ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας του. Ὁ Κοραῆς ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 25 Μαρτίου 1833.

Κρυστάλλης Κώστας.— Ἐγεννήθη ἐν Συράκῃ τῆς Ἡπείρου τὸ 1873. Ἐξέδωκε ποιήματα ὑπὸ τὰς ἐπιγραφάς: Αἱ Σκιαὶ τοῦ Ἄδου (ὧν ἕνεκα κατεδιώχθη ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως), «Ὁ Καλόγηρος», «τὰ Ἀγροτικά, Ὁ Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς σιάνης» καὶ σειρὰν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Πεζογραφήματα». Ἀπέθανε τῷ 1894.—Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξέδωκεν ἐπ' ἐσχάτων (1912) ὁ ἐν Ἀθήναις βιβλιοπώλης I. Κολλάρος.

Μάνος Κωνσταντῖνος—Ἐγεννήθη τῷ 1869 ἐν Ἀθήναις. Ἔλαβε μέρος ἐνεργῶν εἰς τὰς τελευταίας ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης, ἐν ᾗ ἐγκατασταθεὶς μετὰ τὴν αὐτονομίαν ἐξελέγη δήμαρχος Χανίων τῷ 1902. Μετασχὼν δὲ καὶ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου ὡς ἀρχηγὸς ἐθελοντικοῦ σώματος ἀπέθανε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1914 ἐν Μακεδονίᾳ πεσὼν ἀπὸ ἀεροπλάνου. Ἐδημοσίευσε συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Λόγια τῆς Καρδιάς»· μετέφρασε δὲ ἐμμέτρως ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους.

Μαρκοῦς Γεράσιμος.—Ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1826 καὶ ἔζησε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Κερκύρᾳ, ἔπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1911. Ἐκ τῶν ποιημάτων του διακρίνεται τὸ ἐπικὸν ὁ «Ὅρκος», τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσε τῇ 1875. Εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήσεις» περιέλαβεν ἄλλα τινὰ ποιήματά του, βραδύτερον δὲ ἐξέδωκε καὶ ἄλλην τινὰ συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Μικρὰ Ταξείδια».

Μητσάκης Μιχαήλ.—Ἐγεννήθη ἐν Μεγάροις τὸ 1868. Ἐδημοσίευσε πλείστα ἄρθρα εἰς καθημερινὰς ἐφημερίδας, πολ-

λά δὲ διηγήματα ἢ μᾶλλον εἰκόνας ποιητικὰς εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀθηναῖκαὶ σελίδες» καὶ Ταξειδιώτικαι ἀναμνήσεις». Μόνον ὀλίγα διηγήματα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν καὶ χωριστά, ὡς «Εἰς Ἀθηναίος Χρυσοθήρας», «Τὸ γιατί», «Τὸ παράπονον τοῦ μαρμάρου», «Τὸ Φιλί» (ὁ θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα), ὅπερ μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν. Ὁ Μητσάκης ἐδημοσίευσεν καὶ ἀξίας λόγου φιλολογικὰς κριτικὰς.

Ξενοπούλος Γρηγόριος.— Ἐγεννήθη τῷ 1867 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. Ἀπὸ τοῦ 1887 ἐτράπη εἰς τὸ δημοσιογραφεῖν. Πλὴν πλείστων ἄρθρων αὐτοῦ δημοσιευθέντων ἐν ταῖς καθημεριναῖς ἐφημερίσιν, ἐδημοσίευσεν καὶ πολλὰ διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Τὰ διηγήματα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν κατόπιν εἰς τρεῖς τόμους. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ δράματα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν τελευταίον εἰς ἴδιαν ἐκδοσιν.

Παλαμᾶς Κωστής.— Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῷ 1859 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Μεσολογγίου. Ἐκ τῶν ἐμμέτρων ἔργων αὐτοῦ μνημονευτέα τὰ «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου», «Ὑμνος εἰς Ἀθῆνάν», «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, οἱ Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι», ὁ «Τάφος», ἡ «Ἀσάλευτη ζωή», «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», «Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» «Οἱ Καημοὶ τῆς Λιμνοθάλασσης καὶ τὰ σατυρικά γυμνάσματα», Ἡ πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά, οἱ Βωμοί, ἐκ δὲ τῶν πεζογραφημάτων αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὰ ἐξῆς: «Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη», «Ὁ θάνατος παλληκαριοῦ» (διήγημα), Γράμματα» τόμοι δύο, «Ἡ τρισεύγενη (δρᾶμα), «Τὰ πρῶτα κριτικά». Ἐξέδωκε δὲ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρσλῆ μετὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς καὶ πλεῖστα ἄλλα πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἐδημοσίευσεν ἐν ἐφημερίσιν καὶ περιοδικαῖς. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ μεγαλείτερος τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ποιητῶν.

Παράσχος Ἀχιλλεύς.— Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1838. Τὰ ποιήματά του διαπνέει ἐνθουσιασμός πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πάθος ἐρωτικόν, δι' ὃ καὶ εἶχε καταστῆ ὁ δημοφιλέστερος τῶν

συγχρόνων του ποιητών. Πάντα τὰ ποιήματά του εξέδωκεν εἰς τρεῖς ὀγκώδεις τόμους, εἰς οὓς προσετέθη μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ τέταρτος. Ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1895.

Πολέμης Ἰωάννης.—Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1862. Ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς ποιητικὰς συλλογὰς: Χειμώνανθοι, Ἀλάβαστρα, Κεϊμήλια, Ἐξωτικά, Πρῶτα βήματα (διὰ παιδιὰ), τὸ Παλιὸ Βιολί. Συνέθεσε πρὸς τούτοις τὰ ἐξῆς δράματα: Τὸ Ὀνειρον, Τὸ Εἰκόνισμα, Στὴν ἄκρη τοῦ κρεμοῦ, τὸ Στοίχημα, τὸ Μαγεμένο ποτῆρι, Τοῦ βίγκας (tu vincas), Ἡ Πτωχοπρόδρομος.

Πολίτης Νικόλαος.—Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τῷ 1862. Τῷ 1890 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς μυθολογίας καὶ ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὅς διατελεῖ μέχρι τοῦ νῦν. Ἐδημοσίευσεν πλείστας διατριβὰς ἀναφερομένας κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον ἐν γένει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ μέγα ἔργον αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦ 1899 ἀρχάμενον νὰ δημοσιεῦται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Τῶν μελετῶν τούτων ἐξεδῶθησαν μέχρι τοῦδε 4 τόμοι Παραρτήματων καὶ 2 τόμοι Παραδόσεων. Ἐκ τῶν ἄλλων δημοσιευμάτων αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὸν Πρυτανικὸν αὐτοῦ λόγον «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», τὰς μεταφράσεις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ Ἰακώβου Φάλκε (1886—87), τοῦ «Ἐγχειριδίου τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων τοῦ Γίλμπερτ καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας τοῦ Χρίστ. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1909 ὡς Πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς Ἐταιρείας ἐκδίδει τὴν περιοδικὴν «Λαογραφίαν», ἐν ᾗ ἐδημοσίευσεν πλὴν ἄλλων ἐκτενεῖς μελέτας περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου, περὶ τῶν ἀσμάτων τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου κ. ἄ.

Πρεβελέγγιος Ἀριστομένης.—Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ τῷ 1850. Ἐξέδωκε τὰ ἐξῆς ἔργα: «Θησεύς» (ποίημα ἐπικολυρικόν).

«Τὸ Μῆλον τῆς ἔριδος», «Ἀδὰμ καὶ Εὐα» καὶ τῷ 1897 συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε πολλὰ ἄλλα ποιήματα εἰς περιοδικά. Ἐγραψε πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξῆς δράματα : «Κόρη τῆς Λήμνου», «Ῥήγας», Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἀσώτου», «Νικηφόρος Φωκᾶς» Μετέφρασε τὸν «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε καὶ τὸν «Λαοκόοντα» τοῦ Λέσιγγ.

Ῥήγας Φεραῖος. — Ἐγεννήθη ἐν Βελεστίνῳ τῷ 1757. Ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1790 κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὸ «Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν», κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἐν Βιέννῃ «Ἀπάνθισμα Φυσικῆς». Τὸν θούριόν του «Ὡς πότε παλληκάρια» συνέθεσε τῷ 1797. Ὁ Ῥήγας Φεραῖος, πρωταγωνιστήσας ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὑπὲρ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ δούλου ἑλληνικοῦ ἔθνους, εὔρε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν τῇ εἰρκτῇ τοῦ Βελιγραδίου τὴν 11 ἢ 12 Ἰουνίου 1798, δι' ἃ καὶ δικαίως ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἐκλήθη Πρωτομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Σακελλαρίου Αναστάσιος. — Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου. Εἶναι ἐπιθεωρητὴς τῆς μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ἐδημοσίευσε μελέτην ἀναφερομένην εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων Πολιτείαν καὶ διεσκεύασεν ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει τὴν Ψυχολογίαν τοῦ Γερμανοῦ παιδαγωγοῦ Comrad.

Σολωμὸς Διονύσιος. — Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὸ 1798, περὶ δὲ τὸ 1828 ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε πολλὰ λυρικά καὶ τινα σατυρικά ποιήματα εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τῶν ὁποίων πρωτεύει ὁ Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, ὅστις καὶ ὠρίσθη ὡς Ἐθνικὸς Ὑμνος, οἱ Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, ὁ Λάμπρος, ἡ Φαρμακωμένη, τὸ ἐπίγραμμα εἰς τὰ Ψαρά. Τὰ ἅπαντα τοῦ ποιητοῦ ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως. Ὁ Σολωμὸς ἀπέθανε τῇ 9ῃ Φεβρουαρίου 1857.

Φωτάκος Φώτιος (κυρίως Φώτιος Χρυσανθόπουλος). — Ἑλλῆν ἀγωνιστὴς ἐκ Πελοποννήσου. Ὑπῆρξεν ὑπασπιστὴς καὶ γραμματεὺς τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ὅστις ὑπηγόρευσε εἰς

αὐτὸν τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν του, ἐκδοθέντα πάντα ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἀπομνημονεύματα Θεοδώρου Κολοκοτρώνη ». Αὐτὸς δὲ ὁ Φωτᾶκος συνέγραψεν ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ ἀγῶνος, πρὸς δὲ βίους τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν ἄλλοθεν ἐλθόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον κληρικῶν, πολιτῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν. Οἱ βίαι οὗτοι, ὄντες μᾶλλον βιογραφικαὶ σημειώσεις, ἐξεδόθησαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1888 ὑπὸ Σ. Ἀνδρεοπούλου Ἀρεοπαγίτου.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1) Ἡ Πατρὶς (ποίημα) ὑπὸ Δ. Βικέλα	3
2) Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μου (ποίημα) ὑπὸ Α. Βαλαωρίτου	3
3) Τὸ τραγοῦδι τῆς Ξενιτιάς (ποίημα) ὑπὸ Κ. Κρυστάλλη	4
4) Ἡ Νεότης τοῦ Ρήγα ὑπὸ Ν. Πολίτου	5
5) Ἡ Σημαία (ποίημα) ὑπὸ Ι. Πολέμη	11
6) Τὸ Σουλιωτόπουλο ὑπὸ Ι. Βλαχογιάννη	12
7) Ἡ Δέσπω (ποίημα δημῶδες)	13
8) Τὸ μοιρολόγι τῆς Πάργας	14
9) Λάμπρος Τῶν ἀβέλλας (ποίημα δημῶδες)	15
10) Ὁ Σαμουὴλ ὑπὸ Α. Βαλαωρίτου	16
11) Ὁ Σαμουὴλ (ποίημα) ὑπὸ Α. Βαλαωρίτου	18
12) Ἡ δέησις Δ. Βαλαωρίτου	20
13) Ἡ τελευταία λειτουργία τῆς ἁγίας Σοφίας (ποίημα) ὑπὸ Α. Παράσχου	25
14) Ὁ Γεώργιος Γεννάδιος ὑπὸ Γ. Βώκου	25
15) Ὁ Κίττος καὶ τὸ Γεράκι (ποίημα) ὑπὸ Α. Βαλαωρίτου	31
16) Ἡ Εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου (ποίημα) ὑπὸ Α. Βα- λαωρίτου	33
17) Ἡ Ἁγία Σοφία (ποίημα) ὑπὸ Γ. Βιζυηνοῦ	35
18) Τὸ χελιδόνι (ποίημα) ὑπὸ Γ. Βιζυηνοῦ	38
19) Ὁ Κανάρης ὑπὸ Α. Βαλαωρίτου	41
20) Ὁ Κανάρης (ποίημα) ὑπὸ Α. Βαλαωρίτου	42
21) Τὸ Ἡλιοβασιλεμα (ποίημα) ὑπὸ Κ. Κρυστάλλη	44
22) Ἡ Ἐσπέρα (ποίημα) ὑπὸ Ι. Βηλαρά	44
23) Νύχτα καλοκαιρινή (ποίημα) ὑπὸ Γ. Δροσίνη	45
24) Ἡ Χιονισμένη νύχτα (ποίημα) ὑπὸ Π. Βασιλικοῦ	46

25) Τὸ Καλοκαίρι (ποίημα) ὑπὸ Γ. Βιζυηνοῦ	47
26) Τὰ Γεφύρια τοῦ Ἀλαήμπη ὑπὸ Δ. Βακέλα	49
27) Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ποίημα δημῶδες)	54
28) Ἡ Σκλάβια ἢ Πόλη (ποίημα) ὑπὸ Κ. Μάνου	54
29) Ἡ Ἑλλάς πρὸς τὰ τέκνα τῆς (ποίημα) ὑπὸ Ρ. Φε- ραίου	55
30) Προετοιμασίαι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ Φ. Φωτάκου	58
31) Ἡ Μάννα (ποίημα) ὑπὸ Γ. Μαρκοῦ	61
32) Ὁ Βασιλικὸς (ποίημα) ὑπὸ Γ. Βιζυηνοῦ	63
33) Ἡ Ἐλεημοσύνη (ποίημα) ὑπὸ Α. Προβελεγγίου	65
34) Ὁ Ἑσπερινὸς (ποίημα) ὑπὸ Γ. Δροσίνη	67
35) Ὁ Χάρος καὶ αἱ Ψυχαὶ (ποίημα δημῶδες)	67
36) Ὁ Ἰσκαριώτης (ποίημα) ὑπὸ Ι. Πολέμη	68
37) Ἡ Νύχτα τῶν Χριστουγέννων (ποίημα) ὑπὸ Ι. Πι- λαμᾶ	68
38) Τὰ Τέμπη ὑπὸ Α. Σακελλαρίου	71
39) Τὸ Κρίμα (ποίημα) ὑπὸ Γ. Δροσίνη	73
40) Ὁ Νὰς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ αἱ Ἀθηναὶ τοῦ Ἀερίανου ὑπὸ Γρ. Ξενοπούλου	78
41) Οἱ δύο Μικροὶ ὑπὸ Μ. Μητσάκη	81
42) Ἡ εἰς τὸ χωρίον ἐπάνοδος (ποίημα) ὑπὸ Γ. Δροσίνη	87
43) Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν (ποίημα) ὑπὸ Δ. Σολωμοῦ	92
44) Ἡ πτώσις τοῦ Ἀρκαδίου ὑπὸ Ι. Κονδυλάκη	96
45) Αὐτοβιογραφία Κοραῆ	105
46) Τὸ δένδρον καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ Γ. Γρηγοριάδου	118
47) Βραχεῖαι εἰδήσεις περὶ τῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν παρελήφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ παρόντος τόμου	122
48) Πίναξ τῶν περιεχομένων	131

